

Sveriges handlingsplan för sysselsättning 2004

Förord

EU:s sysselsättningsstrategi finns med i fördraget om Europeiska Unionen sedan 1997. Enligt artikel 128.3 i fördraget skall varje medlemsstat till rådet och kommissionen överlämna en årsrapport om de viktigaste åtgärder som vidtagits för att genomföra sysselsättningspolitiken mot bakgrund av sysselsättningsriktlinjerna.

Sysselsättningsriktlinjerna gäller för perioden 2003-2006. De innefattar tre övergripande mål samt tio särskilda riktlinjer. Ett antal kvantitativa mål understödjer riktlinjerna.

Handlingsplanen för 2004 skall främst fokusera på resultat från tidigare insatser, men även nya åtgärder presenteras. Handlingsplanen baseras på insatser som föreslås i budgetproposition, vårproposition och andra propositioner. För att underlätta jämförelser mellan länderna är handlingsplanen indelad enligt den struktur som man har kommit överens om i EU:s Sysselsättningskommitté.

Gemensamt överenskomna indikatorer används för att följa upp riktlinjerna och de kvantitativa målen. Den statistik som redovisas i handlingsplanen bygger i stor utsträckning på dessa indikatorer.

Finansdepartementet och Näringsdepartementet har delat huvudansvar för EU:s sysselsättningsstrategi och för att ta fram Sveriges handlingsplan för sysselsättning. Övriga berörda departement deltar också i processen. Arbetsmarknadens parter bidrar med egna texter till handlingsplanen. I framtagandet av handlingsplanen informerar regeringen riksdagens EU-nämnd och Arbetsmarknadsutskott. Ett par berörda myndigheter har medverkat kring handlingsplanen. Även representanter från intressegrupper och andra organisationer som företräder medborgarna har getts möjlighet att bidra till handlingsplanen.

Stockholm den 1 oktober 2004

Del A. Ekonomisk situation, arbetsmarknadsläget och de tre övergripande målen	4
Inledning.....	4
Den ekonomiska politiken.....	5
Svensk ekonomi och arbetsmarknad	6
Full sysselsättning	8
Förbättra kvaliteten och produktiviteten i arbetet	8
Social sammanhållning	9
Del B Riktlinjerna	11
Riktlinje 1: Aktiva och förebyggande åtgärder för arbetslösa och personer utanför arbetskraften.....	11
Politikens inriktning	11
Identifiera de arbetssökandes behov tidigt under arbetslösheten	11
Erbjuda de arbetssökande metoder för att förbättra anställbarheten	12
Modernisera och stärka institutionerna på arbetsmarknaden	14
Effektivitet och arbetsmarknadspolitiska program	14
Riktlinje 2. Skapande av nya arbetstillfällen och företaggaranda	15
Politikens inriktning	15
Administrativ börda och regelverk.....	15
Kapitalanskaffning	16
Främjande av entreprenörskap	16
Forskning och utveckling	18
Riktlinje 3. Hantera förändringar samt främja anpassbarhet och rörlighet på arbetsmarknaden.....	18
Politikens inriktning	18
Kollektivavtal, social dialog och företagens sociala ansvar.....	19
Arbetsmiljö och hälsa i arbetslivet	20
Omstrukturering	20
Motverka flaskhalsar	21
Riktlinje 4. Främja utveckling av humankapitalet och det livslånga lärandet	23
Politikens inriktning	23
Grundskola och gymnasieutbildning.....	24
Vuxenutbildning och eftergymnasial utbildning.....	25
Kompetensutveckling i arbetslivet	27
Riktlinje 5. Öka utbudet av arbetskraft och främja aktivt åldrande	28
Politikens inriktning	28
Öka arbetsutbudet bland sjukskrivna	29
Öka arbetsutbudet bland invandrare.....	31
Öka arbetsutbudet bland ungdomar.....	31
Öka arbetsutbudet bland de äldre	32
Öka arbetsutbudet i utsatta stadsdelar	33
Riktlinje 6. Jämställdhet	34
Politikens inriktning	34
Sysselsättning	34
Möjligheter för kvinnor och män att förena arbete och familjeliv	35
Integrering av ett jämställdhetsperspektiv i alla politikområden	37
Riktlinje 7. Främja integrering av mindre gynnade grupper på arbetsmarknaden och motverka diskriminering	37
Politikens inriktning	37
Invandrades sysselsättning och integrationspolitiken	38
Funktionshindrades sysselsättning och handikappolitiken	41

Övriga åtgärder för att främja integrering på arbetsmarknaden och motverka diskriminering	42
Riktlinje 8: Incitament som gör arbete till ett attraktivt alternativ	43
Politikens inriktning	43
Marginaleffekter	43
Skatter.....	44
Arbetslöshetsförsäkring.....	45
Sjukpenning.....	46
Riktlinje 9. Omvandla odeklarerat arbete till reguljär sysselsättning	46
Politikens inriktning	46
Omfattningen av odeklarerat arbete	47
Förenkla företagsklimatet.....	47
Tillse tillräckliga incitament inom skatte- och bidragssystemen	47
Åtgärder för att främja reguljär sysselsättning	48
Förbättra kontrollen av efterlevnaden av lagstiftningen	48
Riktlinje 10. Ta itu med regionala skillnader i sysselsättning.....	48
Politikens inriktning	48
Regionala skillnader i sysselsättning.....	49
Främja gynnsamma förhållanden i privat sektor och investeringar i regioner som släpar efter.....	49
Offentliga stödinsatser i kunskap och humankapital.....	50
Europeiska Socialfonden på regional nivå	50
Övriga åtgärder.....	50
Del C. Främja bättre styrelseformer och partnerskap	51
Involvering av relevanta aktörer	51
Regeringskansliet	51
Riksdagen.....	52
Arbetsmarknadens parter.....	52
Myndigheter	52
Övriga organisationer	52
Ökad nationell information om strategin	53
Finansiella resurser.....	53
Nationella resurser.....	53
Europeiska socialfonden	54

Del A. Ekonomisk situation, arbetsmarknadsläget och de tre övergripande målen

Inledning

År 2000 vid ett möte i Lissabon enades EU:s stats- och regeringschefer om att unionen år 2010 skall vara “världens mest konkurrenskraftiga, dynamiska och kunskapsbaserade ekonomi, med möjlighet till hållbar tillväxt och fler och bättre arbetstillfällen och en högre grad av social sammanhållning”.

EU:s sysselsättningsstrategi, tillsammans med de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken, är ett nyckelinstrument för att uppnå de högt ställda ambitionerna från Lissabon. Sysselsättningsstrategin är fördragsfäst, men bygger på mellanstatligt samarbete utan bindande lagstiftning. Huvudansvaret för sysselsättningspolitiken och dess utformning ligger hos medlemsstaterna, men sysselsättningsstrategin och dess riktlinjer och mål skall beaktas i den nationella sysselsättningspolitiken. Drivkrafter i processen är rekommendationer till länderna och indikatorer som används för att följa medlemsländernas genomförande.

Sysselsättningsriktlinjerna gäller perioden 2003-2006, och i princip fram till 2010. De tre övergripande målen för strategin är full sysselsättning, att förbättra kvaliteten och produktiviteten i arbetet samt ökad social sammanhållning och en arbetsmarknad öppen för alla. Dessa mål konkretiseras i de tio riktlinjerna

1. aktiva och förebyggande arbetsmarknadsåtgärder,
2. skapa nya arbetstillfällen och företaganda,
3. hantera förändringar samt främja anpassbarhet och rörlighet på arbetsmarknaden,
4. främja utveckling av humankapitalet och det livslånga lärandet,
5. öka arbetskraftsutbudet och främja ett aktivt åldrande,
6. jämställdhet,
7. främja integration och motverka diskriminering på arbetsmarknaden,
8. göra arbete till ett attraktivt alternativ,
9. omvandla odeklarerat arbete till reguljär sysselsättning och
10. ta itu med regionala skillnader i sysselsättning.

Ett antal kvantitativa mål understödjer riktlinjerna. Riktlinjerna i sin helhet återfinns i bilaga 2.

Framstegen på EU-nivå gentemot det övergripande målet till 2010 ovan, samt specifikt målet om 70 procents sysselsättning har visat sig vara begränsade. Det krävs att länderna ännu mer satsar på genomförande och uppföljning. I strävan att nå målen har EU i den s.k. gemensamma sysselsättningsrapporten 2003/2004 enats om att prioritet bör ges till områden som balans mellan flexibilitet och trygghet för mer anpassbara företag och arbetstagare, ökat arbetskraftsutbud i alla grupper, att göra arbete lönsamt genom åtgärder på en rad områden – också icke-finansiella såsom barnomsorg – samt att investera mer effektivt i humankapital. Även vikten av åtgärder för att göra det möjligt att förena arbete och familjeliv lyfts fram. Prioriteringarna följer väl budskapet i den rapport som togs fram i november 2003 av en expertgrupp ledd av f.d. nederländske premiärministern Wim Kok och som avspeglas i årets rekommendationer till medlemsstaterna. För att nödvändiga reformer skall genomföras effektivt är det också viktigt att engagera fler aktörer och skapa bättre styrelseformer och partnerskap.

I rådets rekommendationer till Sverige för 2004 framgår att Sverige redan uppfyller alla de gemensamma EU-målen för sysselsättning till 2010. Enligt rådet bör Sverige främst anstränga sig för att motverka bristen på arbetskraft, särskilt i ljuset av den åldrande befolkningen. Sverige fick följande fem rekommendationer för 2004:

1. Gynna tillväxten av små och medelstora företag, i synnerhet genom att lätta på de administrativa bördorna.
2. Motverka det ökande antalet långtidssjukskrivna genom att främja arbetsinriktade lösningar och förbättra arbetsvillkoren.
3. Undanröja återstående arbetslöshetsfällor och motsvarande.
4. Följa upp resultaten av insatserna för att integrera invandrare i arbetskraften.
5. Minska antalet ungdomar som lämnar skolan i förtid och förbättra möjligheterna till utbildning för personer med kort utbildning och personer utanför arbetskraften; åtgärda problemen med begynnande flaskhalsar och bristande överensstämmelse mellan utbud och efterfrågan när det gäller arbetskraftens kompetens inom sektorer där kort eller medellång utbildning krävs.

I Sveriges handlingsplan för sysselsättning 2004 redovisas insatser för att genomföra de tio riktlinjerna och de fem rekommendationerna. Rekommendationerna behandlas främst under riktlinje 2, 4, 5, 7 samt 8. Handlingsplanen beaktar även rapporten från specialgruppen under ledning av Wim Kok. Indikatorer redovisas i bilaga 1. Handlingsplanen för sysselsättning och Sveriges handlingsplan mot fattigdom och social utestängning kompletterar varandra. Hänvisning görs därför till handlingsplanen mot fattigdom och social utestängning där beröringspunkter finns.

Den ekonomiska politiken

Målet för den svenska ekonomiska politiken är uthållig hög tillväxt och full sysselsättning. Det skapar förutsättningar för bättre livskvalitet och en rättvis välfärd. För att nå målet är makroekonomisk stabilitet en förutsättning. Det finns två övergripande budgetpolitiska mål, dels att de offentliga finanserna skall visa ett överskott på 2 procent av bruttonationalprodukten (BNP) i genomsnitt över en konjunkturcykel, dels att utgifterna inte skall överstiga de fastlagda utgiftstaken. Överskottsmålet motiveras i första hand av de framtida demografiska påfrestningarna på de offentliga välfärdssystemen. Sverige hör till de länder inom EU som har de starkaste offentliga finanserna. I genomsnitt uppgick överskottet i de offentliga finanserna åren 2000-2003 till 2 procent. Utgiftstaken har klarats varje år sedan de infördes 1997.

Stabila priser är också en förutsättning för en framgångsrik ekonomisk politik. Riksdagen har beslutat att prisstabilitet är den övergripande uppgiften för penningpolitiken. Den självständiga Riksbanken har definierat prisstabilitet som att ökningen av konsumentpriserna skall begränsas till 2 procent med en tolerans på 1 procentenhet uppåt och nedåt. Regeringen stödjer penningpolitikens inriktning och inflationsmålet.

Svensk ekonomi och arbetsmarknad

Den svenska ekonomin har visat en god utveckling hittills i år. Industrikonjunkturen är stark och exporten ökar i snabb takt. Därtill tycks de senaste årens utveckling med fallande investeringar vara bruten. BNP bedöms i år öka med 3,5 procent.

I tre avseenden är 2004 ett ovanligt konjunkturår. För det första leder exportens goda utveckling i förhållande till importen till ett stort tillväxtbidrag från utrikeshandeln. Den svenska exportindustrin gynnas av att omvärldens efterfrågan, generellt sett, i år är mycket hög. Dessutom har svenska företag inom teleprodukt- och motorfordonsindustrin stora exportframgångar, vilket förstärker uppgången.

Det andra ovanliga inslaget i konjunkturbilden är att antalet arbetsdagar är betydligt fler än normalt. Denna s.k. kalendereffekt innebär bl.a. att de arbetade timmarna beräknas öka med 1 procentenhet mer än de annars skulle göra och att BNP-tillväxten tillfälligt höjs med 0,6 procentenheter.

Ett tredje särdrag är att sysselsättningen i år bedöms minska med 0,6 procent samtidigt som BNP-tillväxten är god. Detta hänger i hög grad samman med de två omständigheter som nämndes ovan. Kalendereffekten förstärker tillväxten genom att antalet arbetade timmar ökar utan att sysselsättningen påverkas. Produktionsökningarna i industrin förklaras helt av en god produktivitetstillväxt.

Nästa år beräknas BNP-tillväxten bli mer sysselsättningsintensiv i och med att produktivitetstillväxten i tjänstesektorerna väntas öka. Sysselsättningen har under de senaste åren också hållits tillbaka av att många företag har förbättrat sina resultat genom långtgående kostnadsbesparingar och stor återhållsamhet med nyanställningar. Den höga rationaliseringstakt som har kännetecknat utvecklingen under senare tid bedöms dock inte vara långsiktigt hållbar. Därmed kommer produktivitetstillväxten att falla något och efterfrågan kommer i högre grad att mötas med ökade insatser av arbetskraft. Den förväntade sysselsättningsuppgången nästa år understöds av att den inhemska efterfrågan väntas öka genom de inkomstskattesänkningar och höjda statsbidrag till kommunerna som regeringen aviserar.

Ett ökat utbud av arbetskraft tillsammans med den svaga sysselsättningstillväxten och en tidigare svag internationell konjunktur har medfört att den öppna arbetslösheten har fortsatt att stiga under första halvåret i år. Öppet arbetslösa som andel av arbetskraften uppgick 2003 till 4,9 procent, för män 5,3 procent och för kvinnor 4,4 procent. Kampen mot arbetslösheten är en huvuduppgift för regeringen med målet 4 procent. Regeringen prioriterar uppgiften att återställa en låg arbetslöshetsnivå, i ett första steg tillbaka mot 4 procent. En hög arbetslöshet är slöseri med mänskliga resurser. Viktiga arbetsuppgifter blir inte utförda, kunskaper går förlorade och den som blir arbetslös löper större risk att drabbas av ohälsa. Ökningstakten i antalet öppet arbetslösa och i den relativa arbetslöshetsnivån jämfört med 2003 har dock mattats av något de senaste månaderna. Den öppna arbetslösheten som andel av arbetskraften bedöms ha nått sin högsta nivå andra kvartalet i år och väntas gradvis sjunka. Till minskningen bidrar ett ökat antal deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program. En fortsatt hög ambitionsnivå i arbetsmarknadspolitiken nästa år, samtidigt som sysselsättningen ökar, innebär att arbetslösheten fortsätter att minska under 2005. Arbetsmarknadsläget visar stora variationer regionalt och lokalt. Skillnaderna inom storstadsregionerna är dessutom större än dem mellan olika regioner i landet. I regioner med

hög arbetslöshet tenderar även könsskillnaderna att vara större, med betydligt högre arbetslöshet bland män.

Första halvåret i år har antal arbetade timmar i ekonomin ökat mätt i faktiska termer. Medelarbetstiden per sysselsatt har således ökat denna period, även med hänsyn tagen till antalet arbetsdagar. Ökningen beror i huvudsak på minskad sjukfrånvaro, men även annan frånvaro har minskat. Den vanligen arbetade tiden för sysselsatta, som steg under andra halvan av 1990-talet, har därefter minskat kontinuerligt, så även under första halvåret i år. Minskningen i övertid, som pågått ungefär lika länge, har däremot avstannat.

En väl fungerande lönebildning är viktig för en god samhällsekonomisk utveckling. Måttliga löneökningar och en god produktivitetstillväxt gör att kostnadstrycket i ekonomin väntas vara fortsatt lågt. Ett uttryck för de senaste årens svaga arbetskraftsefterfrågan är löneutvecklingen. Sedan 2001 har löneökningstakten successivt minskat och i år väntas lönerna stiga med 3,4 procent. Eftersom det finns gott om lediga resurser på arbetsmarknaden förväntas nästa års sysselsättningsuppgång endast marginellt öka trycket på lönebildningen.

De senaste årens måttliga löneökningstakt i kombination med en god produktivitetstillväxt har bidragit till stigande vinster i näringslivet. Det är viktigt att den nominella löneökningstakten framöver skapar goda förutsättningar för låg arbetslöshet och en god reallöneutveckling. Lönebildningsprocessen möjliggör relativlöneförändringar inom ramen för den samlade löneökningstakt som ekonomin kan bära utan ökad press på prisutvecklingen. Formerna för lönebildningen är enligt regeringen i första hand en fråga för arbetsmarknadens parter. Det behövs emellertid ett starkt nationellt ramverk för lönebildningen.

Relationen mellan kvinnors och mäns genomsnittliga löner är oförändrad sedan 2001. Inom primärkommunal och statlig sektor, liksom för privata tjänstemän har visserligen den procentuella löneökningstakten varit högre för kvinnor än för män, men i absoluta tal har löneökningarna varit ungefär lika stora för kvinnor och män i de olika sektorerna. Se vidare riktlinje 6.

Tabell 1. Utvecklingen i Sverige 2003-2005

Årlig procentuell förändring om inget annat anges

	2003	2004 ^P	2005 ^P
Antal sysselsatta	-0,3	-0,6	0,8
Reguljär sysselsättningsgrad ¹	77,6	77,0	77,0
Öppen arbetslöshet ²	4,9	5,6	5,1
Arbetsmarknadspolitiska program ²	2,1	2,3	2,5
Antal arbetade timmar	-1,3	1,0	1,0
Timlön	3,5	3,4	3,5
KPI, årsgenomsnitt	2,0	0,6	1,4
Offentligt finansiellt sparande	0,5	0,7	0,6
BNP	1,6	3,5 (2,9) ⁴	3,0

^PPrognos

¹Andelen reguljärt sysselsatta 20-64-åringar av befolkningen

²Nivå i procent av arbetskraften

⁴Av BNP-tillväxten förklaras 0,6 procentenheter av en kalendereffekt bestående i fler vardagar under 2004.

Under 2005 beräknas denna effekt till noll.

Framsteg gentemot de tre övergripande målen

För att sysselsättningspolitiken i EU:s medlemsstater skall bidra till att nå de tre övergripande målen inom EU:s sysselsättningsstrategi krävs att flera politikområden samverkar.

Full sysselsättning

Inom EU har man enats om att medlemsstaterna skall sträva mot full sysselsättning och i denna strävan höja sysselsättningsgraden mot fastställda delmål.

Medlemsstaternas sysselsättningspolitik skall bidra till att uppnå följande genomsnittliga mål i EU:

- Den totala sysselsättningsgraden (15-64 år) skall vara 67 % 2005, och 70 % 2010.
- Sysselsättningsgraden för kvinnor (15-64 år) skall vara 57 % 2005, och 60 % 2010.
- Sysselsättningsgraden för äldre arbetstagare (55-64 år) skall vara 50 % 2010.

Utfall gentemot målen: Sverige har redan nått samtliga EU:s gemensamma mål för sysselsättning till 2010. År 2003 var den totala sysselsättningsgraden 74,3 %, för kvinnor 72,8 % och för män 75,6 %. För äldre var sysselsättningsgraden totalt 69,0 %, för äldre kvinnor 66,8 % och för äldre män 71,2 %.

Målet för den svenska ekonomiska politiken är ökat välstånd genom full sysselsättning och en god och uthållig tillväxt. En allt större andel äldre i befolkningen riskerar att leda till en växande utgiftskvot. För att undvika underskott i de offentliga finanserna och stora nedskärningar i välfärden i takt med att andelen äldre blir fler är det viktigt att sysselsättningen ökar. Ytterst är välfärden beroende av att sysselsättningen ökar i näringslivet. Det behövs fler i arbete och fler arbetade timmar. Det nationella målet om att den reguljära sysselsättningen för personer i åldern 20-64 år skall uppgå till 80 procent ligger fast, och skall uppfyllas snarast möjligt även om det inte kommer att uppnås 2004. Sysselsättningsgraden mätt enligt målet var 2003 77,6 procent och förväntas 2004 bli 77,0 procent.

Den svenska välfärdsmodellen är mycket känslig för hur många i befolkningen som arbetar samt hur många som behöver stöd från välfärdssystemen. I detta sammanhang är det därför även viktigt att ta hänsyn till hur många personer i arbetsför ålder som försörjs med olika typer av sociala ersättningar, såsom arbetslöshetsersättning eller sjukersättning. Dessa ersättningar brukar räknas om till att gälla en person på heltid i ett år och benämns då som en helårsekvivalent. År 2003 utgjorde befolkningen i åldern 20-64 år 59 procent av den totala befolkningen. Helårsekvivalenternas andel av denna åldersgrupp var 14,8 procent år 1990. År 2003 var andelen 19,6 procent, vilket var ungefär samma nivå som 2002. Detta kan också jämföras med 1994 då andelen var som högst med 22,7 procent.¹

Förbättra kvaliteten och produktiviteten i arbetet

Det finns ett tydligt samband mellan bättre kvalitet i arbetet å ena sidan och ökad produktivitet och tillväxt å andra sidan. För att nå målet om fler och bättre jobb krävs ett långsiktigt hållbart arbetsliv som uppmuntrar och gör det möjligt för både kvinnor och män att träda in, utvecklas och kvarstå på arbetsmarknaden. Ökad kvalitet i arbete är också en förutsättning för att motverka arbetskraftsbristen som följer av en åldrande befolkning och

¹ Pressinformation från SCB, nr 2004:220.

problemet med ett stort antal personer som är långtidssjukskrivna. En bred och allsidig strategi för att öka kvaliteten i arbetet är därför nödvändig.

Ett arbetsliv som motverkar ohälsa och utslagning möjliggör för både kvinnor och män att möta förändringar. Moderna arbetsorganisationer förbättrar kvaliteten i arbetet genom att individens fulla potential kan komma till sin rätt samtidigt som verksamheten kan bedrivas effektivt, dvs. matchningen inom arbetsorganisationen fungerar väl. Härigenom kan en god produktivitetsnivå upprätthållas. Allt sedan den kraftiga strukturomvandlingen i samband med krisåren i början av 1990-talet har utvecklingen av arbetsproduktiviteten i Sverige varit stark. I genomsnitt uppgick ökningen av arbetsproduktiviteten till knappt 2,5 procent årligen 1996-2000. Detta kan jämföras med EU15² där ökningen var 1,3 procent 1996-2000. Nivån på arbetsproduktiviteten är dock något lägre i Sverige än genomsnittet för EU, bl.a. då det i de svenska nationalräkenskaperna antas att utvecklingen av arbetsproduktiviteten i offentlig sektor är lika med noll. Ökad kvalitet i arbete bidrar även till stärkt konkurrenskraft och stödjer därigenom ökad tillväxt.

EU:s medlemsstater har enats om att begreppet kvalitet i arbetet omfattar tio dimensioner. Många av dessa kompletterar varandra och åtgärder kan inbegripa flera dimensioner. Några av de initiativ, diskussioner och åtgärder som inletts i Sverige och som har beröring på olika dimensioner av kvalitet i arbetet är:

- Diskussioner om ändringar i arbetstidslagen, semesterlagen och övrig ledighetslagstiftning pågår. Frågor om arbetstid och ledighet berör flera av dimensionerna av kvalitet i arbetet som till exempel arbetets kvalitet, arbetsorganisation och balans mellan arbete och privatliv.

Arbetstidens längd och förläggning har betydelse för människors möjlighet att planera sin tid, för möjligheten att kombinera arbetslivet och livet i övrigt samt för arbetsgivarens möjlighet att organisera och planera verksamheten. Inte minst är möjligheten att kunna påverka sin arbetstid viktig för både kvinnors och mäns hälsa och välbefinnande. Se vidare riktlinje 3.

- Frågor om hälsa i arbetslivet rör flera dimensioner av kvalitet i arbetet, t.ex. arbetets inre kvalitet och hälsa och säkerhet i arbetet. Politikens inriktning är att uppnå ett arbetsliv där det är möjligt för både kvinnor och män att orka arbeta tills de går i pension och att även därefter leva ett aktivt liv. Se vidare bl.a. riktlinje 3 och 5.

- En utredning har sett över huruvida Sveriges regler om medbestämmande och inflytande är tillräckliga för att uppfylla EG-direktivet om information och samråd. Förslaget som lämnats innebär en förstärkning av rätten till information. Detta rör framför allt kvalitetsaspekten social dialog och arbetstagarernas medbestämmande. Se vidare riktlinje 3.

- Flera initiativ och diskussioner pågår som rör kvalifikationer, livslångt lärande och utbildning som spelar en viktig roll för att rusta arbetskraften att möta förändringar. Bland annat fortsätter arbetet med att ytterligare utveckla flexibiliteten i vuxenutbildningen. Se vidare riktlinje 1, 3 och 4.

- En kommitté har lämnat förslag till regeringen om ett utvidgat skydd mot könsdiskriminering. Detta kommer att beredas inom Regeringskansliet. Förslaget rör kvalitetsdimensionerna jämställdhet och icke-diskriminering. Se vidare riktlinje 6 och 7.

Social sammanhållning

Fler och bättre jobb är avgörande för en ökad social sammanhållning. Det är därför av största vikt att alla kvinnor och män kommer in, utvecklas och stannar kvar på arbetsmarknaden. Regeringen verkar inom EU för att den europeiska sociala modellen skall utvecklas till en mer aktiv välfärdsstat som bidrar till både rörlighet och trygghet för alla kvinnor och män. En

² Eurostat.

ekonomisk politik för full sysselsättning, ett generellt socialförsäkringssystem som omfattar alla invånare som är bosatta eller arbetar i Sverige oavsett nationalitet, jämställdhet mellan kvinnor och män samt tillgång till barnomsorg för alla barn är också viktiga grundförutsättningar för en ökad social sammanhållning. Dessutom rustar detta flickor och pojkar för sin framtida plats i arbetskraften.

Ett långsiktigt mål i kampen mot fattigdom och social utestängning är att antalet personer som riskerar social och ekonomisk utsatthet skall minska väsentligt till 2010.³ Det skall bl.a. ske genom att andelen kvinnor och män med inkomster under socialbidragsnivån och med inkomster under 60 procent av medianinkomsten skall minska.

Ett mått på social delaktighet är individens möjlighet att försörja sig själv, med lön eller ersättningar från de generella socialförsäkringssystemen. Målet för social rättvisa angavs av regeringen 2001 som att antalet personer i behov av socialbidrag, mätt i s.k. helårsekvivalenter, skall halveras mellan 1999 och 2004. Den nuvarande höga arbetslösheten medverkar till att målet att halvera socialbidragen inte nås 2004. Det är dock en viktig del i sysselsättningspolitiken och målet kvarstår och skall uppfyllas så snart som möjligt. Mellan 1999 och 2003 minskade antalet helårsekvivalenter med cirka 26 procent och 2003 var antalet helårsekvivalenter det lägsta sedan 1991. För ensamstående kvinnor med barn har minskningen varit något lägre än för genomsnittet. Personer med flerårigt behov av socialbidrag har ökat sin andel, samtidigt som andelen personer med kortvarigt behov av socialbidrag har minskat. Bland personer med flerårigt socialbidragsbehov är utrikes födda respektive ensamstående kvinnor med barn överrepresenterade. Så är även ungdomar, men inte i lika stor utsträckning. För ensamstående kvinnor och ungdomar har dock andelen bland de flerårigt beroende minskat medan utvecklingen för de utrikes födda har varit den motsatta. För socialbidragstagare är socialbidrag sällan den enda inkomstkällan. Socialbidrag kan utgå som komplement till annan inkomst för att uppnå skälig levnadsnivå och inkomst från arbete är den enskilt vanligaste inkomstkällan. En tredjedel av socialbidragstagarna saknar dock helt inkomst från arbete. Socialbidragstagandet skall minska genom att alla individer i arbetsför ålder ges möjlighet att försörja sig själva. Insatser riktade mot speciellt utsatta grupper och ökad samverkan mellan aktörer på den lokala nivån är särskilt viktigt. Även personer som står långt från arbetsmarknaden är prioriterade och åtgärderna skall utgå från ett helhetsperspektiv på de offentliga stödsystemen.

För att öka den sociala sammanhållningen och delaktigheten krävs bättre samverkan mellan olika aktörer, såväl ideella som professionella, mellan olika sektorer och på olika nivåer i samhället, med den enskilde individens behov i centrum. Sedan 2003 har kommuner och landsting möjlighet att inrätta en gemensam nämnd för att fullgöra uppgifter inom vård- och omsorgsområdet och undanröja hinder för samverkan. Ett annat exempel är de lokala utvecklingsavtal som regeringen har träffat med ett antal storstadskommuner i syfte att bl.a. öka sysselsättningen, minska antalet personer i behov av socialbidrag och förbättra invånarnas kunskaper i svenska. Arbetsmetodiken har varit föremål för en s.k. kollegiegranskning inom ramen för EU:s samarbete för social sammanhållning. Sedan 2003 finns i Socialdepartementet en delegation för brukarinflytande i sociala utvecklingsfrågor med uppgift att bidra till och övervaka genomförandet av Sveriges handlingsplan för social sammanhållning. Se vidare Sveriges nationella handlingsplan mot fattigdom och social utestängning för åtgärder för ökad social sammanhållning.

³ Sveriges handlingsplan mot fattigdom och social utestängning 2003-2005.

Del B Riktlinjerna

Riktlinje 1: Aktiva och förebyggande åtgärder för arbetslösa och personer utanför arbetskraften

Politikens inriktning

Arbetsmarknadspolitikens övergripande mål är att bidra till en väl fungerande arbetsmarknad. Regeringen arbetar för att ge arbetsmarknadspolitik en tydligare tillväxtorienterad inriktning. Arbets- och kompetenslinjen är en överordnad princip för regeringens politik. På alla områden och i alla delar av landet måste politiken inriktas på att få fler i arbete. Aktiva åtgärder för arbetslösa i form av utbildning, praktik och arbete skall prioriteras. Sammantaget utgör detta en grund i arbetet för att nå målen om full sysselsättning, låg arbetslöshet, ökad kvalitet och produktivitet i arbete samt social sammanhållning.

År 2003 var utgifterna för arbetsmarknadspolitik 2,3 procent av BNP, varav utgifterna för de aktiva åtgärderna utgjorde 1,1 procent och utgifter för kontantstöd 1,2 procent av BNP.

Den aktiva arbetsmarknadspolitik kombineras i Sverige med en arbetslöshetsersättning som kombinerar inkomstrygghet med krav på omställning. OECD⁴ har nyligen framhållit att länder med en aktiv arbetsmarknadspolitik och relativt generösa arbetslöshetsersättningar klarar av att kombinera en dynamisk arbetsmarknad med känsla av trygghet för arbetstagarna.⁵

Identifiera de arbetssökandes behov tidigt under arbetslösheten

Nationellt mål: Förkorta arbetslöshetstiden för de arbetssökande.

Utfall gentemot målet: Antalet långtidsarbetslösa⁶ ökade mellan 2002 och 2003. Fler män än kvinnor var långtidsarbetslösa och även ökningen var, procentuellt sett, större för männen.⁷ Denna utveckling är bekymmersam, men naturlig i en lågkonjunktur.

Ungdomar har vanligtvis kortare arbetslöshetstider än andra åldersgrupper. Mellan 2001 och 2003 ökade dock långtidsarbetslösheten bland ungdomar för att under 2004 återhämta sig och minska. Unga kvinnor har lägre arbetslöshet än unga män. AMS satte 2003 upp ett mål om att halvera antalet långtidsarbetslösa ungdomar till den 31 augusti 2004. Målet nåddes i juni 2004. Minskningen beror till stor del på arbetsförmedlingarnas intensifierade arbete och att ungdomar har prioriterats i förmedlingsarbetet.

Regeringen har under hösten 2004 bl.a. föreslagit att kommunerna ges ett lagstadgat ansvar att hålla sig informerade om hur unga som inte fyllt 20 år sysselsätter sig, att varje arbetslös ungdom inom 14 dagar tillsammans med arbetsförmedlingen skall utarbeta en individuell handlingsplan, att ungdomar som inte fått arbete inom 90 dagar skall erbjudas organiserad jobbsökaraktivitet samt att allmänt anställningsstöd tillfälligt under perioden 1 februari till den 31 december 2005 kunna lämnas för ungdomar 20-24 år redan efter sex månaders inskrivningstid jämfört med i dag efter tolv månader. Nuvarande ungdomsinsatser (Kommunala ungdomsprogrammet och Utvecklingsgarantin) förbättras bl.a. genom att programmen skall inledas med obligatoriska jobbsökaraktiviteter i arbetsförmedlingens regi.

⁴ OECD Employment Outlook 2004.

⁵ Bidrag från AMS.

⁶ Vuxna över 6 månader, unga över 100 dagar.

⁷ Källa: AMS.

De arbetsmarknadspolitiska ungdomsinsatserna kommer också att utvärderas. Det reguljära utbildningssystemet lägger grunden för individens anställningsbarhet vilket är viktigt. Genom systemets flexibilitet finns goda möjligheter till komplettering av kvalifikationer utifrån arbetsmarknadens och individens behov. Se vidare riktlinje 4 och 5.

Andelen arbetssökande som efter 6 månaders arbetslöshet inte har tagit del av en förebyggande åtgärd i form av en registrerad handlingsplan är fortsatt mycket låg både för ungdomar och vuxna.⁸ Andelen män som inte fått en handlingsplan är något större än andelen kvinnor. Kvaliteten i handlingsplanerna måste dock förbättras för att de skall få genomslag och bidra till effektivare sökande efter arbete.

Erbjuda de arbetssökande metoder för att förbättra anställbarheten

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Medlemsstaterna skall se till att alla arbetslösa personer erbjuds en ny start när de, vad gäller ungdomar, börjar närma sig sex månaders, och vad gäller vuxna, tolv månaders arbetslöshet, i form av utbildning, omskolning, arbetspraktik, anställning eller andra åtgärder som främjar anställbarheten, när det är lämpligt kombinerat med fortlöpande stöd i sökande efter arbete.

Utfall gentemot målet: Under 2003 hade 11,1 % av vuxna arbetslösa och 8,1 % av de unga inte fått något erbjudande om ny start efter 12 respektive 6 månaders arbetslöshet. Kvinnor hade i högre utsträckning än män erbjudits ny start. Resultaten innebär en försämring jämfört med 2002 för såväl kvinnor som män.⁹

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Medlemsstaterna skall senast 2010 se till att 25 % av de långtidsarbetslösa deltar i en aktiv åtgärd bestående av utbildning, omskolning, arbetspraktik eller andra åtgärder som främjar anställbarheten med målet att nå genomsnittet för de tre medlemsstater som nått de bästa resultaten.

Utfall gentemot målet: Sverige når målet och andelen långtidsarbetslösa i aktiva åtgärder är relativt hög, men minskade mellan 2002 och 2003 från 69,3 % till 65,5 %. Detta kan förklaras med en prioritering av andra insatser i en väntad konjunkturuppgång som uteblev. Minskningen var något lägre för kvinnor än för män. En ökad prioritering av de långtidsarbetslösa i aktiva åtgärder har skett under 2004.¹⁰

Ytterligare medel för aktiva åtgärder har tillförts och antalet programdeltagare beräknas under 2004 uppgå till 104 000 personer i genomsnitt per månad. Under 2003 var antalet 92 000. Detta bidrar även till att besvara en del av rådets rekommendation till Sverige 2004 att förbättra möjligheterna till utbildning för personer utanför arbetskraften. Se vidare riktlinje 4.

Nationellt mål: Antal arbetssökande kvinnor och män med svag förankring på arbetsmarknaden som får ett varaktigt arbete skall öka.

Utfall mot målet: Trots konjunkturavmattning och högre arbetslöshetsnivåer har antalet arbetssökande som varit inskrivna över två år utan att under den tiden ha haft ett arbete (s.k. långtidsinskrivna) fortsatt att minska under 2003 och första halvåret 2004, då dock minskningstakten avtagit. Färre kvinnor än män är långtidsinskrivna.¹¹

⁸ 2003 var andelen 1,5 procent för ungdomar respektive 0,7 procent för vuxna. Det är endast handlingsplaner som ingår i EU:s databas för arbetsmarknadspolitik, Labour Market Policy Database (LMP) kategori 1 i Sverige.

⁹ Källa AMS, indikatorn ändrad jämfört med handlingsplanen 2003.

¹⁰ Källa AMS, indikatorn ändrad jämfört med handlingsplanen 2003.

¹¹ Källa AMS.

De ytterligare höjningar av taket för det särskilda anställningsstödet som genomfördes 2003 och 2004 skall ses mot bakgrund av att tiderna i aktivitetsgarantin ökat och behov finns av att stärka drivkrafterna för arbetsgivare att anställa fler personer med mycket svag förankring på arbetsmarknaden. Fler arbetssökande med långa arbetslöshetstider har fått arbete med anställningsstöd. Fördelningen mellan kvinnor och män har inte påverkats av förändringarna, 40 procent är kvinnor och 60 procent är män. Se vidare riktlinje 7.

Att byta arbete eller arbetsplats har i olika sammanhang visat sig vara avgörande för om en persons sjukskrivning kan brytas. Anställningsstöd för anställda som varit sjukskrivna och som behöver byta arbete prövas därför inom en försöksverksamhet med samverkan mellan försäkringskassan och arbetsförmedlingen. På grund av den korta tid försöket pågått, finns ännu inga resultat att redovisa, men det bör bidra till att genomföra rådets rekommendation till Sverige om minskade sjukskrivningar. Se även riktlinje 5.

Svenska ESF-rådet framhåller projektet ”Gröna Jobb”, som bedrivs inom ramen för Europeiska socialfondens mål 3, som ett exempel på att undanröja arbetslöshet och främja gröna jobb. Projektet har startats i samarbete med Skogsstyrelsen och AMS och omfattar nu flertalet regioner. Svenska ESF-rådet menar att dessa projekt ger såväl arbetslösa som långtidssjuka möjlighet att varva praktiskt arbete med kompetensutveckling och aktivt arbetssökande.¹²

För att minska deltidsarbetslösheten och timanställningarna över hela arbetsmarknaden skall insatser intensifieras. Förutom matchning mot lediga jobb, skall insatserna bestå av övriga program, däribland anställningsstöd. AMS har i uppdrag att i detta arbete samverka med arbetsgivare och fackliga organisationer. Se även riktlinje 6.

För personer över 25 år som har kort tidigare utbildning och som är eller riskerar att bli arbetslösa eller som på grund av funktionshinder behöver extra tid för att uppnå studiemålen finns ett rekryteringsbidrag sedan 2003. Se vidare riktlinje 4.

Folkbildningsrådet framhåller ett starkt växande intresse för Folkhögskolornas utbildningar för deltagare inom aktivitetsgarantin 2004. Folkbildningsrådet pekar på uppföljningsstudien 2003 av verksamheten på 117 folkhögskolor som bl.a. visade att arbetsförmedlingens och folkhögskolans skilda perspektiv kan vara ett problem. Mer långsiktiga överväganden och satsningar för grupper som står långt från arbetslivet är nödvändiga för att undvika återfall i arbetslöshet.¹³ Regeringen har från 2004 utökat resurserna för detta så att i genomsnitt 3 000 personer per månad skall kunna delta i dessa utbildningar.

EAPN Sverige (European Anti Poverty Network) framhåller att de skulle vilja att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna var längre och/eller länkade till alternativa aktörer för att skapa sociala rutiner. EAPN vill vidare framhålla vikten av nätverk mellan olika aktörer för att förstå varandras olika perspektiv. Det lokala stödet är viktigt och EAPN vill även framhålla att ett arbete hos frivilligorganisationerna kan vara en viktig del vid återintroduktion på arbetsmarknaden för långtidsarbetslösa.¹⁴

¹² Bidrag från Svenska ESF-rådet.

¹³ Bidrag från Folkbildningsrådet.

¹⁴ Bidrag från EAPN (European Anti Poverty Network) Sverige, www.eapn.org.

Modernisera och stärka institutionerna på arbetsmarknaden

Nationellt mål: Säkerställa arbetslöshetsförsäkringens roll som omställningsförsäkring.
Utfall gentemot målet: Andelen personer som uppbär arbetslöshetsersättning och som samtidigt uppger att de inte lägger ner någon tid på att söka arbete i veckan har minskat mellan 2002 och 2003, men är fortfarande omkring en femtedel. Sökaktiviteten är lägre bland kvinnor än bland män.¹⁵

Den som uppbär arbetslöshetsersättning skall söka arbete aktivt och acceptera erbjudande om lämpligt arbete eller program. Efter 100 ersättningsdagar är individen skyldig att vidga sitt arbetssökande både geografiskt och yrkesmässigt. Se vidare riktlinje 3. Andelen aktiva arbetssökande som faktiskt söker ett arbete eller tar en arbetsgivarkontakt i veckan ökade något under 2003 och låg på knappt hälften av de arbetslösa. Sökaktiviteten är lägre bland kvinnor än bland män, men orsaken till skillnaden är oklar.

Granskningar och redovisningar från bl.a. Riksrevisionen, IAF och AMS visar att det finns stora brister i hur arbetsförmedlingens kontroll av arbetslöshetsförsäkringen fungerar. Det framkommer också stora regionala skillnader i hur regelverket kring arbetslöshetsförsäkringen och de arbetsmarknadspolitiska programmen tillämpas. Det är brister som AMS redovisat och är medveten om. AMS har också vidtagit åtgärder för att komma till rätta med bristerna. Regeringen menar att det är av högsta prioritet att AMV kommer tillrätta med problemet att arbetsförmedlingarna tolkar och tillämpar reglerna kring arbetslöshetsersättningen olikartat. Regeringen kommer därför omgående att utarbeta en insatsplan i vilken de mest prioriterade områdena för arbetsförmedlingens kontrollfunktion identifieras.

Regeringen har också gett IFAU i uppdrag att undersöka bestämningsfaktorer för arbetssökandes sökbeteende och deras betydelse för möjligheterna att hitta arbete. En första rapport kommer i augusti 2005.

Den nya myndigheten Inspektionen för Arbetslöshetsförsäkringen (IAF) tog den 1 januari 2004 över AMS tillsyn av arbetslöshetsförsäkringen. Myndigheten har dessutom till uppgift att granska hur Arbetsmarknadsverket fullgör sitt uppdrag inom arbetslöshetsförsäkringen,. Se även riktlinje 8.

AMS framhåller sitt arbete för att utveckla ett enhetligt tjänsteutbud för arbetssökande och arbetsgivare och ge utrymme för fördjupad service till de arbetssökande som behöver sådan. Tjänsterna skall kunna nås på tre olika sätt: Internet¹⁶, telefonservice och personlig service på den lokala arbetsförmedlingen. Även handlingsplanerna blir elektroniska och direkt åtkomliga för såväl arbetssökande som arbetsförmedlingen.¹⁷

Effektivitet och arbetsmarknadspolitiska program

Nationellt mål: Andelen som får arbete, med eller utan subvention, efter avslutat arbetsmarknadspolitiskt program skall öka. Särskild uppmärksamhet skall ges arbetsmarknadsutbildning och ungdomar, arbetshandikappade och personer med utländsk bakgrund.

¹⁵ Källa AKU.

¹⁶ www.amv.se.

¹⁷ Bidrag från AMS.

Utfall mot målet: Andelen i arbete tre månader efter avslutad arbetsmarknadsutbildning var 2003 i genomsnitt 70 % (73 % första halvåret 2004).¹⁸ Resultaten är något bättre för kvinnor än för män, vilket hör ihop med en stor andel kvinnor inom vård- och omsorgsutbildning, där det varit hög efterfrågan på arbetskraft. Männerna har i större omfattning fått tillsvidareanställningar, medan deltids- och timanställningar är vanligare bland kvinnorna. Det är angeläget att öka männens intresse för arbete inom den sociala sektorn.

Av alla de arbetsmarknadspolitiska programmen har totalt sett resultaten försämrats något mellan 2002 och 2003, både efter tre och sex månader efter avslutat program och för båda könen. Det förklaras av det försämrade arbetsmarknadsläget. Av dem som lämnade en åtgärd för tre månader sedan är 39 procent i arbete och 26 procent är återigen arbetslösa.¹⁹ Kvinnor är i något lägre grad sysselsatta, men också i lägre grad arbetslösa jämfört med män.

Arbetet med att säkerställa effektiviteten av programmen sker kontinuerligt genom förtydligande av regelverk, verksamhetsmål, regelbunden uppföljning av resultat och utvärdering av programmets effekter. De arbetsmarknadspolitiska programmets effektivitet utvärderas också regelbundet av IFAU. Även Riksrevisionen och Statskontoret har genom sina granskningar en viktig funktion i detta sammanhang.

Riktlinje 2. Skapande av nya arbetstillfällen och företagande

Politikens inriktning

Ökat företagande är av stor betydelse för den svenska tillväxten och sysselsättningen i alla delar av landet. Det är också avgörande för att nå de övergripande målen om full sysselsättning, ökad kvalitet och produktivitet i arbete samt social sammanhållning. Regeringen arbetar med att ytterligare förbättra förutsättningarna för företagandet, både för att öka nyföretagandet och för att få redan etablerade företag att växa. Regeringens ambition är att det under 2003-2006 skall startas minst 150 000 företag i Sverige och att minst 380 000 personer skall vara företagare i slutet av perioden. Under 2002 startades 37 400 företag varav 84 procent var etableringar inom tjänstesektorn. Totalt var 346 500 personer verksamma som företagare, vilket motsvarar 8,4 procent av antalet sysselsatta.²⁰

Ändamålsenliga regler och väl fungerande marknader är viktiga ramvillkor för ett konkurrenskraftigt näringsliv. Ett gott näringslivsklimat främjas bl.a. genom åtgärder för näringslivsutveckling, minskad regelbörda, god tillgång på kapital, entreprenörskap, information och rådgivning, bra myndighetsservice samt sunda konkurrensvillkor.

Administrativ börda och regelverk

Sverige är ett av de länder inom EU som det är enklast att starta företag i.²¹ Sverige ligger också väl till i fråga om överlevnadsgrad för nystartade företag och har få administrativa hinder vid anställning.

Rådets rekommendation till Sverige 2004: Gynna tillväxten av små och medelstora företag, i synnerhet genom att lätta på de administrativa bördorna.

¹⁸ Källa AMS.

¹⁹ Resterande 35 procent återfinns i andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder, i annan utbildning än arbetsmarknadsutbildning eller har avaktualiserats av känd eller okänd orsak som sökande.

²⁰ Inom industri, bygg eller tjänstenäringarna.

²¹ Benchmarking av näringspolitiken 2003, Ds 2003:62.

För att förbättra förutsättningarna för företagande har regeringen vidtagit en rad insatser sedan förra handlingsplanen. För att särskilt de mindre företagen skall få mer gynnsamma villkor har regeringen aviserat en reformering av de s.k. 3:12-reglerna i två steg där skatten sänks för småföretagare. Det första steget har tagits fr.o.m. inkomståret 2004. Åtgärderna kommer fullt genomförda att innebära en skattelättnad på cirka 1 miljard kronor.

För att bland annat förbättra villkoren för företagande slopas arvs- och gåvoskatten fr.o.m. den 1 januari 2005 vilket underlättar generationsskiften. Ett arbete har också påbörjats med att förändra egendomsskattebestämmelserna vilket också innebär att generationsskiften i företag underlättas. Verket för näringslivsutveckling (NUTEK) kommer under hösten 2004 att föreslå ett nationellt program som skall underlätta förberedelser inför generationsskiften i små företag.

Under hösten 2004 kommer även ett handlingsprogram för minskad administrativ börda för företagen att presenteras för riksdagen. Omkring 300 förslag på åtgärder ingår, t.ex. förenklingar av regler, minskat krav på uppgiftslämnande, ökade möjligheter till att lämna uppgifter elektroniskt och bättre myndighetsservice. I maj 2004 redovisade NUTEK sitt uppdrag att utveckla en mätmetod för att minska den administrativa bördan för företag samt genomföra en pilotmätning på mervärdesskattelagen. Under hösten 2004 kommer ytterligare tre mätningar att påbörjas.

ALMI Företagspartner AB tillsammans med NUTEK kommer under 2004 att föreslå åtgärder för att minska administrativa hinder vid anställning av en första person i ett företag.

Patent- och registreringsverket (PRV) har delats och en ny myndighet, Bolagsverket, har inrättats för att förbättra tillgängligheten och servicen i samband med registrering av företag, varumärken och patent.

Ett bidrag till att minska den administrativa bördan för företagen är även möjligheten för arbetsgivare att själva lägga in platsannonser i arbetsförmedlingens databas.²² Se även riktlinje 1.

Kapitalanskaffning

Sverige har god tillgång till privat riskkapital förutom såddkapital.²³ För att fler produkter med hög utvecklingspotential skall nå marknaden föreslår regeringen att staten bildar en koncern tillsammans med teknikbrostiftelserna och Industrifonden. Koncernen beräknas kunna finansiera utvecklingsprojekt med omkring 1,8 miljarder kronor under en tioårsperiod. Verksamheten kommer att inrikta sig på projekt som befinner sig i mycket tidiga skeden.

Främjande av entreprenörskap

En viktig del i näringspolitiken är att få fler ungdomar att se företagande som en möjlig form av försörjning. Intresset för entreprenörskap behöver väckas redan i tidig skolålder. Gymnasieskolan bör förbereda såväl för vidare studier som för övergång till arbetslivet, vilken kan innebära både anställning och eget företag. Det finns ett antal kvalificerade yrkesutbildningar (KY) som är direkt inriktade på entreprenörskap. Uppföljningar av alla typer av KY-utbildningar visar att 4-5 procent av studenterna året efter avslutad utbildning har

²² Bidrag från AMS.

²³ Såddkapital är tidig finansiering av affärsprojekt som ännu inte är färdigutvecklade i syfte att möjliggöra en kommersialisering.

eget företagande som huvudsaklig sysselsättning. Flera universitet och högskolor bedriver utbildning i entreprenörskap och erbjuder studenter hjälp att starta upp företag (s.k. kuvösverksamhet).

NUTEK har 2002-2004 bedrivit ett nationellt entreprenörskapsprogram inriktat på ungdomar. Under hösten 2004 har NUTEK presenterat ett förslag till utökat entreprenörskapsprogram inriktat på grund- och gymnasieskola, samt högskolor och universitet.

Statens skolverk har fått i uppdrag att revidera gymnasieskolans kursplaner. Ett av de perspektiv som skall beaktas är entreprenörskap. NUTEK har startat kommunala entreprenörskaps- och teknikskolor som komplement till övrig utbildning. Minst 50 procent av de studerande skall vara flickor/kvinnor. Pilotprojekt bedrivs under åren 2002-2005.

Ung Företagsamhet finns i Sveriges samtliga län och på cirka 300 av landets gymnasieskolor. Tillsammans med 1 000 lärare och 2 500 rådgivare från näringslivet driver 10 000 ungdomar eget UF-företag varje år. Sedan starten 1980 har drygt 100 000 ungdomar genomgått UF:s utbildningskoncept.²⁴

Av dem som startar nya företag är en tredjedel kvinnor och två tredjedelar män. Andelen kvinnor och män med utländsk bakgrund som startar nya företag är 20 procent. NUTEK har fått 42 miljoner kronor under 2002-2004 för att genomföra åtgärder riktade till kvinnor och invandrare. Uppföljningar som gjorts visar att insatserna har varit mycket framgångsrika. Under 2003 nåddes 17 000 personer med invandrarbakgrund av rådgivningsinsatser, vilket ledde till att drygt 500 företag startades. Lokala kooperativa utvecklingscentra medverkar årligen till att 200-300 nya kooperativa företag startas. Det särskilda stödet till kvinnors och invandras företagande samt till kooperativt företagande förlängs fr.o.m. år 2005. Årligen kommer totalt 54 miljoner kronor att avsättas för rådgivning och kompetensutvecklingsinsatser. Se även riktlinje 10.

I det arbetsmarknadspolitiska programmet ”Stöd till start av näringsverksamhet” kommer i genomsnitt 5 000 personer att delta under 2004. I en studie av IFAU redogörs för resultatet i ett antal tidigare studier. Där framgår att mellan 60 och 75 procent fortfarande är verksamma tre till fyra år efter att bidragsperioden har tagit slut.²⁵

Regeringen har beslutat om två program inriktade mot näringslivsutveckling och entreprenörskap under perioden 2002-2004. Det ena, totalt högst 25 miljoner kronor exklusive medfinansiering, avser insatser med strategisk inriktning med syfte att långsiktigt stärka lokal näringslivsutveckling med fokus på kommuner i en eller flera lokala arbetsmarknadsregioner. Det andra är lokala program för entreprenörskap och lokalt utvecklingsarbete som omfattar totalt 30 miljoner kronor, exklusive medfinansiering. Syftet är bl.a. att medverka till att idéer av särskild betydelse för den lokala utvecklingen tillvaratas i ökad utsträckning.

C Företaget som är ett plattformsföretag som arbetar enligt modellen självanställning vill framhålla ett arbetsmarknadsprojekt för ökandet av nyföretagande enligt denna modell med resursstarka nätverk. Projektet utvärderades 2003 och 72 procent av Uppdragshusets deltagare menade då att åtgärden ökat deras möjligheter att gå vidare till anställning eller eget företag.

²⁴ Bidrag från Svenskt Näringsliv.

²⁵ IFAU rapport Starta eget-bidrag - en studie av framgångar och misslyckanden, 2001:8.

Cirka 60 procent av kvinnorna föredrog att vara självanställda i plattformsföretaget, även på längre sikt jämfört med 40 procent av männen.²⁶

Inom ramen för de regionala tillväxtavtalen beslutades under 2003 om gemensamma insatser motsvarande 11,8 miljarder kronor, varav 50 procent gick till insatser för att främja näringslivsutveckling. Under 2004-2007 skall tillväxtprogrammen bl.a. fokusera på entreprenörskap, företagande och företagsklimat samt kluster och innovationssystem. Alla län har arbetat med analyser av behov av entreprenörskapsåtgärder. Se även riktlinje 10.

Forskning och utveckling

Sverige är det EU-land som satsar mest på FoU i förhållande till BNP.²⁷ Sverige ligger väl till även vad gäller antal patentansökningar och publicerade vetenskapliga artiklar.

I det långsiktiga tillväxtarbetet är regeringens innovationsstrategi en central del. Strategin är inriktad på att stärka det svenska samhällets förmåga till förnyelse inom fyra områden: kunskapsbas för innovation, innovativt näringsliv, innovativa offentliga investeringar samt innovativa människor. Arbetet med att genomföra strategin har påbörjats. Ett innovationspolitiskt råd har tillsatts med näringsministern som ordförande. Regeringen har gjort särskilda satsningar inom design och miljöteknik för att öka konkurrenskraften i näringslivet. Ett nationellt centrum för miljödriven näringsutveckling och miljöteknikexport kommer att samordna insatserna för att främja introduktion av ny miljöteknik och spridning av befintlig miljöteknik. Detta kommer att stärka Sveriges möjligheter att fortsätta sin ledande roll på den snabbt växande marknaden för miljöteknik i världen.

En av Näringsdepartementet tillsatt förhandlingsman lämnade i juni 2004 rapporten Bättre finansiering för kommersialisering av innovationer. I rapporten gjordes bedömningen att en förstärkt och mer uthållig finansiell och organisatorisk bas för regional innovationsstöd borde utvecklas. Regeringen genomför delar av förslaget i budgetpropositionen för 2005. Den nya organisationen beräknas med befintliga medel kunna finansiera såddlån m.m. med omkring 1,8 miljarder kronor under en tioårsperiod.

Inför designåret 2005 satsar regeringen 60 miljoner kronor för nationella projekt med design som värdeskapande kraft i företagsutveckling.

Regeringen har tillsatt en utredning för att belysa hur små kunskapsintensiva företag kan stimuleras till att i ökad utsträckning patentera sina innovationer. Utredningens resultat skall redovisas i början av 2005.

Riktlinje 3. Hantera förändringar samt främja anpassbarhet och rörlighet på arbetsmarknaden

Politikens inriktning

En väl fungerande arbetsmarknad med en god dialog mellan arbetsmarknadens parter är av central betydelse för att skapa förutsättningar för hög sysselsättning, låg arbetslöshet och inflation, ekonomisk tillväxt samt ett konkurrenskraftigt näringsliv. Det bidrar även till ökad kvalitet och produktivitet i arbete samt social sammanhållning. Omstruktureringar skall

²⁶ Bidrag från C Företaget.

²⁷ Benchmarking av näringspolitiken 2003, Ds 2003:62.

underlättas samtidigt som balansen mellan flexibilitet och trygghet upprätthålls. Ohälsa i arbetslivet skall förebyggas och sjukskrivna skall ges möjlighet till en snabb återgång till arbete. Alla skall ha möjlighet till livslångt lärande. Regeringens politik bidrar även till att genomföra de prioriteringar som EU:s sysselsättningsministrar enades om i den gemensamma sysselsättningsrapporten 2004. Politiken är också i linje med den rapport om sysselsättning från Wim Koks specialgrupp i vilken vikten av en balans mellan flexibilitet och trygghet för mer anpassbara företag och arbetstagare framhölls.

Kollektivavtal, social dialog och företagens sociala ansvar

Cirka 85 procent av de svenska arbetstagarna är medlemmar i ett fackförbund. Arbetsmarknadens parter hanterar många frågor genom kollektivavtal, t.ex. lön, semester, arbetstidens längd och förläggning. Detta gör det möjligt att anpassa regleringen efter behoven i en viss sektor eller på en viss arbetsplats vilket ger flexibilitet i verksamheten samtidigt som de anställdas behov av trygghet och förutsägbarhet säkerställs.

Regeringen tillsatte 2003 en utredning för att se över om de svenska reglerna räcker för att uppfylla direktivet om inrättande av en allmän ram för information till och samråd med arbetstagare i Europeiska gemenskapen. Utredaren redovisade sitt uppdrag i augusti 2004²⁸ och föreslår att några ändringar i lagen om medbestämmande i arbetslivet görs. Remissbehandling av betänkandet pågår.

Sedan 1990 har andelen tidsbegränsade anställningar ökat från 10 procent till knappt 15 procent 2003, 17 procent bland kvinnor och 12 procent bland män. Den vanligaste formen är vikariat medan de former som ökat mest är provanställning och att kallas vid behov.

Kommittén för nya arbetstids- och semesterregler (KNAS) har genomfört en översyn av arbetstidslagen samt semesterlagen och övrig ledighetslagstiftning. Med detta som underlag har regeringen lämnat en proposition till riksdagen med förslag till ändringar i arbetstidslagen som syftar till att tydliggöra arbetstagarens rättigheter enligt EG:s arbetstidsdirektiv. Genom lagändringarna skapas större tydlighet om vilka yttre ramar som gäller för hur flexibelt arbetstiden kan förläggas.

Arbetsmarknadens parter²⁹ framhåller att arbetstidsfrågor, i form av arbetstidens längd och beräkningsperiod för genomsnittsberäkning av arbetstid, är centrala frågor i förhandlingarna mellan parterna. Liksom i avtalsrörelsen 2001 finns olika modeller för arbetstidsförkortning 2004. För cirka 70 procent av de anställda har uppgörelsen 2004 inneburit arbetstidsförkortning huvudsakligen genom avsättning till arbetstidskonto eller motsvarande. Individerna kan välja att ta ut de avsatta medlen som kompensationsledighet, extra pensionspremie eller kontant ersättning.

Parterna³⁰ anför vidare att under 2004 års avtalsrörelse inom den privata sektorn har de olika modellerna för arbetstidsförkortning fortsatt. Inom t.ex. industrin har 0,5 procent av lönekostnaden 2004 till 2007 avsatts för detta ändamål. Det bör även noteras att parterna på några områden har enats om att sträva efter ett minskat uttag av avsättningen som ledig tid. De flesta överenskommelser öppnar för lokala parter att träffa avtal om arbetstidsförkortning samt om flexibilitet i arbetstidens förläggning både för företaget och för den anställde.

²⁸ SOU 2004:85.

²⁹ Svenskt Näringsliv, LO, TCO och SACO.

³⁰ Svenskt Näringsliv, LO, TCO och SACO.

Den rörliga pensionsåldern med möjlighet till partiellt uttag av ålderspension, underlättar för personer som är 61 år eller äldre att anpassa sitt arbetskraftsdeltagande efter individuella förutsättningar och arbetsmarknadens behov vilket bidrar till ökad flexibilitet. Se vidare riktlinje 5.

För att stimulera svenska företag att stödja och sträva efter att följa internationellt framförhandlade konventioner och riktlinjer avseende mänskliga rättigheter, grundläggande arbetsvillkor och en hållbar miljö lanserade statsministern 2002 initiativet Globalt Ansvar.³¹ Globalt Ansvar tar sin utgångspunkt i OECD:s riktlinjer för multinationella företag och principerna i FN:s Global Compact. Verksamheten inom Globalt Ansvar inkluderar externa aktiviteter (seminarier, hemsida), interna aktiviteter i syfte att öka medvetenheten inom Regeringskansliet, relevanta myndigheter och organisationer, samt aktivt deltagande i den internationella policyutvecklingen.

Arbetsmiljö och hälsa i arbetslivet

Arbetsmarknadsparternas arbete och ansvarstagande är centralt när det gäller hälsan i arbetslivet. Regeringens strategi för ökad hälsa är inriktad dels på att förebygga ohälsa i arbetslivet, dels att ge sjukskrivna möjlighet till snabb återgång till arbete. Se vidare riktlinje 5 för åtgärder för att motverka det stora antalet långtidssjukskrivna.

I det förebyggande arbetsmiljöarbetet är det lokala arbetet på arbetsplatserna i samverkan mellan arbetsmarknadens parter av grundläggande betydelse. Inom ramen för strategin har åtgärder vidtagits för att framförallt stärka det lokala arbetsmiljöarbetet.

Arbetsmarknadens parter³² påpekar att även i 2004 års avtalsrörelse har parterna inom en rad avtalsområden uppmärksammat arbetsmiljöarbetet. Inom privat sektor har det även gjorts ytterligare avtalsregleringar. Inom många branscher har det inletts ett arbete för att utveckla arbetet med arbetsmiljöfrågorna lokalt. Bakgrunden till att parterna på detta sätt aktivt tar ansvar för arbetsmiljöfrågorna är inte minst det stora antalet sjukfrånvarande och de kostnader för samhället, verksamheterna och individer som detta innebär.

I budgetpropositionen föreslås att försöket med friår från den 1 januari 2005 skall utökas och finnas tillgängligt med totalt 12 000 helårsplatser i genomsnitt per månad över hela landet fördelade efter kommunernas befolkningensmängd. Friår innebär att en anställd tar ledigt i tre till tolv månader samtidigt som en arbetssökande från Arbetsförmedlingen går in som vikarie. Ersättningen till den friårledige utgår som 85 procent av arbetslöshetsersättningen. Friåret har främst två syften: dels att ge anställda möjligheter till rekreation, kompetenshöjning eller annan personlig utveckling, dels att möjliggöra för arbetslösa att stärka sin ställning på arbetsmarknaden genom det tillfälliga arbetet.

Omstrukturering

Det är viktigt att finna en balans mellan flexibilitet och trygghet på arbetsmarknaden. Både arbetsgivare och arbetstagare skall ges förutsättningar att möta förändringar på arbetsmarknaden. Det måste vara möjligt att genomföra omstruktureringar och att säga upp anställda vid arbetsbrist, men detta skall göras på ett ansvarsfullt sätt.

³¹ www.ud.se/ga.

³² Svenskt Näringsliv, LO, TCO och SACO.

Arbetsmarknadens parter³³ vill framhålla omställningsavtalen. Dessa tillkom redan på 1970-talet och sedan dess har avtal tecknats inom en rad områden bl.a. gällande anställda inom staten samt privatanställda tjänstemän. Svenskt Näringsliv och LO träffade 2004 ett avtal om en avgiftsbestämd omställningsförsäkring för arbetare. Syftet är att underlätta omställningsproblem som uppstår för medarbetare och företag vid uppsägning p.g.a. arbetsbrist. Avtalet som antagits på förbunds nivå, innehåller dels ett omställningsstöd till personer som sagts upp p.g.a. arbetsbrist, dels utbetalning av en engångssumma i samband med anställningens upphörande. Omställningsstödet gäller för uppsägningar p.g.a. arbetsbrist från 1 september 2004 och syftar till att genom individuellt avpassat stöd underlätta för den uppsagde att få nytt arbete. Den del som avser kontanta ersättningsbelopp i samband med anställningens upphörande är en helt förändrad AGB-försäkring som träder i kraft 1 april 2005.

Regeringen vill lyfta fram att merparten av arbetskraften på den svenska arbetsmarknaden nu omfattas av omställningsavtal. Avtalen har visat sig ha positiva effekter för såväl individer som företag och samhällsekonomi.³⁴

Motverka flaskhalsar

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Arbetssökande inom hela EU skall senast 2005 kunna få information om alla lediga platser som anmäls till medlemsstaternas arbetsförmedlingar.
Utfall gentemot målet: AMS ser i dagsläget inte några problem med att uppfylla målet. Samtliga i "Platsbanken" publicerade platser kommer att vara tillgängliga i EURES-portalen.

Rådets rekommendation till Sverige 2004: "Minska antalet ungdomar som lämnar skolan i förtid och förbättra möjligheterna till utbildning för personer med kort utbildning och personer utanför arbetskraften; åtgärda problemen med begynnande flaskhalsar och bristande överensstämmelse mellan utbud och efterfrågan när det gäller arbetskraftens kompetens inom sektorer där kort eller medellång utbildning krävs."

Rekommendationen behandlas i huvudsak under riktlinje 4, men åtgärder för att motverka flaskhalsar och problem med bristande överensstämmelse mellan utbud och efterfrågan när det gäller arbetskraftens kompetens ryms även inom riktlinje 3.

Arbetslöshetsförsäkringen ger den sökande rätt att begränsa sig till att söka lämpliga arbeten inom sitt yrke och i närområdet de första 100 ersättningsdagarna i en ersättningsperiod. Därefter skall sökandet vidgas både geografiskt och yrkesmässigt. Under det första kvartalet 2004 ökade andelen som söker arbete på andra orter bland de arbetslösa som förbrukat 100 ersättningsdagar marginellt. Män sökte i större utsträckning än kvinnor arbete på andra orter, men det interlokala sökandet ligger totalt fortfarande på en låg nivå, endast 14 procent. Andelen som söker arbete inom fler än ett yrke har ökat med cirka 10 procentenheter jämfört med samma period förra året till 76 procent. Fler kvinnor än män söker arbete inom flera yrken. Se också riktlinje 1 och 8.

AMS vill framhålla sitt arbete med att förbättra de arbetssökandes sökaktivitet där vikten av geografisk rörlighet betonas. AMS har bl.a. hjälpt till att stärka länsarbetsnämndernas arbete med regionala arbetsmarknadsprognoser.³⁵

³³ Svenskt Näringsliv och LO.

³⁴ Se Omställningsavtal – ett aktivare stöd till uppsagda (SOU 2002:59).

³⁵ Bidrag från AMS.

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) utfärdar de intyg som krävs för att en person skall kunna söka arbete inom EU. För att öka rörligheten på arbetsmarknaden effektiviseras flyttningsbidragen med utgångspunkt från utredningen ”Ökad rörlighet för sysselsättning och tillväxt”.³⁶ Stödet för dagpendling höjs och förlängs från 6 till 12 månader.

Veckopendlingstödet återinförs och förstärks. Utöver ersättning för fri hemresa varannan vecka så lämnas ytterligare ersättning för del av kostnad för dubbelt boende samtidigt som stödperioden utökas från 6 till 12 månader. Stöd till starthjälp, tillträdes resor och möjligheten att vid särskilda skäl lämna bidrag till personer under 25 år slopas samtidigt som bohagstransporterna begränsas till dem som är långtidsarbetslösa. Förslagen träder i kraft den 1 februari 2005.

Geografisk rörlighet stimuleras inom skattepolitiken bl.a. genom möjligheten till avdrag för ökade levnadskostnader vid dubbel bosättning. Regeringen har 2004 tillsatt en utredning som skall se över de nuvarande reglerna. Utredningen skall bl.a. lämna förslag till förändringar i avdragsmöjligheterna som bedöms leda till en ökad geografisk rörlighet på arbetsmarknaden samt belysa vilken regional betydelse avdragsrätten kommer att få för näringslivets möjligheter att tillgodose behovet av arbetskraft.

När det gäller rörligheten mellan Sverige och andra länder har det nationella referenscentrumet för yrkesutbildning (NRP) en webbplats, där man kan få information om svensk yrkesutbildning och förklarande tillägg till svenska gymnasiebetyg för att underlätta för anställning och studier utomlands. Svenska arbetsgivare ser positivt på NRP:s verksamhet och webbplatsen har cirka 10 000 träffar per månad. NRP administrerar även stöd till arbetsplatsförlagd utbildning (APU) utomlands, som regeringen infört som ett komplement till EU-programmen Leonardo da Vinci och Sokrates.

I syfte att tillvarata den långvariga nordiska erfarenheten av en gemensam arbetsmarknad inom ramen för den s.k. Köpenhamnsprocessen har Sverige tagit initiativ till en studie om hur erkännande av yrkeskvalifikationer fungerar i Norden. Den visade på väl fungerande mekanismer inom Norden.

Sverige har beslutat att i samband med EU:s utvidgning inte utnyttja möjligheten till övergångsregler för den fria rörligheten för arbetstagare från de nya medlemsstaterna. Regeringen kommer att noga följa utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden och förbehåller sig rätten att, om allvarliga störningar på arbetsmarknaden leder till eller medför hot mot levnadsstandarden eller sysselsättningsnivån i en viss region eller ett visst yrke, vidta lämpliga åtgärder i enlighet med anslutningsfördraget.

I syfte att på lång sikt hålla arbetskraftsutbudet uppe kan arbetskraftsinvandring från tredje land vara ett kompletterande element. En parlamentarisk kommitté har tillsatts med uppdrag att se över nuvarande regelverk med syfte att ta fram ett regelverk som medger vidgad arbetskraftsinvandring från länder utanför EU/EES. Kommittén skall också utreda behov och konsekvenser av ytterligare arbetskraftsinvandring och föreslå eventuella åtgärder. Kommittén skall redovisa sitt uppdrag senast den 1 mars 2006.

En yrkesmässig rörlighet ställer krav på möjligheter till livslångt lärande, inte minst omskolning och vidareutbildning. Möjligheterna till eftergymnasial utbildning som svarar mot

³⁶ SOU 2003:37.

arbetsmarknadens behov har förbättrats genom den kvalificerade yrkesutbildningen och försöksverksamheten med eftergymnasial lärlingsutbildning inom vissa hantverksyrken som startar hösten 2004. Basårs- och Collegeutbildning främjar möjligheterna till högskoleutbildning. Se vidare riktlinje 4.

Bristyrkesutbildning syftar till att stimulera rörligheten genom att anställda kan byta till yrken som efterfrågas på arbetsmarknaden. En försöksverksamhet pågår 2003–2005 och beräknas omfatta 3 300 personer. Den har dock fått en trög start vilket beror på den ansträngda ekonomin i kommunerna, att antalet bristyrken har minskat påtagligt och att det tar tid att nå ut med information om åtgärder till nya målgrupper.

Att motverka flaskhalsar och bristande överensstämmelse mellan utbud och efterfrågan kräver samverkan mellan flera olika aktörer inom olika sektorer och lokalt, regionalt och nationellt. Inom de regionala tillväxtprogrammen görs bl.a. analyser av regionernas framtida arbetskrafts- och kompetensbehov. Insatserna riktas bl.a. mot samordning av olika aktörers utbud av utbildning och kompetensutveckling för vuxna inom länen.

År 2004 inrättades Valideringsdelegationen för en fyraårsperiod med uppgift att främja kvalitet, legitimitet och likvärdighet i fråga om validering av vuxnas kunskaper och kompetens, oavsett hur eller var de förvärvats. Se vidare riktlinje 4. Vidare åtar sig regeringen att under hösten 2004, efter samråd med bl.a. de berörda centrala organisationerna på arbetsmarknaden, skapa ytterligare möjligheter till arbetsplatsförlagd bedömning av yrkeskompetens hos personer med utbildning eller yrkeserfarenheter från utlandet. Arbetet skall bedrivas i nära samverkan med Valideringsdelegationen.

I syfte att i större utsträckning utgå från arbetslivets behov vid dimensionering av lärosätenas antal studieplatser har regeringen gett Högskoleverket i uppdrag att lämna underlag för regeringens utbildningsuppdrag till universitet och högskolor och för lärosätenas planering av utbildningsutbudet. Den övre åldersgränsen inom studiestödssystemet är 50 år, men för vissa yrkesutbildningar till yrken där det råder brist på utbildad arbetskraft kan dock studerande få studiebidrag (dock ej lån) till och med det år de fyller 55 år. Regeringen har föreslagit förbättrade möjligheter från 2006 för äldre att finansiera sina studier med studiemedel.

Riktlinje 4. Främja utveckling av humankapitalet och det livslånga lärandet

Politikens inriktning

Det livslånga lärandet stöds genom insatser inom flera olika politikområden på olika nivåer och är avgörande för att nå målen om full sysselsättning, ökad kvalitet och produktivitet i arbete samt social sammanhållning. Politikens inriktning är väl i linje med de prioriteringar som EU:s sysselsättningsministrar enades om i den gemensamma sysselsättningsrapporten 2004, och överensstämmer med budskapet i rapporten från Wim Koks specialgrupp att länderna bör investera mer effektivt i humankapital.

Rådets rekommendation till Sverige 2004: "Minska antalet ungdomar som lämnar skolan i förtid och förbättra möjligheterna till utbildning för personer med kort utbildning och personer utanför arbetskraften; åtgärda problemen med begynnande flaskhalsar och bristande överensstämmelse mellan utbud och efterfrågan när det gäller arbetskraftens kompetens inom sektorer där kort eller medellång utbildning krävs."

Omfattande åtgärder vidtas för att minska antalet ungdomar som lämnar skolan i förtid och för att förbättra möjligheterna till utbildning för personer med låg utbildning och personer utanför arbetskraften. Åtgärder för personer utanför arbetskraften redovisas även under riktlinje 1. Insatser för att motverka flaskhalsar och problem med bristande överensstämmelse mellan utbud och efterfrågan när det gäller arbetskraftens kompetens redovisas även under riktlinje 3. Det kan nämnas att denna rekommendation diskuterades vid en konferens om sysselsättningsstrategin i juni 2004 i en av paneldebatterna med forskare, oppositionspolitiker samt statssekreterare från regeringen medverkande.

Grundskola och gymnasieutbildning

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Åtminstone 85 % av 22-åringarna i EU bör ha genomgått gymnasieutbildning.

Utfall gentemot målet: Sverige når målet. År 2003 hade 86 % av 22-åringarna genomgått gymnasieutbildning, 86 % av kvinnorna och 87 % av männen.³⁷

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Den genomsnittliga procentandelen unga i EU som lämnar skolan i förtid skall uppgå till högst 10 %.

Utfall gentemot målet: Sverige når målet. År 2003 hade 9,0 % av 18-24 åringarna endast genomgått grundskola eller mindre och deltog inte i vidare utbildning, 8,2 % av kvinnorna och 9,8 % av männen.³⁸

Nationellt mål: Andelen elever med godkända betyg skall öka, såväl i grund- som i gymnasieskolan.

Utfall gentemot målet: 2002/03 var andelen elever som var behöriga att söka till ett nationellt program i gymnasieskolan³⁹ 89,9 %, en ökning med 0,4 procentenheter. Flickor har väsentligt högre genomsnittsbetyg än pojkar. Av de elever som påbörjade sin gymnasieutbildning 1999 uppnådde 74,0 % slutbetyg inom fyra år, 70,4 % av de manliga eleverna och 76,9 % av de kvinnliga.

En god start på det livslånga lärandet är viktigt och regeringen presenterar därför en proposition under hösten 2004 om kvalitet i förskolan. Medel avsätts så mer personal i förskolan kan anställas under perioden 2005-2007. Satsningen under 2002-2006 för att öka personaltätheten inom skola och skolbarnsomsorg har hittills lett till att kommunerna har ökat sin personal med sammanlagt 8 500 heltidstjänster, varav 5 000 finansierats med specialdestinerat bidrag. Regeringens nationella kvalitetsprogram, som syftar till att höja kvaliteten och förbättra utbildningsresultaten inom det offentliga skolväsendet, innefattar bl.a. en förstärkning av Skolverkets inspektionsverksamhet.

Kommunerna är skyldiga att erbjuda alla upp till 20 år en gymnasieutbildning. Därefter finns möjlighet inom den kommunala vuxenutbildningen att skaffa sig motsvarande kompetens. Elever med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland dem som inte når målen, såväl i grund- som gymnasieskola, men även här är skillnaderna mellan pojkar och flickor stora till flickornas fördel. Myndigheten för skolutveckling har som ett av sina huvuduppdrag att arbeta

³⁷ Källa: Eurostat.

³⁸ Eurostat. Siffrorna är ej jämförbara med tidigare år.

³⁹ Godkända betyg i ämnena svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik ger behörighet att antas på nationellt program i gymnasieskolan.

för förbättrade utbildningsvillkoren i segregerade områden, vilket bl.a. sker genom satsningar på förbättrad språkundervisning.

I april 2004 presenterade regeringen en proposition⁴⁰ med förslag för utveckling av gymnasieskolan. Fokus ligger på att förbättra kvaliteten i syfte att öka andelen elever som fullföljer utbildningen, bl.a. genom förslaget att elever med individuella program skall erbjudas utbildning på heltid.

Regeringen föreslår i en proposition⁴¹ att det genom en ändring i skollagen införs ett uttryckligt kommunalt ansvar att hålla sig informerad om hur icke skolpliktiga ungdomar som inte fyllt 20 år är sysselsatta. Syftet är att kunna erbjuda ungdomarna lämpliga individuella åtgärder.

Folkbildningsrådet påpekar att folkbildningens insatser för unga arbetslösa i dag framförallt är inriktade på gymnasieskolans individuella program som förläggs till folkhögskolor, vilket för vissa individer eller grupper kan innebära att de klarar studierna bättre.⁴²

Vuxenutbildning och eftergymnasial utbildning

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Den genomsnittliga nivån för deltagande i livslångt lärande i EU bör vara minst 12,5 % av den vuxna arbetsföra befolkningen (i åldersgruppen 25–64 år).

Utfall gentemot målet: År 2003 uppgick andelen 25-64 åringar som deltagit i utbildning de senaste fyra veckorna till 34,2 %, 37,3 % för kvinnorna och 31,3 % för männen.⁴³ Sveriges måluppfyllnad är således god, men skillnaden i deltagande är stor mellan könen.

Alla arbetstagare har rätt till ledighet för studier.⁴⁴ Avgiftsfri undervisning i hela det offentliga utbildningsväsendet i kombination med ett förmånligt studiestödssystem möjliggör utbildning för breda grupper i samhället. Studiemedlet, som är den vanligaste formen av studiestöd, består dels av en bidragsdel, dels av en lånedel. Studiemedel kan lämnas till och med det år den studerande fyller 50 år, och bidragsdelen i vissa fall t.o.m. 55 år (vid s.k. bristyrkesutbildning). Regeringen föreslår att studiestödssystemet förändras fr.o.m. hösten 2006 så att fler äldre har möjlighet att finansiera sin utbildning med studiemedel.

Satsningar på utbildning för vuxna fortsätter bl.a. genom att utbildningen görs mer efterfrågestyrd, flexibel och lättillgänglig. De verksamheter som samlar flest deltagare är folkbildningen och den kommunala vuxenutbildningen. År 2003 deltog 244 000 personer i kommunal vuxenutbildning, varav 65 procent kvinnor och 35 procent män. Inom folkbildningen deltog cirka 1,5 miljoner personer i studiecirklar, varav 57 procent kvinnor och 43 procent män och runt 30 000 personer i folkhögskolornas långa kurser, varav 65 procent kvinnor och 35 procent män. Jämfört med många andra utbildningsformer har folkhögskolan en hög andel deltagare med funktionshinder. Lärcentra, som nu finns i de flesta av landets kommuner, erbjuder ofta förutom kommunal vuxenutbildning även högskoleundervisning på distans.

⁴⁰ Proposition 2003/04:140.

⁴¹ Proposition 2004/2005:2.

⁴² Bidrag från Folkbildningsrådet.

⁴³ Eurostat. Nytt sätt att mäta, vilket medför svårigheter att jämföra med tidigare år.

⁴⁴ Enligt lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning.

År 2003 infördes ett rekryteringsbidrag för att stimulera till studier på grundskole- och gymnasienivå. Bidraget får lämnas till personer mellan 25-50 år som har kort tidigare utbildning och som är eller riskerar att bli arbetslösa, eller på grund av funktionshinder behöver extra tid för att nå studiemålen. Beloppsnivån motsvarar studiemedlen, men stödet är i sin helhet ett bidrag som är skattefritt. Rekryteringsbidraget skall användas som ett verktyg i kommunernas uppsökande verksamhet. Första året studerade 21 000 personer med rekryteringsbidrag och kommunerna nådde i hög grad dem med kortast utbildning.

År 2004 inrättades Valideringsdelegationen, som under en fyraårsperiod har till uppgift att främja kvalitet, legitimitet och likvärdighet i fråga om validering av vuxnas kunskaper och kompetens. Myndigheten skall samverka med arbetslivet och utbildningsväsendet.

Regeringen har vidare gett Statens skolverk i uppdrag att utveckla en nationell Internetbaserad portal med information om både utbildningar och yrken.

För att möta arbetslivets behov infördes den kvalificerade yrkesutbildningen (KY) som reguljär eftergymnasial utbildningsform 2002. Utbildningarna, som planeras och genomförs i samarbete med arbetslivet, är 1-3 år långa och en tredjedel av studietiden är förlagd till arbetsplatser. Intresset att studera inom KY är stort. Under 2003 genomfördes runt 13 000 årsstudieplatser och andelen kvinnor av de studerande var cirka 47 procent. Enligt den senaste undersökningen var 71 procent anställda eller egenföretagare året efter avslutad utbildning. Erfarenheterna av KY spreds inom EU i en s.k. Peer Review 2003.

Regeringen har beslutat att inhämta underlag för fortsatt utveckling av yrkesutbildningen i Sverige. En försöksverksamhet med eftergymnasial lärlingsutbildning inom hantverksområdet inleds under hösten 2004.

Svenska ESF-rådet vill framhålla mål 3-projektet "Handkraft". Målgruppen är arbetslösa som har behov av att validera sin yrkeskunskap och syftet är att säkra rekryteringen av utbildad arbetskraft i hantverkssektorn samt att öka statusen för berörda yrken.⁴⁵

Genom en satsning för att minska risken för friställningar och samtidigt stärka kompetensen inför kommande behov inom vård, skola och omsorg skall under åren 2004 och 2005 sammanlagt 6 000 anställda inom dessa sektorer ges möjlighet att studera på halvtid samtidigt som de kan arbeta deltid. Satsningen omfattar bl.a. en vidgad användning av rekryteringsbidraget till vuxenstuderande.

<p><i>Nationellt mål:</i> Hälften av en årskull skall ha påbörjat högskolestudier vid 25 års ålder. <i>Utfall gentemot målet:</i> Andelen 25-åringar som påbörjat högskolestudier var i Sverige t.o.m. 2003 42,0 %⁴⁶, för kvinnor 49,5 % och för män 36,8 %.⁴⁷</p>
--

Antalet helårstudenter ökade under 2003 och tangerar 300 000. Andelen kvinnor uppgick till cirka 60 procent. Läsåret 2002/2003 uppgick antalet registrerade studenter till 385 000 och antalet högskolenybjörjare var 83 000. Antalet examinerade i grundutbildningen ökade med 7 procent. Andelen högskolenybjörjare under 35 år som kommer från arbetarhem har ökat till 26

⁴⁵ Bidrag från Svenska ESF-rådet.

⁴⁶ Källa: SCB.

⁴⁷ I ett internationellt perspektiv görs jämförelser som bygger på övergångsfrekvens till eftergymnasial utbildning där även utbildningar utanför högskolan, såsom de kvalificerade yrkesutbildningarna ingår.

procent samtidigt som andelen från högre tjänstemannahem minskat till 25 procent. Andelen kvinnliga högskolenyborjare var därvid 29 respektive 23 procent.

Utbyggnaden av högskolan 1997-2004 har inneburit att närmare 100 000 nya utbildningsplatser tillförts och det finns minst en stark högskola i varje län i dag. Även Sveriges nätuniversitet bidrar till att öka tillgängligheten och bredda rekryteringen till högre utbildning. År 2003 fanns drygt 2 000 kurser och program och cirka 50 000 studenter, vilket motsvarar 12 600 helårsstudenter.

En projektgrupp inom Utbildningsdepartementet har haft i uppgift att se över examensstrukturen inom högre utbildning i syfte att förbättra tydligheten i och förtroendet för det svenska systemet och därmed främja erkännande och rörlighet i ett internationellt perspektiv, bl.a. mot bakgrund av den s.k. Bologna-processen.

Kompetensutveckling i arbetslivet

Arbetsgivarna fortsätter satsa på kompetensutveckling av sin personal, men med ökat fokus på kortare utbildningar. År 2003 deltog 60 procent av de förvärvsarbetande kvinnorna i någon form av personalutbildning, i snitt 7,1 dagar. Cirka 55 procent av de förvärvsarbetande männen fick i snitt 6,8 dagar. Det vanligaste kursämnet för kvinnor var medicin, hälsa och vård av sjuka, medan det för män var teknik och tillverkning.

Det har, trots betydande ansträngningar, inte varit möjligt att konstruera ett tillfredsställande system för individuell kompetensutveckling (IKU) som fått brett stöd hos arbetsmarknadens parter. Även rättspraxis har ändrats vilket innebär att sparande för utbildningsändamål på det sätt som IKU syftade till redan är möjligt till viss del i andra former. Regeringens uppfattning är dock att det fortfarande är prioriterat att genomföra åtgärder för livslångt lärande. Därför föreslår regeringen att en del av de avsatta medlen avsätts för två ändamål för kompetensutveckling: kompetensutveckling för personal som arbetar med vård och omsorg av äldre, samt ökade studiemedel för äldre.

Arbetsmarknadens parter⁴⁸ har en positiv syn på kompetensutveckling av flera orsaker, inte minst skapar den förutsättningar för att möta hård konkurrens, skänker arbetstagaren bättre anställningsbarhet och ökad trygghet, ger möjligheter till en god löneutveckling samt bidrar till ökad jämställdhet. Viktigt att notera är att kompetensutveckling i ökande utsträckning sker genom att anställda löser uppkommande problem i arbetet. Kollektivavtalen om kompetensutveckling ger stort utrymme för lokal samverkan. När det gäller finansieringen, har olika konstruktioner prövats i olika avtal beroende på branschens behov och förutsättningar. I vissa fall står arbetsgivaren för kostnaderna, i en del fall delar arbetstagaren och arbetsgivaren på kostnaderna och i en del fall fonderas medel på särskilda konton. De fackliga parterna vill framhålla det individuella kompetenssparandet (IKS) som en viktig åtgärd.

Parternas⁴⁹ ambition är att uppmuntra livslångt lärande genom att understryka statens, arbetsgivarens och individens olika roller och ansvar för detta. Prioriterade områden kan vara att på olika nivåer bl.a. identifiera och förutse kompetens- och kvalifikationsbehov, erkänna och validera kompetenser och kvalifikationer samt ge information, stöd och vägledning.

⁴⁸ Svenskt Näringsliv, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO och SACO.

⁴⁹ Svenskt Näringsliv, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO och SACO.

De svenska parterna⁵⁰ lämnade ett gemensamt svar till den första uppföljningen av överenskommelsen på EU-nivå 2003. Under 2004 har en andra uppföljning genomförts.

Inom ramen för Europeiska socialfondens mål 3-program ges stöd till bl.a. kompetensutveckling av anställda. Från starten i oktober 2000 har närmare 920 000 personer, varav drygt 54 procent kvinnor och nära 46 procent män, deltagit i beviljade projekt.

Svenska ESF-rådet vill framhålla att över 400 000 anställda, på små och medelstora arbetsplatser, har tagit fram kompetensplaner med ekonomiskt stöd från Växtkraft Mål 3.⁵¹

De fackliga parterna⁵² uppmanar samtliga delaktiga aktörer att bl.a. styra användandet av strukturfonderna, och i synnerhet Europeiska socialfonden, så att större stimulans ges för att utveckla initiativ och nytänkande kring det livslånga lärandet.

Kompetensutveckling är också ett viktigt område i arbetet med de regionala tillväxtprogrammen, där arbetskrafts- och kompetensförsörjning är ett av tre huvudfokus.

För att höja IT-kompetensen i små företag och företag i glesbygden har regeringen satsat 80 miljoner kronor i två program under 2001-2005.

Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO) vill framhålla projektet "Vuxenutbildning för alla". Projektet finansieras med medel från Utbildningsdepartementet och målsättningen är att fler vuxna med funktionshinder skall ha möjlighet att studera inom vuxenutbildningen. Verksamhet som drivs av lokal handikapprörelse för uppsökande verksamhet, ökad tillgänglighet och attitydpåverkan kan få stöd. Ett fyrtiotal projekt är igång över hela landet. Ett exempel på ett vuxenutbildningsprojekt är arbetet Gotland⁵³ som resulterat i att 30 personer med psykiska funktionshinder anmält sig till Komvux- och folkhögskolestudier under hösten 2004. Informationsmöten samt intervjuer med personer med funktionshinder om deras personliga önskemål har visat sig verkningsfullt.⁵⁴ Se även riktlinje 7.

Riktlinje 5. Öka utbudet av arbetskraft och främja aktivt åldrande

Politikens inriktning

För att kunna finansiera välfärden även i framtiden krävs det en politik som främjar ett stort arbetsutbud i alla grupper i alla delar av landet. Ökat arbetsutbud är också avgörande för att nå de tre övergripande målen, inte minst full sysselsättning och ökad social sammanhållning. Jämfört med övriga EU har Sverige ett högt arbetskraftsdeltagande, i synnerhet bland kvinnor och äldre. I den svenska befolkningen är dock invandrades, ungdomars och äldres arbetskraftsdeltagande lägre än genomsnittet. Dessa tre grupper utgör viktiga målgrupper för att öka det totala arbetsutbudet samtidigt som långtidssjukskrivna och personer med sjukersättning ges möjlighet att återkomma till arbetsmarknaden.

Regeringens strategi för att öka arbetsutbudet är att värna arbetslinjen som är en överordnad princip för tillväxtpolitiken. Ett flertal politikområden samspelar. Det handlar om åtgärder för

⁵⁰ Svenskt Näringsliv, Företagarna, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO och SACO.

⁵¹ Bidrag från Svenska ESF-Rådet för Växtkraft Mål 3.

⁵² LO, TCO och SACO.

⁵³ Projektet är ett samarbete mellan Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH), HSO på Gotland, ABF och andra utbildningsanordnare.

⁵⁴ Bidrag från Handikappförbundens Samarbetsorgan (HSO).

att öka genomströmningen och kvaliteten i utbildningsväsendet, förbättra integrationen av invandrare på arbetsmarknaden, korta arbetslöshetstiderna, underlätta för äldre att arbeta längre, underlätta för personer med funktionshinder att få och behålla ett arbete samt att minska sjukfrånvaron. Detta bidrar till att genomföra prioriteringarna som EU:s sysselsättningsministrar enades om i den gemensamma sysselsättningsrapporten 2004, och är även i enlighet med den rapport om sysselsättning från Wim Koks specialgrupp i vilken vikten av ett ökat arbetskraftsutbud i alla grupper var ett huvudbudskap.

Öka arbetsutbudet bland sjukskrivna

Rådets rekommendation till Sverige 2004: Motverka det ökande antalet långtidssjukskrivna genom att främja arbetsinriktade lösningar och förbättra arbetsvillkoren.

Nationellt mål: Sjukskrivningarna, mätt i antal sjukskrivningsdagar, skall i förhållande till 2002 halveras fram till 2008. Hänsyn skall tas till den demografiska utvecklingen.
Utfall gentemot målet: Jämfört med 2002 har det under 2003 och det första halvåret 2004 skett ett positivt trendbrott. Inflödet av nya sjukfall avtar och sjukpenningdagarna minskar. År 2003 minskade det totala antalet ersatta sjukpenningdagar med 4 % och första halvåret 2004 minskade antalet med ytterligare 13 %. De långa sjukfallen minskade april 2003-april 2004 med 7 % för kvinnor och 10 % för män, men ligger kvar på en hög nivå. I maj 2004 uppgick långtidssjukskrivningarna till totalt 6 % av arbetskraften, 4 % av kvinnorna respektive 2 % av männen. Korttidssjukskrivningarna minskade med 19 % för kvinnor och 18 % för män under första halvåret 2004 jämfört med första halvåret 2003.

Nationellt mål: Antalet nybeviljade aktivitets- och sjukersättningar (f.d. förtidspensioner) skall inte öka i jämförelse med 2002. Hänsyn ska tas till den demografiska utvecklingen.
Utfall gentemot målet: Antalet nya beslut om aktivitets- och sjukersättning minskade med cirka 15 % för såväl kvinnor som män mellan 2002 och 2003. Under första halvåret 2004 har antalet ökat med 18 % jämfört med första halvåret 2003, vilket är oroväckande. Ökningen har varit något högre för kvinnor. Variationerna under de senaste tre åren beror delvis på det reformerade förtidspensionssystemet som bl.a. medförde nya beräkningsregler.

Regeringens strategi för att halvera sjukfrånvaron är inriktad dels på att förebygga ohälsa i arbetslivet, dels på att ge sjukskrivna möjlighet till snabb återgång till arbete. Den sjukskrivna skall sättas i centrum och arbetsgivarens ansvar skall göras tydligare. En viktig fråga är att skapa tydliga ekonomiska drivkrafter för såväl det förebyggande, som det rehabiliterande arbetet, vilket är i linje med rådets rekommendation till Sverige.

Arbetet går vidare för att motverka ohälsan i arbetslivet i enlighet med åtgärder inom ramen för både strategin för hälsa i arbetslivet och det 121-punktsprogram som regeringen kommit överens om med samarbetspartierna, miljöpartiet och vänsterpartiet. Åtgärder inom området, bl.a. för ett förbättrat arbetsmiljöarbete, har angivits i regeringens och samarbetspartiernas gemensamma avsiktsförklaring "Ett hälsosammare arbetsliv".

Av dem som uppbar sjukersättning 2003 var 60 procent kvinnor och 40 procent män. Ambitionen är att sjukskriva på deltid snarare än heltid. Arbetsförmågan hos en individ skall om möjligt tas till vara, även om den är begränsad. Deltidssjukskrivningarna har ökat och motsvarade 35 procent av antalet ersatta dagar i juni 2004, 37 procent av kvinnorna respektive 31 procent av männen. Regeringen har 2003 infört en möjlighet till finansiell samordning mellan försäkringskassa, länsarbetsnämnd, kommuner och landsting i syfte att förbättra den

enskildes förmåga att arbeta. Tiden för vilande sjukersättning vid arbete har förlängts från ett till två år.

Försäkringskassorna har fått ekonomisk förstärkning för att säkra kvaliteten i sitt arbete.

AMS insatser för att hjälpa arbetslösa långtidssjukskrivna att få ett arbete har kraftigt utökats sedan 2003, då det blev möjligt att använda medel från sjukpenninganslaget för rehabiliteringsinsatser i samverkan med försäkringskassan. Satsningen sker inom ramen för gemensamma verksamhets- och handlingsplaner för arbetsförmedlingen och försäkringskassan. En personalförstärkning har kunnat göras med 400 arbetsförmedlare, vilket gjort det möjligt för 12 200 arbetslösa sjukskrivna att under tiden mars 2003-juni 2004 ta del av insatserna. Cirka 28 procent av deltagarna har hittills fått arbete, varav 19 procent inom sex månader. Satsningen fortsätter 2004.

Regeringen förbereder en proposition med regelförändringar som föreslås träda i kraft den 1 januari 2005. I propositionen kommer bl.a. att föreslås att arbetsgivare genom en särskild sjukförsäkringsavgift skall betala 15 procent av den sjukpenning som utbetalats till arbetstagare hos arbetsgivaren vid hel sjukskrivning. Arbetsgivaren skall därmed stimuleras att genom aktiva insatser minska sjukfrånvaron och därför gäller arbetsgivarens medfinansiering inte om arbetstagaren får förebyggande sjukpenning, deltar i rehabilitering som ger rätt till rehabiliteringsersättning eller återgår i arbete till viss del. I propositionen föreslås även att sjukförsäkringsavgiften sänks så att förslaget blir kostnadsneutralt i förhållande till arbetsgivarkollektivet, att sjuklöneperioden förkortas från 21 till 14 dagar och att sjukpenningen återställs till 80 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten.

Den enskildes ansvar att medverka till en återgång till arbetslivet skall förtydligas och åtgärder mot fusk och missbruk skall vidtas. Uppföljning av och stöd till personer med sjukersättning skall öka. Regeringen överväger att införa obligatorisk utredning av arbetsförmågan minst vart tredje år för personer med sjukersättning som inte är tidsbegränsad.

En ny sammanhållen statlig myndighet för socialförsäkringens administration skall vara etablerad den 1 januari 2005.

På arbetsmiljöområdet har det tillsatts ett arbetsmiljöråd, med bl.a. företrädare för det lokala arbetsmiljöarbetet på arbetsplatserna. I det förebyggande arbetsmiljöarbete skall en översyn av vissa bestämmelser i arbetsmiljölagen göras. Informationsinsatser med koncentration på i första hand arbetsmiljöområdet skall också genomföras. Se också riktlinje 3.

Regeringen har tillsatt en utredning om företagshälsovården.

VINNOVA har fått i uppdrag att genomföra insatser i syfte att stärka och utveckla samverkan mellan flera arbetsgivare vilket kan bidra till att öka rörligheten och förbättra möjligheterna för individer att byta arbetsgivare i vissa fall.

I det reviderade samlade programdokumentet (SPD) för Europeiska socialfondens Växtkraft Mål 3 har anställda sjukskrivna tillkommit som ny målgrupp.

Inom gemenskapsinitiativet Equal har utvecklingspartnerskapet Praxis⁵⁵ undersökt hur distansarbete kan användas som arbetsform för att underlätta rehabilitering av sjukskrivna reumatiker. Reumatiska sjukdomar är nästan alltid kroniska och innebär nedsatt funktionsförmåga, där följden kan bli långtidssjukskrivningar och förtidspensionering.⁵⁶

Folkbildningsrådet vill framhålla studieförbunds och folkhögskolors insatser för långtidssjukskrivna och folkhälsoarbetet. År 2003 hade 37 folkhögskolor verksamheter med inriktning på friskvård och hälsopedagogik och 13 000 studiecirkelar bedrev verksamhet inriktad på hälso- och sjukvårdsområdet.⁵⁷

Öka arbetsutbudet bland invandrare

Rådets rekommendation till Sverige 2004: Noga följa upp resultaten av insatserna för att integrera invandrare i arbetskraften.

Trots att utrikes födda i genomsnitt har hög utbildningsnivå och kunskaper i många språk väljer arbetsgivarna oftare att anställa infödda. Många utrikes födda personer tvingas dessutom ta jobb långt under sin kvalifikationsnivå. År 2003 uppgick utrikes födda kvinnors arbetskraftsdeltagande till 63,2 procent medan kvinnor födda i Sverige hade ett arbetskraftsdeltagande på 78 procent. Motsvarande siffror för män var 70,8 respektive 81 procent. Jämfört med 2002 var detta en förändring endast för utrikes födda kvinnor som ökade sitt arbetskraftsdeltagande något.

Regeringen arbetar på bred front för att hitta lösningar som förbättrar situationen i arbetslivet för invandrare. Ambitionen är att sysselsättningsgraden för utrikes födda skall öka och närma sig den för hela befolkningen. Förstärkta insatser behövs för att förbättra introduktionen av utrikes födda, att öka tillgången på praktikplatser och bekämpa diskriminering av invandrare. Det är viktigt att fördjupa kunskapen om varför utrikes födda kvinnor har ett lägre arbetsutbud än invandrade män. Se vidare riktlinje 7.

AMS vill framhålla överenskommelsen mellan Arbetsmarknadsstyrelsen, Integrationsverket, Migrationsverket, Statens skolverk och Svenska kommunförbundet för ett samordnat arbete i syfte att stärka samverkan mellan berörda aktörer. Hösten 2004 finns det till följd av centrala överenskommelser 11 regionala avtal och 50 lokala avtal. Ytterligare ett åttiotal avtal förbereds.⁵⁸

Öka arbetsutbudet bland ungdomar

Det är viktigt att ungdomar i åldrarna 20-24 år bidrar till att stärka arbetsutbudet. Mellan 1990 och 2003 föll sysselsättningsgraden i denna grupp 21 procentenheter för kvinnor och 20 procentenheter för män och var endast 57 procent för kvinnor och 61 procent för män. En orsak är att allt fler väljer att studera, unga kvinnor i större utsträckning än unga män. Ungdomarnas inträde på arbetsmarknaden försenas därmed, men efter avslutade studier står de till arbetsmarknadens förfogande med en högre kompetens och bättre förutsättningar för att få en fast etablering på arbetsmarknaden. Att öka kvaliteten och effektiviteten i utbildningssystemet är viktigt för att undvika onödigt långa studietider. Se även riktlinje 4.

⁵⁵ Partner i Praxis är Reumatikerförbundet, SchlumbergerSema Norr AB, Institute for Management of Innovation and Technology (IMIT), ABF Sydvästra Götaland och Kristinehamns Folkhögskola.

⁵⁶ Bidrag från partnerskapet Praxis.

⁵⁷ Bidrag från Folkbildningsrådet.

⁵⁸ Bidrag från AMS.

Samtidigt har arbetslösheten bland unga kvinnor och män ökat. Arbetskraftsdeltagandet i åldern 20-24 år har därmed inte förändrats i stort mellan 2002-2003. Männerna har ökat sitt deltagande något och kvinnor har minskat.

Regeringen ser allvarligt på att en betydande grupp ungdomar är inaktiva, dvs. varken arbetar, söker arbete eller studerar. Andelen inaktiva kvinnor 20-24 år uppskattades enligt betänkandet ”Unga utanför”⁵⁹ till 8,0 procent 2001. Motsvarande siffra för män var 7,9 procent.

Insatser krävs även i grundskolan för att öka antalet elever med godkända betyg eftersom man redan där lägger grunden för vidare studier och inträde på arbetsmarknaden.

Regeringen har lämnat förslag på en effektivisering och en förstärkning av insatserna riktade till ungdomar samt en proposition om den framtida ungdomspolitiken till riksdagen som bl.a. behandlar ungdomars utbildning, sysselsättning och hälsa.⁶⁰ Se vidare riktlinje 1 och 4.

Regeringen har också presenterat en proposition 2004 med förslag att utveckla gymnasieskolan i syfte att öka kvaliteten och andelen elever som fullföljer utbildningen.⁶¹

En utredning med uppgift att bl.a. lämna förslag i syfte att öka direktövergången mellan gymnasieskola och högre utbildning samt att minska den s.k. konkurrenskompletteringen av gymnasiebetyg i den kommunala vuxenutbildningen har lämnat sitt betänkande.

Regeringen har givit Högskoleverket i uppdrag att analysera förutsättningarna för ett utökat studieår bl.a. för att effektivisera och öka genomströmningen. Regeringen avser att behandla regler för tillträde till högre utbildning och andra högskolefrågor i kommande högskoleproposition.⁶²

Öka arbetsutbudet bland de äldre

Fram till 2010 kommer antalet personer i åldern 60-64 år bli allt fler och utgöra en större andel av den arbetsföra befolkningen än vad som är fallet i dag. Åtgärder behöver vidtas som stimulerar och gör det möjligt för äldre att vara kvar längre i arbetslivet och påverkar arbetsgivarna att i större utsträckning anställa äldre. De tre senaste åren har sysselsättningsgraden i denna åldersgrupp ökat med cirka 8 procentenheter, till 53,5 procent för kvinnorna och 60,2 procent för männen. Ökningen beror till stora delar på att kvinnor födda i slutet av 1930-talet och på 1940-talet, vars sysselsättningsgrad sedan lång tid tillbaka har varit hög, nu hör till åldersgruppen.

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Sysselsättningsgraden för äldre arbetstagare (55-64 år) ska uppgå till 50 % av befolkningen år 2010.

Utfall gentemot målet: Sverige når målet. År 2003 var den totala sysselsättningsgraden i åldersgruppen 55-64 år 69 %. För kvinnor 66,8 % och för män 71,2 %.

⁵⁹ SOU (2003:92).

⁶⁰ Proposition 2004/05:2.

⁶¹ Proposition 2003/04:140.

⁶² SOU (2004:29).

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Syftet med politiken skall särskilt vara att senast 2010 inom EU ha höjt den faktiska genomsnittliga åldern för utträde från arbetsmarknaden med fem år i EU jämfört med 2001.

Utfall gentemot målet: År 2003 uppgick den genomsnittliga åldern för utträde från arbetsmarknaden för båda könen till 63,1 år, för kvinnor till 62,8 år och för män till 63,5 år.⁶³ Detta är en påtaglig ökning sedan 2001, med 1,2 år för kvinnor och 1,6 år för män.

Det allmänna pensionssystemets utformning är avgörande för att få äldre att stanna kvar längre på arbetsmarknaden. I Sverige är den s.k. livsinkomstprincipen är grundläggande och innebär att varje krona som betalats in i avgift till systemet ger motsvarande pensionsrätt. Ju längre man arbetar, desto högre blir pensionen, vilket skapar incitament för arbete. Den flexibla pensionsåldern samt möjligheten till partiellt uttag av pension underlättar en successiv nedtrappning av arbetstiden. Det är möjligt att ta ut mellan en fjärdedel och hel ålderspension fr.o.m. 61 år och fortsätta arbeta och tjäna in nya pensionsrätter. Grundskyddet i systemet, dvs. garantipension och bostadstillägg, ger dock höga marginaleffekter för personer med låga pensioner som ökar eller minskar sitt arbetsutbud. Reformeringen av pensionssystemet bedöms ge effekt på sikt. Reglerna trädde ikraft fullt ut 2003 och de första som får ålderspension helt enligt de reformerade reglerna är personer födda 1954. Det är därför svårt att i dag dra några slutsatser om hur de nya reglerna hittills har påverkat arbetsutbudet.

Genom de åtgärder som regeringen aviserat tas ett samlat grepp på drivkrafterna att arbeta. Bl.a. kommer de inbördes relationerna mellan och den samlade effekten av olika offentliga och avtalsbaserade trygghetssystem att klargöras. Åtgärderna bedöms främst ha en mer långsiktig inverkan och förväntas inte ge omedelbara effekter. Regeringen överväger förändringar i skatte- och transfereringssystemen samt kartläggning av avtalsförmåner i syfte att underlätta för äldre att delta aktivt i arbetslivet.

Parterna⁶⁴ vill medverka till att den faktiska pensionsåldern höjs. För att bidra till detta är det viktigt att avtal om kompetensutveckling erbjuder likvärdiga utbildnings- och utvecklingsmöjligheter för arbetstagarna och att de tillämpas så på de enskilda arbetsplatserna. Möjligheter till karriär- och yrkesväxling bör utvecklas för dem som arbetar i psykiskt och fysiskt krävande yrken, där man i normalfallet inte kan arbeta fram till 65 års ålder. Som alternativ till förtida pensionering bör flexibla arbetsformer utvecklas för äldre, bl.a. former för mentorskap.

Öka arbetsutbudet i utsatta stadsdelar

En stor del av landets outnyttjade arbetskraftspotential finns i de stadsdelar som omfattas av regeringens arbete med lokala utvecklingsavtal. Inom ramen för de avtal som stat och kommun tecknat i syfte att minska segregationen i storstäderna har det vuxit fram flera framgångsrika samverkansmetoder för att öka sysselsättningen lokalt. I de 24 stadsdelar som hittills omfattats av arbete har sysselsättningen ökat stadigt. Fortfarande är emellertid andelen sysselsatta låg i förhållande till omgivande regioner och genomsnittet i landet. Särskilt låg är sysselsättningsgraden inom gruppen utlandsfödda kvinnor. För att nå sysselsättningsmålet på 80 procent och regeringens mål om att halvera antalet socialbidragstagare är det viktigt att de framgångsrika metoderna implementeras i ordinarie verksamhet på kommunal och statlig. Som ett led i detta arbete kommer kommuner och stat i kommande avtal att enas kring

⁶³ Källa: Eurostat.

⁶⁴ Svenskt Näringsliv, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO och SACO.

gemensamma insatser för att bättre ta tillvara arbetskraftspotentialen i storstadsstadsdelar som karaktäriseras av bland annat hög genomsnittlig arbetslöshet.

Riktlinje 6. Jämställdhet

Politikens inriktning

Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män skall ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom alla områden. Detta är också avgörande för att nå målen om full sysselsättning, ökad kvalitet och produktivitet i arbete samt social sammanhållning. De områden som regeringen har beslutat att fokusera inom jämställdhetspolitiken de närmaste åren är jämn fördelning av makt och inflytande, lika lön för lika och likvärdigt arbete, mäns våld mot kvinnor, män och jämställdhet samt sexualisering av det offentliga rummet. Målet för jämställdhetspolitiken kräver konkreta insatser och resultat inom många politikområden, inte minst har arbetsmarknadspolitiken, den ekonomiska politiken, utbildningspolitiken och familjepolitiken centrala roller.

Sysselsättning

Överenskommet mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Sysselsättningsgraden för kvinnor i åldersgruppen 15-64 år skall vara 57 % 2005 och 60 % 2010.

Utfall mot målet: Sverige har med råge uppfyllt målet. Sysselsättningsgraden 2003 för kvinnor var 72,8 %.

Män och kvinnor skall ges lika villkor och förutsättningar i fråga om företagande, arbete, arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet. Arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor och män i Sverige är högt i jämförelse med övriga EU, 76,2 procent för kvinnor och 79,9 procent för män.

Arbetsmarknaden är dock fortsatt starkt könsuppdelad trots en svag utjämning under 1990-talet. Kvinnor och män arbetar fortfarande inom olika delar av arbetsmarknaden. Hälften av alla kvinnor i åldern 20-64 år arbetar i offentlig sektor och hälften i privat sektor. Av männen i samma åldersgrupp arbetar cirka 20 procent i offentlig sektor och cirka 80 procent i privat sektor. Männens andel i offentlig sektor har minskat marginellt.

Ett annat problem på svensk arbetsmarknad är deltidsarbetslösheten, något som i störst utsträckning drabbar kvinnor. Av de arbetslösa 2003 var 38 procent kvinnor och 11 procent män deltidsarbetslösa. Regeringen ser allvarligt på detta och har tillsatt en utredning som skall föreslå hur rätten till heltidsanställning skall stärkas. Uppdraget skall redovisas i maj 2005. Regeringen har även tagit initiativ till det s.k. HELA-projektet för att stimulera forskning och utifrån denna bl.a. genomföra förändringar i arbetsorganisationen för att komma åt problemet med deltidsarbetslösheten. Ett 70-tal projekt bedrivs i branscher där deltidsarbetslösheten är hög och preliminära resultat visar redan på positiva effekter. Dessutom sjunker sjuktalet, behovet av vikariepooler har minskat och personalen känner ökad delaktighet i arbetet.

Kvinnors månadslön i procent av mäns månadslön uppgick 2002 till 83 procent (se indikatorbilagan). Om man tar hänsyn till kvinnors och mäns olika fördelning på ålder, utbildning, arbetstid, sektor och yrkesgrupp är siffran 92 procent (se indikatorbilagan). Skillnaden mellan kvinnors och mäns löner beror dels på arbetsmarknadens struktur, dels diskriminering.

Regeringen anser att lönediskriminering av kvinnor måste upphöra. Osakliga löneskillnader på grund av kön utgör ett hinder för tillväxt. Osakliga löneskillnader p.g.a. kön för lika och likvärdigt arbete är förbjudna enligt svensk lag. Jämställdhetslagen skärptes den 1 januari 2001. Effekterna av skärpningen skall utvärderas. Regeringen avser även att lämna förslag till en nationell handlingsplan för att avskaffa könsdiskriminerande löneskillnader. Handlingsplanen skall omfatta områden som direkt och/eller indirekt påverkar de könsrelaterade löneskillnaderna. Förutom jämställdhetslagen handlar det till exempel om lönebildningen, anställningsformer, föräldraförsäkring, inflytande och utbildning. I arbetet mot lönediskriminering är arbetsmarknadens parter viktiga aktörer.

De fackliga parterna⁶⁵ vill framhålla att de har tagit initiativ till egna projekt och utredningar för att kartlägga löneutveckling och löneskillnader mellan könen i syfte att motverka lönediskriminering.

På regeringens uppdrag har en utredning undersökt hur den könssegregerade arbetsmarknaden förändrats under 1990-talet samt analyserat varför den är uppdelad liksom var hindren för att bryta uppdelningen finns. Resultatet visar att utbildningsinsatserna för ett otraditionellt yrkesval nästan enbart har varit inriktade på flickor och att öka deras intresse för teknik och naturvetenskapliga ämnen. Regeringen delar bedömningen att det är angeläget att byta fokus och arbeta för att få fler pojkar och män att söka sig till flick- och kvinnodominerade utbildningar. Männens intresse för yrken och arbetsområden inom bl.a. den sociala sektorn måste öka. Det är också viktigt att öka intresset för studier bland män med kort utbildning. För att bl.a. motverka könsbundna val bedriver regeringen ett omfattande arbete med att i ett tidigt skede av livet bryta könsmodellerna. Delegationen för jämställdhet i förskolan har beviljat 18 projekt på olika förskolor medel för att öka jämställdheten inom förskolorna. Regeringen har satsat resurser på att utbilda genuspedagoger med målet att det skall finnas minst en genuspedagog i varje kommun. Hittills har genuspedagoger från 117 av 290 kommuner utbildats. Vidare pågår en översyn av gymnasieskolans kursplaner i syfte att integrera ett genusperspektiv i utbildningen.

Alla företag med minst 10 anställda måste i sina årsredovisningar redovisa könsfördelningen i styrelse och ledningsgrupp enligt en ny lag som trädde i kraft i januari 2004.

De fackliga organisationerna⁶⁶ har ett gemensamt intresse av att medverka till att arbetsmarknaden blir mindre könsuppdelad. En viktig uppgift i detta, som de fackliga parterna tagit fasta på, är att övervaka och belysa utvecklingen inom detta område bl.a. genom att ta fram faktaunderlag.

Möjligheter för kvinnor och män att förena arbete och familjeliv

För att uppnå ett jämställt samhälle är det regeringens ambition att dels förbättra möjligheten för kvinnor och män att förena familjeliv med arbete och studier, dels få kvinnor och män att dela ansvaret för hem och familj. Regelverket används för att tydligt markera båda föräldrarnas ansvar för familjen.

<p><i>Överenskommet mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Senast 2010 skall det finnas barnomsorg för minst 90 % av barnen mellan tre år och den obligatoriska skolåldern och för minst 33 % av barnen under tre år.</i></p>

⁶⁵ LO, TCO och SACO.

⁶⁶ LO, TCO och SACO.

Utfall mot målet: Cirka 83 % av alla 1-5 åringar var 2003 inskrivna i förskola eller familjedaghem. Motsvarande siffra för 1-3 åringar var 74 % och för 4-5 åringar var den 96 %.

Alla barn från ett t.o.m. 12 år har rätt till plats inom kommunal barnomsorg. Brist på barnomsorg får inte vara ett skäl till att varken kvinnor eller män tvingas arbeta mindre än de skulle vilja, eller helt avstå från att skaffa barn.

Den s.k. maxtaxan sätter ett tak för de utgifter en familj kan ha för barnomsorg. Se också riktlinje 8.

Antalet anmälningar till Jämställdhetsombudsmannen (JämO) som rör diskriminering i arbetslivet på grund av graviditet eller diskriminering av föräldrar p.g.a. könstillhörighet fortsätter att öka.

Antalet föräldrapenningdagar uppgår numera till 480 dagar som är lika fördelade mellan föräldrarna. Den ene föräldern kan överlåta sina dagar till den andra föräldern, förutom 60 dagar som är reserverade för vardera förälder (s.k. pappa- och mammamånader). Effekterna av dessa pappa- och mammamånader är positiva. År 2003 tog kvinnorna ut 83 procent och männen 17 procent av dagar ersatta med föräldrapenning. Förändringen jämfört med 2002 är en ökning med cirka 2 procentenheter, dvs. en relativt god ökning. Cirka 85 procent av pappor till barn födda efter införandet av pappa- och mammamånaderna har nyttjat föräldrapenningen, jämfört med 50 procent före regeländringarna. Ersättningen betalas ut under 390 dagar med ett belopp som motsvarar 80 % av den sjukpenninggrundade inkomsten upp till det s.k. inkomsttaket. Inkomsttaket för ersättning i föräldraförsäkringen uppgår i dag till 7,5 prisbasbelopp.⁶⁷ Fler män än kvinnor har inkomster som överstiger taket. Regeringen avser att höja taket i föräldraförsäkringen till 10 prisbasbelopp under 2006. Även ersättningen för de s.k. lägstanivådagarna höjs 2006 från 60 kronor till 180 kronor per dag. I april i år var Sverige värd för en s.k. Peer Review inom EU där det svenska systemet för barnomsorg och föräldraförsäkring diskuterades.⁶⁸

Regeringen har också tillsatt en utredning om föräldraförsäkringen i syfte att se över hur den bättre kan bidra till att barnen får tillgång till bägge sina föräldrar. Det handlar både om hur föräldraförsäkringen påverkar båda föräldrarnas möjligheter att ta ansvar för barnet och deras möjligheter att delta på arbetsmarknaden på lika villkor.

Den studiesociala utredningen⁶⁹ överlämnade sitt betänkande i december 2003 och förde bl.a. fram förslag om att förbättra situationen för studerande med barn. Förslag om ett barntillägg till studerande fr.o.m. 2006 har aviserats i 2004 års vårproposition. För detta ändamål har 450 miljoner kronor avsatts. Regeringen avser att återkomma till riksdagen i denna fråga.

Arbetsmarknadens parter⁷⁰ anser att det är av stor vikt, för såväl företag som anställda, att det för individen finns möjlighet att förena yrkesliv och familjeliv. Under avtalsrörelsen 2001 har parterna inom vissa avtalsområden infört åtgärder för att underlätta för anställda kvinnor och män att förena föräldraskap med arbete. Vissa branschavtal inom både privat och offentlig sektor ger en utfyllnad till föräldrapenningen en viss tid för lönedelar över inkomsttaket i den

⁶⁷ Prisbasbeloppet för 2004 uppgår till 39 300 kronor.

⁶⁸ <http://peerreview.almp.org/en/sweden04/SWE04.htm>

⁶⁹ SOU (2003:130).

⁷⁰ Svenskt Näringsliv, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO och SACO.

allmänna föräldraförsäkringen. Inom branschavtalen fortsätter utvecklingen av villkoren för ett aktivt föräldraskap.

Integrering av ett jämställdhetsperspektiv i alla politikområden

En förutsättning för att kunna integrera ett jämställdhetsperspektiv inom samtliga politikområden och i alla steg av beslutsprocessen är att alla uppgifter som relaterar till individer ska samlas in, analyseras och presenteras efter kön.

I april fastställde regeringen en plan för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet. Målet är att skapa förutsättningar för att jämställdhet skall genomsyra alla delar av regeringens politik. Beslutsprocesserna i Regeringskansliet skall anpassas så att jämställdhetsperspektivet finns med i alla beslutsunderlag. Planen sträcker sig till slutet av 2009 och innehåller såväl konkreta mål som indikatorer för uppföljning. Inom alla politikområden skall jämställdhetsanalyser göras och mål och indikatorer identifieras där det är möjligt.

Regionala och lokala resurscentrum (RC) för kvinnor vill framhålla sitt arbete med inriktning på och med arbetsområden som har en påverkan på kvinnors sysselsättning och arbetsmarknaden. RC arbetar med ett brett perspektiv genom att öka alla kvinnors deltagande i arbetslivet inom t.ex. IT och teknik, entreprenörskap och företagande, förebygga ohälsa, unga kvinnors villkor och med fokus på den könsuppdelade utbildningen och arbetsmarknaden.⁷¹

I Sveriges handlingsplan för 2002 framhölls Equal-projektet ”Partnerskap för Jämställdhet i Gävleborg” som ett utvecklingsprojekt för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. Inom detta projekt startade i juni 2004 DoRis som är ett tematiskt tekniskt resurscentrum inom genus och teknik i Sandviken. Fokus ligger på utbildning, vägledning och rekrytering, nätverk och mentorskap samt internationellt samarbete och genom att öka kunskap och erfarenhet skapa ett brett samarbete och bryta könsuppdelningen på arbetsmarknaden.⁷²

Riktlinje 7. Främja integrering av mindre gynnade grupper på arbetsmarknaden och motverka diskriminering

Politikens inriktning

Den reguljära arbetsmarknads- och utbildningspolitiken utgör grunden för att stödja kvinnor och män som har, eller bedöms komma att få, särskilda svårigheter på arbetsmarknaden. Redovisningen i riktlinje 7 bör därför ses mot bakgrund av riktlinje 1, 4, och 5. För en fullständig bild hänvisas också till Sveriges handlingsplan mot fattigdom och social utestängning 2003-2005. Åtgärder för att stödja dem som tidigt avbrutit sin utbildning och/eller korttidsutbildade arbetstagare redovisas under riktlinje 4.

De nationella målen för integrations- respektive handikappolitiken ligger fast. En redovisning av dessa mål gavs i förra årets handlingsplan.

Integrations- och handikappolitiska frågor står högt på den politiska dagordningen. Arbetet för att få ett integrationspolitiskt respektive handikappolitiskt perspektiv att genomsyra den allmänna politiken pågår kontinuerligt. Kunskapen om effekterna av olika

71 Bidrag från Svenska Riksförbundet Nationellt Resurscentrum för kvinnor, se även www.nrckvinnor.org.

72 Bidrag från Svenska Riksförbundet Nationellt resurscentrum för kvinnor, se även www.equalx.se.

integrationsåtgärder bör förbättras så att befintliga resurser utnyttjas optimalt. Integrations- och handikappolitiska åtgärder är också avgörande för att nå de övergripande målen om full sysselsättning, ökad kvalitet och produktivitet i arbete samt social sammanhållning.

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: En i enlighet med nationella mål betydande minskning av skillnaden mellan andelen arbetslösa EU-medborgare och andelen arbetslösa bland övriga länders medborgare skall uppnås.

Utfall gentemot målet: År 2003 var skillnaden i arbetslöshet mellan EU-medborgare och icke EU-medborgare 9,3 procentenheter (4,6 % mot 13,9 %). Detta är en ökning jämför med 2002.

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: En i enlighet med nationella mål och definitioner betydande minskning i varje medlemsstat av arbetslösheten bland mindre gynnade personer.

Utfall gentemot målet: År 2003 var arbetslösheten bland utrikes födda 11 % (9,6 % för kvinnor och 12,3 % för män). Detta är en ökning jämfört med 2002. För funktionshindrade är utfallet det samma som i handlingsplanen 2003 eftersom särskilda undersökningar om arbetsmarknadssituationen för personer med funktionshinder görs vartannat år.

Nationellt mål: Målet om att andelen reguljärt sysselsatta i befolkningen i åldern 20–64 år skall öka till 80 % är generell och gäller således såväl personer med funktionshinder som utrikes födda. Regeringens ambition är att sysselsättningsgraden för utrikes födda skall öka och närma sig den för hela befolkningen.

Utfall mot målen: Skillnaden mellan utrikes födda och befolkningen som helhet mäts här med sysselsättningsgraden för åldersgruppen 16-64 år. År 2003 var sysselsättningsgraden bland utrikes födda 59,5 % (57,1 % för kvinnor och 62,1 % för män), vilket innebär en minskning sedan 2002 med en procentenhet som till allra största delen återfinns bland män. Jämfört med 2002 har sysselsättningsgraden minskat även för hela befolkningen, marginellt mer bland män än bland kvinnor.

Invandrares sysselsättning och integrationspolitiken

I förra årets handlingsplan redovisades den positiva utvecklingen på arbetsmarknaden mellan 1997 och 2002, vad gäller såväl icke-EU medborgare som utrikes födda och för både kvinnor och män. Denna positiva utveckling bröts mellan 2002 och 2003. Detta kan huvudsakligen förklaras med den svaga konjunkturen på arbetsmarknaden, men det understryker samtidigt vikten av att de politiska insatserna på området intensifieras. I absoluta tal ökade både sysselsättning och arbetslöshet bland utrikes födda kvinnor, vilket kan förklaras med ett ökat arbetskraftsdeltagande. Även antalet utrikes födda män i arbetskraften ökade, men antalet sysselsatta män minskade något medan antalet arbetslösa män ökade. Förklaringen till denna utveckling är att arbetskraftsdeltagandet har ökat bland utrikes födda, såväl för kvinnor som för män.

Rådets rekommendation till Sverige 2004: Sverige bör noga följa upp resultaten av insatserna för att integrera invandrare i arbetskraften.

Uppföljningar eller utvärderingar avseende integrationsinsatser som redovisades i förra årets handlingsplan finns ännu inte i någon större utsträckning. Regeringen avser att ta initiativ för att förbättra kunskaperna om effektiviteten av olika integrationsinsatser på arbetsmarknadsområdet när det gäller såväl kvinnors som mäns situation.

De extra resurser som under flera år tillförts storstadsregionerna för personalförstärkningar på arbetsförmedlingarna, och som kommer att finnas kvar under 2005, har inneburit ökad individuell service, men också ytterligare kollektiva insatser, t.ex. jobbsökaraktiviteter. Uppföljningar visar att sysselsättnings- och arbetslöshetsutvecklingen varit särskilt positiv i områden till vilka extra resurser kanaliseras. Detta gäller för både kvinnor och män. Kvinnors sysselsättningsnivå är dock i dessa områden, liksom generellt bland utrikes födda, lägre än mäns.

Framgångsrika samverkansmetoder för att öka sysselsättningen inom ramen för arbetet med lokala utvecklingsavtal skall införlivas i berörda myndigheters och kommuners ordinarie verksamhet och goda erfarenheter spridas till kommuner med liknande situation.

Enligt AMS har en effektivisering av samverkan mellan berörda aktörer skett när det gäller att tidigt ta till vara kompetensen hos nyanlända invandrare och asylsökande. AMS anger att ledtiderna mellan ankomst och egen försörjning har kortats och arbetsmarknadsinträdet effektiviserats. Ett jämställdhetsperspektiv framhålls som särskilt viktigt i detta sammanhang.

AMS uppföljning av satsningen på kompletterande utbildningar för personer med utländsk högskoleexamen 2001-2003 visar att 4 363 personer omfattades av satsningen. Enligt AMS bedömning nådde man i princip den krets personer som under perioden var i behov av insatser. Av de personer som genomgått yrkesinriktad utbildning hade omkring 70 procent arbete tre månader efter avslutad utbildning. Resultatet är i nivå med det mål som gäller för arbetsmarknadsutbildningen generellt. Kvinnor har utgjort 60 procent av deltagarna.

Perioden 2003-2005 kan upp till 300 miljoner kronor användas för en försöksverksamhet med arbetsplatsintroduktion (API) för vissa invandrare. Specialutbildade arbetsförmedlare skall stödja invandrare som behöver hitta arbete och etablera sig på arbetsmarknaden. Sedan starten i september 2003 hade 2 700 personer deltagit i slutet av augusti 2004. Färre kvinnor än män deltar, t.o.m. augusti var 42 procent kvinnor och 58 procent män. Anställningar i enskilda företag dominerar. Av dem som lämnat API har 48 procent fått fortsatt arbete. Verksamheten kommer att utvärderas av IFAU. Under samma period kan på försök anställda beviljas bristyrkesutbildning med aktivitetsstöd inom arbetsmarknadsutbildningen. Personer med utländsk högskoleexamen skall vara en prioriterad grupp i sammanhanget.

Regeringen avser att under 2005 avsätta 50 miljoner kronor för att införa ”prova-på-platser” inom det arbetsmarknadspolitiska programmet arbetspraktik samt en enkel form av arbetsplatsförlagd bedömning av yrkeskompetens. Insatserna kommer att ske i samråd med de centrala organisationerna på arbetsmarknaden och Valideringsdelegationen. Regeringen avser vidare att ge de centrala organisationerna på arbetsmarknaden stöd för informations spridning om lagstiftningen mot etnisk diskriminering och möjligheterna för arbetsgivare att mer effektivt utnyttja befintliga arbetsmarknadspolitiska instrument för att underlätta sin kompetensförsörjning och bidra till att öka invandrades möjligheter till arbete.⁷³

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering ges utökade resurser för 2005.

⁷³ Till grund för förslagen ligger dels rapporten ”Öppna dörrar – Sänkta trösklar, som en för Regeringskansliet och Svenskt Näringsliv gemensam arbetsgrupp lämnade våren 2004, dels en avsiktsförklaring om bättre integration, ”Gemensam utmaning – gemensamt”, som regeringen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO och SACO enades om i juni 2004.

Regeringen avser att överlämna två skrivelser till riksdagen, dels om mottagande och introduktion av flyktingar och andra nyanlända med ökat fokus på arbete, dels om förbättrad undervisning i svenska för invandrare.

Regeringen har givit två olika utredare i uppdrag att identifiera och redovisa kunskap om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet samt att föreslå åtgärder för att motverka sådan diskriminering. De båda uppdragen skall redovisas senast i mars 2005 respektive juni 2006.

Myndigheten för skolutveckling har fått i uppdrag att arbeta för att förbättra förskole- och skolsituationen i segregerade områden.

En Valideringsdelegation har inrättats för 2004-2007 och arbetsplatsförlagd bedömning av yrkeskompetens utvecklas. Se vidare riktlinje 3 och 4.

Regeringen har uppdragit till Högskoleverket och Socialstyrelsen att se över bestämmelser och system för bedömning och godkännande av utländska utbildningar inom reglerade yrken, bl.a. i vården och i skolan. Det är angeläget att invandrare med utländsk utbildning inom områden där behoven av arbetskraft är stora, får bättre möjligheter till komplettering av språk- och yrkeskunskaper så att de kan ta arbeten i nivå med sin kompetens.

Svenskt Näringsliv, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO och SACO tecknade våren 2003 var för sig överenskommelser om samverkan med Integrationsverket för insatser inom integrationsområdet.⁷⁴

Arbetsmarknadens parter⁷⁵ vill lyfta fram Rådet för integration i arbetslivet⁷⁶, som bildades för att stödja, följa upp och vidareutveckla arbetet för integration och mot etnisk diskriminering och trakasserier på arbetsplatserna. Rådet premierar företag, myndigheter, organisationer och enskilda som bidrar till ökad integration i arbetslivet genom praktiskt arbete och goda initiativ.

Svenska ESF-rådet vill framhålla mål 3-projektet ”Greko” som leds av Skövde kommun. I projektet integreras språkutveckling med yrkesinriktad kompetens för personer med invandrar- och flyktingbakgrund. Omsorgsfulla rekryteringsinsatser genomförs för utbildning och senare anställning inom kommunal vård- och omsorg. Svenska ESF-rådet vill också lyfta fram mål 3-projektet ”Stockholm Matchning” som leds av Kista Stadsdelsförvaltning och som har i syfte att matcha arbetslösa med lediga jobb och samt öka integrationen av socialbidragstagare i samhället.⁷⁷

Inom gemenskapsinitiativet Equal har under året ett brett spektrum av verksamheter bedrivits. Det har bl.a. skett inom de fyra utvecklingspartnerskapen på asylområdet, som samverkar i den nationella temagruppen, NTG-asyl. Utvecklingspartnerskapet ReKOMP har utvecklat ett sammanhållet koncept för yrkeskartläggning och yrkesutbildning för både asylsökande och nyanlända/flyktingar. I flera utvecklingspartnerskap, bl.a. ”Ankomst Göteborg”, har frivilligorganisationer spelat en viktig roll. Enligt NTG-asyl kan de goda resultaten och de

⁷⁴ Bidrag från Svenskt Näringsliv, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO och SACO.

⁷⁵ Svenskt Näringsliv, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO och SACO.

⁷⁶ Rådet för integration i arbetslivet består av Svenskt Näringsliv, Arbetsgivarverket, Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet, Försäkringskassförbundet, LO, TCO och SACO.

⁷⁷ Bidrag från Svenska ESF-rådet.

innovativa koncepten, hänförs till de speciella kvalitéer och förhållningssätt, samt det förtroendekapital i förhållande till de asylsökande, som finns hos dessa organisationer.⁷⁸

Funktionshindrades sysselsättning och handikappolitiken

Regeringen genomför vartannat år särskilda undersökningar om arbetsmarknadssituationen för personer med funktionshinder. En redovisning gjordes i förra årets handlingsplan och en ny undersökning, avseende 2004, förbereds för närvarande och kommer att redovisas nästa år. Fram till den senaste redovisade undersökningen hade arbetslösheten för personer med funktionshinder minskat sedan 1998.

Regeringen har gett AMS i uppdrag att bl.a. redovisa i vilken utsträckning arbetshandikappade fått arbete eller deltar i arbetsmarknadsutbildning samt utvecklingen av långtidsinskrivning för arbetshandikappade.

Arbetsökande med funktionshinder prioriteras när det gäller generella arbetsmarknadspolitiska insatser. Av de registrerade arbetslösa hade 9 procent ett arbetshandikapp under 2003 (9 procent för kvinnor och 8 procent för män), medan andelen funktionshindrade av dem som deltog i ett konjunkturberoende program var betydligt större, 20 procent (21 procent för kvinnor och 19 procent för män).

Andelen personer med arbetshandikapp som under 2003 deltog i arbetsmarknadsutbildning var 11 procent (11 procent för kvinnor och 10 procent för män). Detta skall jämföras med att andelen personer med arbetshandikapp som var registrerade som arbetslösa på arbetsförmedlingen under samma period var 8 procent (inga påtagliga skillnader mellan kvinnor och män).

Lönebidrag är den viktigaste formen av subventionerat arbete för personer med funktionshinder. I genomsnitt per månad deltar cirka 53 000 anställda i programmet, män dominerar med 61 procent första halvåret 2004. Det gäller särskilt i fråga om anställningar i enskilda företag (70 procent). Enskilda företag är den arbetsgivarkategori som växer mest bland arbetsgivare som erbjuder anställningar med lönebidrag.

Regeringen har satt som mål för AMS att andelen övergångar från lönebidrag till osubventionerat arbete skall öka varje år. Målet uppnåddes med knapp marginal 2003. Andelen övergångar har liksom tidigare varit högre bland män än bland kvinnor även om skillnaden har krympt något. Att övergångarna ökar trots den svaga efterfrågan på arbetskraft tyder på att arbetsförmedlingens insatser för sökande med funktionshinder har varit betydelsefulla.

Andelen långtidsinskrivna med arbetshandikapp har varit oförändrad hittills under 2004. Förra året minskade antalet långtidsinskrivna med arbetshandikapp långsammare än antalet långtidsinskrivna totalt. Under januari-april 2004 var andelen långtidsinskrivna med arbetshandikapp 28 procent (31 procent för kvinnor och 25 procent för män).

Hösten 2003 överlämnades två utredningar till regeringen. En om Samhall, som är Sveriges största anordnare av skyddat arbete, och en om de särskilda insatserna för personer med funktionshinder. Utredningarna täcker i stort sett samtliga arbetsmarknadspolitiska insatser

⁷⁸ Bidrag från NTG-asyl (förslagen utgår från erfarenheterna från fyra utvecklingspartnerskap inom Equal i tema asyl och den nationella temagruppens (NTG-asyl) arbete).

för personer med funktionshinder. Beredningen av utredningarnas förslag pågår för närvarande inom Regeringskansliet och en proposition avses att lämnas under våren 2005. I avvaktan på denna ökas resurserna till Samhall och lönebidrag tillfälligt under 2005. Resursförstärkningen för Samhall motsvarar 170 miljoner kronor som trots detta inte kommer att kunna sysselsätta lika många arbetshandikappade som tidigare. För att kompensera detta ökas resurserna för lönebidrag med 160 miljoner kronor vilket motsvarar drygt 1 400 fler anställningar med lönebidrag.

År 2003 infördes ett rekryteringsbidrag till vuxenstuderande, som skall stimulera till studier på grundskole- och gymnasienivå bl.a. för dem som på grund av funktionshinder behöver extra tid för att uppnå studiemålen. Se vidare riktlinje 4.

Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) fördelar årligen pengar från staten till folkhögskolor, universitet och högskolor för studerande med funktionshinder samt till riksgymnasierna för rörelsehindrade elever.

Utvecklingspartnerskapet Mersmak⁷⁹ inom ramen för Equal vill framhålla de funktionshindrades situation på arbetsmarknaden som blir ännu besvärligare i en situation med hög arbetslöshet för alla och speciellt för ungdomar. Mersmak belyser de sociala företagens möjligheter att skapa arbetsplatser för den mest svårplacerade arbetskraften. I samarbete med t.ex. utbildningsinstanser för funktionshindrade skapas arbetsplatser där kunskaperna kommer till nytta och där arbetsplatsen kan anpassas efter personernas behov.⁸⁰

Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO) vill framhålla projektet ”Agenda 22” som ett gott exempel där HSO samarbetar med företagare. Ett mål är att öka företagets kunskaper om människor med funktionshinder för att påverka attityder och bredda rekryteringsbasen. De företag som har önskat har fått råd och handledning om tillgänglighet och funktionshinder.⁸¹

Folkbildningsrådet vill framhålla att 27 folkhögskolor under 2003 anordnade anpassningskurser, dvs. folkhögskolekurser som ett led i ett rehabiliteringsarbete för grupper med funktionshinder eller aktiveringskurser i samarbete med 12 handikapporganisationer.⁸²

Övriga åtgärder för att främja integrering på arbetsmarknaden och motverka diskriminering

Arbetet mot alla former av diskriminering drivs vidare på bred front. Ny lagstiftning trädde i kraft den 1 juli 2003 och ytterligare översyn av lagstiftningen pågår.

Inom de regionala tillväxtprogrammen, som bl.a. fokuserar på arbetskrafts- och kompetensförsörjning, genomförs flera insatser för att främja integrering av mindre gynnade grupper på arbetsmarknaden.

Ett flertal organisationer vill framhålla att företag inom social ekonomi, vars huvudmål är att skapa arbete, och där vinstintresset är underordnat medarbetarnas engagemang och demokratisk organisering, har visat sig framgångsrika för att integrera de mest utsatta

⁷⁹ Partner i Mersmak är Samhall, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Länsarbetsnämnden, Medvind, HSO, Region Skåne, Göinge Näringsliv och Sydsvenska Industri- och Handelskammaren. Transnationella samarbetspartners i Italien och Tyskland.

⁸⁰ Bidrag från utvecklingspartnerskapet Mersmak.

⁸¹ Bidrag från Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO).

⁸² Bidrag från Folkbildningsrådet.

grupperna på arbetsmarknaden. I Sverige har under de två senaste åren cirka 30 nya företag etablerats. Ett omfattande utvecklingsarbete sker inom Equal och andra sådana EU- program med breda partnerskap. Organisationerna vill framhålla vikten av legitimering och stöd från näringspolitiken för det sociala entreprenörskapet och att de sociala företagen blir ett verktyg i arbetsmarknadspolitiken. Organisationerna avvaktar med stort intresse kommande förslag om Samhall.⁸³

Riktlinje 8: Incitament som gör arbete till ett attraktivt alternativ

Politikens inriktning

Drivkraften att arbeta påverkas av hur regler för sociala ersättningar, skatter och bidrag samverkar. Genom att göra arbete till ett attraktivt alternativ, ökar möjligheterna att nå full sysselsättning, och den sociala sammanhållningen stärks eftersom arbete ofta är den viktigaste faktorn för ökad social sammanhållning. Detta är väl i linje med de prioriteringar som EU:s sysselsättningsministrar enades om i den gemensamma sysselsättningsrapporten 2004, och även i enlighet med budskapet i rapporten från Wim Koks specialgrupp att länderna bör göra arbete lönsamt. Redovisningen i riktlinje 8 bör även ses mot bakgrund av Sveriges handlingsplan mot fattigdom och social utestängning.

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Mot bakgrund av de nationella omständigheterna skall medlemsstaterna senast år 2010 ha åstadkommit en betydande sänkning av höga effektiva marginalskatter och när så är befogat av skattetrycket på lågavlönad arbetskraft.

Utfall gentemot målet: Den genomsnittliga marginaleffekten har sänkts med drygt sex procentenheter sedan 1997.

Rådets rekommendation till Sverige 2004: Sverige bör undanröja återstående arbetslöshetsfällor och motsvarande.

Marginaleffekter

Regeringen bedriver ett långsiktigt arbete med att minska marginaleffekterna i skatte- och bidragssystemen. Skattesänkningar för låg- och medelinkomsttagare har tillsammans med reformer i bidragssystemen och införandet av en maxtaxa inom barnomsorgen medfört ökade incitament för individen att söka och acceptera erbjudanden om arbete samt att öka arbetsinsatsen från del- till heltid. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) har i uppdrag att utvärdera maxtaxans effekter på föräldrars arbetskraftsdeltagande och, om möjligt med tanke på datatillgång, deras arbetsutbud i timmar. En första rapport skall presenteras senast i december 2005. År 2000 inleddes en omfattande skattereform inriktad på att sänka såväl genomsnitts- som marginalskatterna för låg- och medelinkomsttagare. Reformen innebär en stegvis kompensation för den allmänna pensionsavgiften och en successiv minskning av andelen skattebetalare som betalar statlig inkomstskatt. Den genomsnittliga marginaleffekten vid en ökad arbetsinsats har minskat från knappt 53 procent 1997 till drygt 46 procent 2004, dvs. drygt sex procentenheter.

Tabell 1. Genomsnittliga marginaleffekter i skatte- och bidragssystemen 1997 – 2004 (procent)

⁸³ Bidrag från Föreningen Kooperativ Utveckling (FKU), Handikappförbunden (HSO), Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH), Schizofreniförbundet (IFS), Sociala kooperativens intresseorganisation (SKOOPI), Sociala företagande inom Equal Basta, Kullen, MedVind, Vägen Ut, Sociala arbetskooperativprojektet och Fountain House-klubbarna.

	1997	2000	2004 (prognos)	Diff. 04 – 97
Inkomstskatt	36,8	35,8	33,8	-3,0
Barnomsorgsavgift	0,5	0,4	0,2	-0,3
Bostadsstöd	1,7	1,3	1,5	-0,2
Socialbidrag	2,0	1,4	1,1	-0,9
Underhållsstöd	0,2	0,2	0,2	0,0
Arbetsmarknadsstöd	11,6	8,7	9,6	-2,0
Total marginaleffekt	52,8	47,8	46,4	-6,4

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

En kartläggning av marginal- och tröskeeffekter i skatte- och bidragssystemen har genomförts och publicerats.⁸⁴ I rapporten beräknades även nettoersättningsgrader vid sjukdom och arbetslöshet. De sammantagna marginaleffekterna har minskat de senaste 10 åren (se tabell 1 ovan) men den ekonomiska drivkraften att börja arbeta vid arbetslöshet eller sjukskrivning är svagare. År 2003 var den genomsnittliga tröskeeffekten⁸⁵ vid arbetslöshet 75 procent, dvs. hushållet betalar 75 procent i skatt (och minskade bidrag) av den lön som den arbetslöse erhåller. Motsvarande siffra vid sjukskrivning är 82 procent. Drivkrafterna att börja arbeta är således svagare vid sjukskrivning än vid arbetslöshet. Tröskeeffekterna har inte förändrats nämnvärt sedan 1997. Cirka 5 procent av arbetskraften (exklusive företagare) har en tröskeeffekt på minst 90 procent vid arbetslöshet och drygt 40 procent har en tröskeeffekt på minst 80 procent. Vid sjukskrivning är tröskeeffekten minst 90 procent för cirka 5 procent och minst 80 procent för cirka 75 procent. Dessa personer får således betala 90 respektive 80 procent av sin arbetsinkomst i skatt om de får ett arbete eller blir friska. Beaktar man även att en majoritet har avtalsersättningar som kompletterar de offentliga försäkringarna blir det privatekonomiska utbytet av arbete än svagare. År 2004 är tröskeeffekten vid arbetslöshet⁸⁶ 89 procent.

Även inom andra områden bidrar avtalade förmåner till att det ekonomiska utbytet av att arbeta minskar. Det reformerade pensionssystemet ger tydliga incitament till arbete i höga åldrar, men det motverkas delvis av gynnsamma tjänstepensionsavtal inom många kollektivavtalsområden.

Som även redovisades i förra årets handlingsplan leder samspelet mellan inkomstskatt, barnomsorgsavgift, bostadsbidrag och i vissa fall socialbidrag till att arbete för många ensamstående mödrar lönar sig mycket dåligt. Arbetskraftsdeltagandet inom denna grupp är förhållandevis högt i Sverige jämfört med andra länder, men betydligt lägre än i övriga grupper. Ensamstående kvinnor med barn under 7 år har ett arbetskraftsdeltagande på 71,3 procent, motsvarande för ensamstående män är 85,1 procent. För ensamstående kvinnor med äldre barn är motsvarande siffra 84,0 procent och för ensamstående män 90,0 procent.⁸⁷ Åtgärder som förbättrar incitamenten för denna grupp är därför angelägna.

Skatter

Inom ramen för den gröna skatteväxlingen sänktes inkomstskatten med 200 kronor år 2004 genom en skattereduktion för det fasta beloppet som normalt utgör en del av den statliga inkomstskatten. Det allmänna grundavdraget höjs med 2 400 kronor för alla skattskyldiga

⁸⁴ *Vem tjänar på att arbeta?* Bilaga 14 till LU 2003/04. SOU 2004:2.

⁸⁵ Tröskeeffekten sammanfaller med METR från arbetslöshet till arbete i EU-dokumentet ”Indicators of unemployment and poverty traps” (ECFIN/359/03en).

⁸⁶ Enligt den officiella EU-definitionen för arbetslöshetsfälla.

⁸⁷ För samboende kvinnor med små barn är deltagandet 81,7 procent och för de med äldre barn 90,6 procent.

med en taxerad förvärvsinkomst mellan 58 400 kronor och 270 100 kronor. Grundavdraget höjs även i viss mån vid inkomster i intervallen 46 900 - 58 300 kronor och 270 200 - 294 100 kronor. För inkomster under respektive över dessa gränser görs ingen förändring i gällande regler. Den sammantagna effekten av dessa förslag är att skatten sänks för alla löntagare och pensionärer med årsinkomster över 40 000 kronor. Skatten sänks både i kronor räknat och i procent av inkomsten.

Vidare sänktes den allmänna löneavgiften med 0,12 procentenheter, vilket gör att det sammanlagda uttaget av socialavgifter (inklusive allmän löneavgift) uppgår till 32,70 procent för arbetsgivare och till 30,89 procent för enskilda näringsidkare. Regeringens avsikt att fullfölja den pågående inkomstskattereformen kvarstår. Det statsfinansiella läget och vikten av angelägna skattesänkningar på andra områden har inneburit att något ytterligare steg i reformen inte kunnat tas 2004.

Mot bakgrund av att andelen som betalar statlig inkomstskatt har kommit att ligga på en något lägre nivå än vad som kunde förutses i arbetet med budgetpropositionen för 2002 och behovet av att finansiera övriga angelägna skatteåtgärder infördes istället en tillfällig begränsning i uppräkningsgränserna i den statliga inkomstskatten. Vid bestämmande av skiktgränser för uttag av statlig skatt på förvärvsinkomster inför inkomståret 2004 sker uppräkningsgränserna med förändringen i konsumentprisindex med tillägg av 1 procentenhet istället för 2 procentenheter som gällde tidigare. Detta gör att andelen som betalar statlig skatt beräknas uppgå till 17,2 procent 2004 (istället för 16,7 procent utan regelförändringen).

Kompensation för den allmänna pensionsavgiften fortsätter. Skattereduktionen för den allmänna pensionsavgiften ökas från 75 till 87,5 procent. Samtidigt minskas avdraget för den allmänna pensionsavgiften från 25 till 12,5 procent vid beräkningen av underlaget för kommunal och statlig skatt.

Arbetslöshetsförsäkring

Sveriges relativt sett generösa arbetslöshetsersättning kombineras med strikta krav på att den som uppbär ersättning aktivt skall söka arbete och vara beredd att ta lämpligt arbete eller delta i ett lämpligt arbetsmarknadspolitiskt program enligt gällande regelverk.

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) inrättades den 1 januari 2004 och är en ny statlig myndighet med ansvar för att dels utöva tillsyn över arbetslöshetskassorna, dels granska arbetsförmedlingens hantering av ärenden när det gäller arbetslöshetsersättning. I juni 2004 redovisade IAF sin första granskning av arbetsförmedlingens handläggning av ärenden som gäller arbetslöshetsförsäkringen. I rapporten konstateras bl.a. att det finns stor variation mellan länen när det gäller frekvensen av ifrågasatt ersättningsrätt. Bristande enhetlighet innebär brister i likabehandlingen av arbetssökande. Regeringen följer denna fråga noga och har gett IAF i uppdrag att även fortsättningsvis redovisa och analysera utvecklingen. Se även riktlinje 1.

Regeringen har ställt krav på AMS att redovisa och analysera effekterna av regelförändringarna inom arbetslöshetsförsäkringen. I återslagrapporteringen i juni 2004 framkom bl.a. att regelförändringarna förefaller ha bidragit till att handlingsplanerna alltmer används som generell arbetsmetodik. Arbetsförmedlingens anvisningar av lediga jobb till arbetssökande är en metod för att kontrollera efterlevnaden av reglerna för arbetslöshetsersättning. Arbete har påbörjats för att ta fram riktlinjer, metoder och teknik för anvisningar och uppföljning av anvisningar.

På uppdrag av regeringen har AMS under hösten 2003 tagit fram en åtgärdsplan för förbättrad sökaktivitet. AMS skall redovisa resultat utifrån arbetet med åtgärdsplanen under 2004. Som stöd i detta arbete har IAF på regeringens uppdrag förtydligat föreskrifterna om vad som anses vara ett "lämpligt arbete" i samband med att en person som uppstår arbetslöshetsersättning anvisas till arbete. Föreskrifterna började gälla i september 2004.

AMS skall genom systematiska jämförelser mellan olika länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingskontor minska skillnaderna i tillämpningen av regelverket. Det är av högsta prioritet att AMV kommer tillrätta med problemet att arbetsförmedlingarna tolkar och tillämpar reglerna kring arbetslöshetsersättningen olikartat. Regeringen kommer därför omgående att utarbeta en insatsplan i vilken de mest prioriterade områdena för arbetsförmedlingens kontrollfunktion identifieras.

AMS uppföljningar visar också att det finns stora skillnader mellan arbetsförmedlingarna i hur vanligt det är att perioden med arbetslöshetsersättning förlängs. Det har också skett en kraftig ökning av antalet beslut om förlängd ersättningsperiod. Detta trots att en förlängning av ersättningsperioden endast skall ske då ytterligare tid med arbetslöshetsersättning ger bättre förutsättningar för att bryta arbetslösheten än deltagande i aktivitetsgarantin. Regeringen avser att under 2004 se till att åtgärder vidtas så att arbetsförmedlingarna har en kontinuerlig uppföljning av de sökande som får ett förlängningsbeslut i syfte att dessa personer snabbare skall få ett arbete.

I en utredning föreslår Statskontoret att AMS och länsarbetsnämnderna bör slås ihop till en enda rikstäckande myndighet för bättre förutsättningar för en effektiv verksamhet, med enhetligare behandling av arbetssökande över hela landet samtidigt som tillämpningen av arbetslöshetsförsäkringen skulle förbättras.

Näringsdepartementet bedriver ett arbete med att se över grunderna och principerna för finansieringen av arbetslöshetsförsäkringen. Arbetet beräknas pågå fram till sommaren 2005.

Sjukpenning

Samarbetet mellan länsarbetsnämnderna och försäkringskassorna kring arbetslösa sjukskrivna har vitaliserats till följd av att en andel av sjukpenninganslaget får disponeras för samverkan på rehabiliteringsområdet. En ny lag om finansiell samordning trädde i kraft den 1 januari 2004 som ger möjligheter att samordna insatserna från olika aktörer på rehabiliteringsområdet för att förbättra den enskildes förmåga att arbeta. I riktlinje 5 redovisas utförligt åtgärder för att motverka långtidssjukskrivningarna.

Riktlinje 9. Omvandla odeklarerat arbete till reguljär sysselsättning

Politikens inriktning

Med odeklarerat arbete avses skattepliktiga inkomster av arbete som inte har deklarerats, dvs. inkomster av svart arbete. För att motverka odeklarerat arbete krävs åtgärder inom flera områden. Som även uppgavs i förra årets handlingsplan prioriterar regeringen kampen mot skattefusk och ekonomisk brottslighet, och fokuserar när det gäller odeklarerat arbete främst på två åtgärdsområden.⁸⁸ För det första att verka för en mer effektiv användning av de kontrollverktyg som motverkar odeklarerat arbete. För det andra att belysa riskerna med att

⁸⁸ Proposition 2003/04:100 s. 37.

stå utanför de reguljära systemen bl.a. när det gäller arbetsrätt, hälsa och säkerhet på arbetsplatsen samt pension. Åtgärderna bidrar till att nå målen om full sysselsättning och social sammanhållning samtidigt som kvalitet och produktivitet i arbete främjas.

Omfattningen av odeklarerat arbete

Riksskatteverket (numera Skatteverket) anger att en försiktigt beräknad svart sektor uppgår till 4,5 % av BNP.⁸⁹ Det motsvarar en svart sektor på cirka 105 miljarder kronor och ett skattefel som belöper på svartarbete om cirka 70 miljarder kronor. Enligt bedömningar från Skatteverket kan det kvittolösa svartarbetet med enkla hushållstjänster i hemmen beräknas omsätta 3 miljarder kronor i svarta löner. Reparationer och underhåll i hemmen svarar för minst 5 miljarder kronor.

I en undersökning från Riksskatteverket avseende 2001 framgår att unga kvinnor och män samt äldre män i högre grad än andra instämmer i att de har arbetat svart. Som redovisades i förra årets handlingsplan angav 8 procent de tillfrågade männen och 3 procent av de tillfrågade kvinnorna att de arbetat svart det året. I gruppen 18–24 år angav 11 procent att de arbetat svart, medan siffran för de äldre är lägre, endast 2 procent i åldersgruppen 55–64 år.

Förenkla företagsklimatet

I Sverige liksom i flera andra länder pågår ett arbete med att ta fram en metod för att mäta den administrativa bördan i företag. Resultaten av sådana mätningar kan användas för att identifiera ändringar som kan göra det enklare att anställa arbetskraft och deklarerat skattepliktiga inkomster, något som kan bidra till minskat svartarbete. Inom den svenska näringspolitiken är insatser för att förenkla de administrativa rutinerna vid företagsstart högt prioriterat. Se vidare under riktlinje 2.

Tillse tillräckliga incitament inom skatte- och bidragssystemen

Det reformerade ålderspensionssystemet är avgiftsdefinierat och bygger på den s.k. livsinkomstprincipen. Varje år betalas en avgift på 18,5 procent av den pensionsgrundande inkomsten in till systemet och varje inbetalad krona ger motsvarande pensionsrätt. Genom det nära sambandet mellan inbetalda avgifter och ålderspensionens storlek skapar det reformerade ålderspensionssystemet incitament för reguljärt arbete. Något förenklat kan sägas att det till en person betalas ut lika mycket i ålderspension som de avgifter som har betalats in till systemet för den personen. Se vidare riktlinje 5.

En svaghet i sammanhanget är att grundskyddet dvs. garantipension och bostadstillägg medför höga marginaleffekter för dem som inte tjänat in någon inkomstrelaterad ålderspension eller endast en låg sådan.

Det är för tidigt att dra några säkra slutsatser om hur det reformerade ålderspensionssystemet har påverkat omfattningen av odeklarerat arbete. Systemet trädde i full kraft den 1 januari 2003 och den successiva utfasningen av ATP-systemet (Allmän tilläggspension) gör att den första grupp som får ålderspension helt enligt de reformerade reglerna är personer födda 1954 och senare. Se vidare under riktlinje 5.

⁸⁹ Skattestatistisk årsbok 2003 avseende 2002.

Åtgärder för att främja reguljär sysselsättning

Som redovisades i den förra handlingsplanen finns det sedan 2002 en möjlighet för en fysisk person som anlitar en annan fysisk person för ett arbete i hemmet att redovisa skatteavdrag och arbetsgivaravgifter på ersättningen för arbetet i en förenklad skattedeclaration. Syftet är att främja att enskilda personer redovisar skatt. Under de närmaste åren kommer utfallet av möjligheterna att lämna förenklad skattedeclaration att kunna bedömas.

Med syfte att stimulera sysselsättningen inom byggbranschen skall under 2004 återinföras en rätt för ägare av bostadshus att få viss skattereduktion för utgifter för byggnadsarbete på bostadshuset, s.k. ROT-avdrag. Skattekontroll är således inte den primära anledningen till återinförandet av det s.k. ROT-avdraget men det kan antas få en positiv effekt för att minska det svartarbete som inom byggbranschen sker gentemot privatpersoner. Detta eftersom en person för att få skattereduktion skall redovisa underlaget för avdraget skriftligt till Skatteverket och därvid bifoga kopia av faktura eller motsvarande handling.

Under 2004 har inom Regeringskansliet skapats en arbetsgrupp som har fått i uppdrag att överväga ytterligare åtgärder för att förhindra det skatteundandragande som sker genom svartarbete med hushållsnära tjänster. Syftet är att dels hitta sätt att minska möjligheterna att utnyttja illegal arbetskraft, dels försvåra skatteundandragande.

Förbättra kontrollen av efterlevnaden av lagstiftningen

Sedan den 1 januari 2004 har Riksskatteverket och skattemyndigheterna ombildats till ett rikstäckande Skatteverk. Detta har bl.a. skett för att bättre tillvarata kontrollresurser och därmed effektivisera skattekontrollen.

Under 2004 har Skatteverket tillförts 20 miljoner kronor särskilt för förbättrad kontroll av F-skatt. Uppföljning av F-skattsedelutdelningen är ett sätt att stärka skattekontrollen för att förhindra svartarbete. När skatteförvaltningen vid tidigare tillfällen tillförts extra medel för förbättrad skattekontroll har effekterna varit goda. T.ex. tillfördes skatteförvaltningen 1994-1996 drygt 440 miljoner kronor för detta ändamål, vilket resulterade i extra skatteinkomster på 5,3 miljarder kronor.

För att motverka skatteundandraganden inom kontanthandeln har regeringen under våren 2004 givit i uppdrag till en statlig offentlig utredning att utreda om ett krav på typgodkända kassaregister bör införas vid sådan handel. Syftet med typgodkännandet skulle vara att det med ett sådant system dels blir svårare att undanhålla inkomster, dels blir lättare för Skatteverket att bedriva en effektiv skattekontroll.

LO vill framhålla sitt projekt ”Ordning och Reda” samt att man fortsätter att arbeta aktivt med ekobrottsfrågorna tillsammans med förbunden.⁹⁰

Riktlinje 10. Ta itu med regionala skillnader i sysselsättning

Politikens inriktning

Regeringen har en hög ambitionsnivå att utjämna skillnader mellan regioner. Den regionala utvecklingspolitiken inriktas mot att skapa en hållbar tillväxt och en god servicenivå för kvinnor och män i alla delar av landet. Statens viktigaste roll är att skapa goda

⁹⁰ Bidrag från LO.

grundförutsättningar och nödvändiga strukturer för en sådan utveckling. Många politikområdens samverkan krävs. Inom ramen för sysselsättningsstrategin spelar inte minst de övriga riktlinjernas resultat en viktig roll för att nå framgång.

Vad gäller arbetsmarknadspolitiken är målen nationella, men regional och lokal medverkan när det gäller medlen är viktigt. Regionala partnerskap syftar till sektorövergripande samarbete och samordning för hållbar regional utveckling. De nya regionala tillväxtprogrammen utgår från att det är lokala och regionala aktörer som har den största kunskapen om sin region och därmed även om vilka insatser som är lämpligast för att uppnå nationella mål. Genom den regionala utvecklingspolitiken främjas sysselsättning och social sammanhållning i hela landet.

Regionala skillnader i sysselsättning

Regionala skillnader på arbetsmarknaden förklaras av komplexa förhållanden och förändringar sker långsamt. Sysselsättningen i regionerna beror på såväl befolkningsstrukturen som efterfrågan på arbetskraft. År 2003 varierade sysselsättningsgraden i länen mellan 80 och 67 procent. I takt med att konjunkturen har försvagats har skillnaderna mellan regionerna ökat något. Generellt gäller att män har högre sysselsättning än kvinnor i majoriteten av länen, medan kvinnorna har lägre arbetslöshet, speciellt i glesbygdslänen. Detta beror på skillnader i näringslivsstruktur. Vård, skola och omsorg, där många kvinnor arbetar, dominerar i glesbygdslän. Bryts resultaten ned på funktionella lokala arbetsmarknadsregioner blir skillnaderna tydligare.

Mål inom EU:s sysselsättningsstrategi: Medlemsstaternas sysselsättningspolitik skall bidra till att den totala sysselsättningsgraden skall vara 70 procent 2010.

Utfall gentemot målet: På nationell nivå har Sverige redan nått målet om 70 procent sysselsättning. Sysselsättningen i åldern 15-64 år är 72,8 % för kvinnor och 75,6 % för män. Fyra län har dock ännu inte nått målet.

Nationellt mål: Regeringen och riksdagen har satt upp som mål att den reguljära sysselsättningen 2004 skall vara 80 procent för de mellan 20 och 64 år. Detta mål är generellt och gäller nationell nivå och målet är inte heller könsuppdelat.

Utfall gentemot målet: Målet uppnås inte 2004, men ligger fast och skall uppfyllas snarast möjligt. Sysselsättningen 2003 var 77,6 % för 20-64 åringar och beräknas bli 77,0 % 2004. Regionala skillnader finns. Ett par län klarar målet, medan ett par län har sysselsättningsnivåer 10 procentenheter under det nationella målet.

Främja gynnsamma förhållanden i privat sektor och investeringar i regioner som släpar efter

Under 2003 togs beslut om projekt för 11,8 miljarder kronor inom ramen för de regionala tillväxtavtalen. Uppföljningar visar att aktörer i avtalen upplever att avtalen bidragit till förbättrad samordning och att arbetet stärker förutsättningarna för hållbar regional tillväxt i landets alla delar. Företagens krav har kanaliserats och arbetsmarknadspolitikens programutbud anpassats till näringslivet behov. Arbetet fortsätter inom ramen för de regionala tillväxtprogrammen. De regionala tillväxtprogrammen inriktas nu på genomförande av insatser som skall främja arbetskrafts- och kompetensförsörjning. Regionala kompetensråd utgör samverkansorgan inom kompetensförsörjning. Där sluts bindande avtal om exempelvis inriktning och antal platser på arbetsmarknadsutbildningar.

Arbetsmarknadsverket har byggt upp en särskild insatsgrupp för att stötta branscher och orter under strukturomvandling. Hittills vunna erfarenheter tyder på att systematiskt långsiktigt arbete ger bättre resultat än drastiska insatser drivna av uppblossande krisstämning. I genomsnitt är det ungefär var tredje person varslad om uppsägning som faktiskt drabbas av arbetslöshet. De regionala skillnaderna är dock stora. I glesbygdslän leder en större andel av varslen om uppsägning till arbetslöshet.

Offentliga stödinsatser i kunskap och humankapital

God regional kompetensförsörjning befrämjas av att nya grupper ges tillgång till vidareutbildning, t.ex. småbarnsföräldrar som ofta är bundna till en viss ort. Regeringen tillsatte 2002 Delegationen för regional samverkan för att stimulera regionalt samarbete mellan universitet eller högskolor och kommuner, landsting, länsstyrelser eller motsvarande organ. Delegationen har under tre år fördelat ca 130 miljoner kronor till ett 70-tal samverkansprojekt. Många av de projekt som delegationen stödjer syftar till att utveckla en struktur för vuxnas lärande med lokaler och teknik för IT-baserad undervisning, s.k. lärcentrum.

Europeiska socialfonden på regional nivå

På regional nivå arbetar partnerskap sammansatta av arbetsmarknadens parter, organisationer och myndigheter med att utveckla regionala planer för Europeiska socialfondens mål 3.

Den halvtidsutvärdering av mål 3-programmet som genomförts visar att 850 000 personer deltagit i projekt. Balansen mellan kvinnor och män var god. Positiva effekter i form av ökad yrkeskompetens och ökad förändringsbenägenhet har noterats för både kvinnor och män. I enkäter uppger 80 till 90 procent av både organisatörer och deltagare att projekten har lett till fördjupat yrkeskunnande, ökad förmåga att utföra nya arbetsuppgifter och ökad motivation att lära nya saker.

Övriga åtgärder

Många kommuner och landsting har ett ansträngt läge. För att kunna utveckla skolan, vården och omsorgen behöver sysselsättningen öka. Regeringen föreslår en kraftig förstärkning av det generella sysselsättningsstödet för att skapa förutsättningar för kommuner och landsting att behålla personal och anställa fler i vården skolan och omsorgen. Redan i år tillförs 1, 5 miljarder, 2005 tillförs 6 miljarder och 2006 tillförs 7 miljarder.

Regeringen stöder landets 25 lokala kooperativa utvecklingscentra. Dessa medverkar årligen till att det startas 200 till 300 nya företag. 90 miljoner kronor satsades på rådgivning och information om kooperativt företagande 2002-2004. Stöd till kooperativt företagande förlängs från och med år 2005. Myndigheten NUTEK har fått i uppdrag att utvärdera effekterna av statsbidraget till kooperativ utveckling. Se även riktlinje 2.

Europeiska jordbruks- och fiskefonderna medfinansierar olika åtgärder för att underlätta näringslivets omställning och en hållbar utveckling inom de areella näringarna och på landsbygden. Det sker inom ramen för landsbygdsprogram, program för fiskerinäringen, strukturfondsprogram mål 1 och Leader+. Dessa åtgärder omfattar cirka 26 miljarder offentlig finansiering totalt under perioden 2000-2006.

Skillnader i sysselsättningsnivåer återfinns inte bara mellan regioner utan även inom den samma. Tillväxtarbetet inom storstadspolitiken syftar till att bättre ta tillväxta och stärka tillväxtpotentialen i de stadsdelar som har en relativt låg tillväxt. Långsiktigt bidrar detta

arbete till att stärka hela storstadsregionens tillväxt samt minska de negativa inomregionala skillnaderna.

Den nationella temagruppen (NTG) Socialt företagande vill framhålla sex utvecklingspartnerskap i Equal som i samarbete med NUTEK arbetar för att förbättra möjligheterna för diskriminerade grupper att genom socialt företagande etablera sig på arbetsmarknaden. Målet är att åstadkomma förändringar så att socialt företagande kan bli ett mer effektivt medel för en vidgad arbetsmarknad och tillväxt. Detta bidrar inte minst till att genomföra rådets rekommendationer om att främja aktiva och förebyggande åtgärder för arbetslösa och personer utanför arbetskraften samt om skapande av nya arbetstillfällen och företagande.⁹¹

Utvecklingspartnerskapet Mersmak⁹² vill, inom ramen för Equal, framhålla projektet ”Handelskammarmodellen” som består av ett nätverk av 12 sociala företag. Huvudsyftet är att de sociala företagen skall bli en stark part på arbetsmarknaden och en attraktiv arbetsplats för de personer som behöver ett mellansteg på vägen ut till en anställning på annat företag.⁹³

Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet vill framhålla sitt gemensamma intresse av att agera regionalt och lokalt för sysselsättningen och arbetar aktivt för fördjupad partssamverkan på arbetsmarknaden. Parterna har en uppgift i att förstärka de offentliga arbetsförmedlingarnas roll på samtliga nivåer när det gäller att finna lokala sysselsättningsmöjligheter och att förbättra de lokala arbetsmarknadernas funktion. Svenska Kommunförbundet har tillsammans med ett antal kommuner – enskilt och inom lokala arbetsmarknadsområden – utarbetat former för att utveckla lokala handlingsplaner för att agera lokalt för ökad sysselsättning.⁹⁴

Del C. Främja bättre styrelseformer och partnerskap

Involvering av relevanta aktörer

För att EU:s sysselsättningsstrategi skall få genomslag och de gemensamma målen nås krävs ökad uppföljning och involvering av berörda aktörer i alla sektorer på alla nivåer i samtliga steg av processen.

Regeringskansliet

Sysselsättningspolitiken i Sverige bygger på ett samspel mellan flera politikområden, varför arbetet med sysselsättningsstrategin involverar flertalet departement inom regeringskansliet. Finansdepartementet och Näringsdepartementet har ett gemensamt huvudansvar för EU:s sysselsättningsstrategi samt för att ta fram den nationella handlingsplanen för sysselsättning i samarbete med berörda departement, inte minst Socialdepartementet, Utbildningsdepartementet och Justitiedepartementet.

⁹¹ Bidrag från NTG Socialt företagande.

⁹² Partner i Mersmak är Samhall, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Länsarbetsnämnden, Medvind, HSO, Region Skåne, Göinge Näringsliv och Sydsvenska Industri- och Handelskammaren. Transnationella samarbetspartners i Italien och Tyskland.

⁹³ Bidrag från utvecklingspartnerskapet Mersmak.

⁹⁴ Bidrag från Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Riksdagen

Regeringen samråder med riksdagens EU-nämnd i alla steg av EU:s sysselsättningsarbete, inte minst kring sysselsättningsriktlinjerna och rekommendationerna. Kontinuerlig information ges också till Arbetsmarknadsutskottet. Handlingsplanen baseras på insatser som föreslås i budgetproposition, vårproposition och andra propositioner som beslutats av riksdagen.

Arbetsmarknadens parter

Arbetsmarknadens parter har en central roll i arbetet för fler och bättre jobb. Svensk arbetsmarknad kännetecknas av en hög organisationsgrad och väl utvecklad social dialog. Arbetsmarknadens parter hanterar traditionellt många frågor genom kollektivavtal utan statliga ingripanden i form av lagstiftning eller genom myndigheter. Arbetsmarknadens parter har även en central roll vid genomförandet av EU-direktiv och riktlinjer genom lösningar i kollektivavtal. Parterna har till handlingsplanen för 2004 inkommit med textbidrag inom en rad områden.

En viktig del i regeringens arbete med sysselsättnings- och arbetsmarknadsfrågor, arbetsrättsliga frågor och motverkandet av social utestängning är månatliga samråd med arbetsmarknadens parter. Dessa samråd, som sker både på politisk- och tjänstemannanivå, ger möjlighet att diskutera nationell politik samt regeringens agerande inom ramen för EU-arbetet.

Myndigheter

Eftersom myndigheterna har ett stort ansvar för genomförandet av strategin är deras medverkan i alla steg av processen viktig. De mest berörda myndigheterna är AMS och svenska ESF-rådet, vilka båda har bidragit med texter till den nationella handlingsplanen. Regeringen verkar för att framöver utveckla samarbetet med berörda myndigheter kring strategin ytterligare.

Övriga organisationer

Ett flertal organisationer⁹⁵ vill framhålla att det senaste året har utvecklats en bra dialog om handlingsplanen mellan Regeringskansliet och de organisationer (vid sidan om arbetsmarknadens parter), som engagerar sig aktivt i integration på arbetsmarknaden, livslångt lärande och företagande. Organisationerna har getts möjlighet att bidra med texter till handlingsplanen. Organisationerna har också fått möjligheter att föra fram synpunkter när nya arbetsmarknadspolitiska åtgärder förbereds.

Det kan emellertid bli bättre. Det är mycket viktigt att ta till vara organisationernas engagemang, erfarenheter, kreativitet och goda exempel för att aktivera och mobilisera personer som har en svag position på arbetsmarknaden eller som står helt utanför arbetskraften. Organisationerna framhåller att de står för helhetssyn och bidrar aktivt till hållbar utveckling i på alla områden i samhället. Organisationerna vill och kan bidra aktivt till att alla riktlinjerna i handlingsplanen uppfylls, men understryker samtidigt vikten av utrymme för samarbete och mer resurser. På lokal och regional nivå krävs ett partnerskap mellan

⁹⁵ Etniska organisationer i Sverige (SIOS), Folkbildningsrådet, Föreningen Kooperativ Utveckling (FKU), Handikappförbunden (HSO), Invandrarföretagen (IFS), Nationellt Resurscentrum för Kvinnor, Nätverket mot Socialt Utanförskap (företrädare för ett 30-tal organisationer), Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH), Sociala kooperativens intresseorganisation (SKOOPI), Svenska EAPN-nätverket (Frälsningsarmén, Hela Människan, Verdandi, arbetslösa nätverk Enu m.fl.), Basta m.fl. sociala företag, C-företaget och andra självanställningsföretag.

offentlig arbetsförmedling, socialtjänst och alla berörda lokala aktörer. Organisationerna vill samverka bättre med AMS för att bidra till att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna skall genomföras på ett bättre sätt.⁹⁶

Ökad nationell information om strategin

För att göra Sysselsättningsstrategin mer känd bland alla intresserade och på så sätt stimulera till ökad aktivitet och stärkt genomslagskraft påbörjade regeringen 2002 en nationell informationskampanj. Ett stort antal kontakter har ägt rum och kommer att fortgå framöver. Vidare läggs information om sysselsättningsstrategin och alla dess delar fortlöpande ut på regeringens hemsida⁹⁷.

I juni 2004 arrangerades en konferens om sysselsättningsstrategin för att skapa en bred debatt om rekommendationerna till Sverige bland berörda aktörer. Vid konferensen deltog drygt 120 personer från bl.a. arbetsmarknadens parter, riksdag, regeringskansli, myndigheter, universitet och övriga organisationer. Finans- och arbetslivsministrarna samt SACO:s ordförande gav sin syn på strategin, kommissionen redogjorde för rådets rekommendationer till Sverige och två av dessa diskuterades därefter i paneldebatter där forskare, oppositionspolitiker samt statssekreterare medverkade.

Även svenska ESF-rådet har under åren genomfört ett antal informationsinsatser avseende EU:s Sysselsättningsstrategi. Europeiska socialfondens mål 3-program och dess partnerskap, underlättar spridning av erfarenheter mellan aktörer ansvariga för den nationella politiken inom de olika politikområden där mål 3-programmet verkar.

Kommissionen har även beviljat tre s.k. Artikel 6-projekt i Sverige som syftar till att på regional nivå och i samverkan mellan berörda aktörer omsätta EU:s sysselsättningsstrategi i praktiken. Dessa projekt pågår i tre län (Västerbotten, Jönköping och Östergötland). Regeringen anser att det för ett framgångsrikt och hållbart tillväxt- och utvecklingsarbete krävs en insikt om de samband och ömsesidiga beroendeförhållanden som finns mellan skilda sektorer och beslutsnivåer i samhället. Samverkan, samordning och förmåga att se till helheten utgör därför centrala inslag i en tillväxtinriktad politik. Arbete i s.k. partnerskap, t.ex. för de regionala tillväxtprogrammen eller de regionala kompetensråden, bedöms därmed bidra till mobilisering för människor och företags bästa.

Finansiella resurser

Nationella resurser

I enlighet med vad som redovisats tidigare år sker fördelningen av resurser för genomförandet av sysselsättningsriktlinjerna inom den ordinarie statliga budgetprocessen i Sverige.

Riksdagen fastställer på regeringens förslag statsbudgeten för ett år i taget med utgångspunkt från aktuella politiska prioriteringar, budgetpolitiska mål, statsfinansiellt läge samt makroekonomiska antaganden. Riksdagen anvisar anslag för finansiering av de verksamheter som bl.a. skall bidra till genomförandet av riktlinjerna. Arbetet med budgetpropositionen för

⁹⁶ Textbidrag från Etniska organisationer i Sverige (SIOS), Folkbildningsrådet, Föreningen Kooperativ Utveckling (FKU), Handikappförbunden (HSO), Folkrorelserådet Hela Sverige Ska Leva, Invandrarföretagen (IFS), Nationellt Resurscentrum för Kvinnor, Nätverket mot Socialt Utanförskap (företrädare för ett 30-tal organisationer), Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH), Sociala kooperativens intresseorganisation (SKOOP), Svenska EAPN-nätverket (Frälsningsarmén, Hela Människan, Verdandi, arbetslösas nätverk Enu m.fl.), Basta m.fl. sociala företag, C-företaget och andra självständiga företag.

⁹⁷ www.regeringen.se.

2005 är väl integrerat med framtagningen av den nationella handlingsplanen för sysselsättning 2004 och har under året utvecklats ytterligare. Utvecklingen av resultatstyrning och statsbudgetens struktur har inneburit att riksdagen inom en rad områden inte anvisar anslag för varje specifik insats. Medelstilldelningen till myndigheterna har förenklats och decentraliserats. Samtidigt har målstyrningen samt uppföljningen av resultat och medelsanvändning förstärkts.

Den breda ansatsen i sysselsättningsstrategin innebär att en rad olika politikområden bör samspela för att effekterna skall bli de bästa vilket också innebär att många av insatserna kan inrymmas under fler än en riktlinje. Sammantaget innebär detta att det inte ens på kortare sikt är möjligt att på förhand redovisa en beräknad resursmässig fördelning för respektive riktlinje. Sverige har en lång tradition av insatser inom de områden riktlinjerna täcker. De nationella prioriteringarna sammanfaller väl med riktlinjerna och Sverige kommer därför som tidigare att säkerställa tillräckliga resurser inom en rad politikområden för att understödja genomförandet av riktlinjerna och rekommendationerna till Sverige.

Europeiska socialfonden

Europeiska socialfondens mål 3-program och gemenskapsinitiativet Equal skall stödja genomförandet av sysselsättningsstrategin och kompletterar den nationella politiken.

Programmet Växtkraft Mål 3 syftar till att stimulera förändrings- och förnyelsearbete i svenskt arbetsliv och därigenom främja tillväxt och sysselsättning. Fokus ligger på individen och dennes delaktighet i utvecklingsprocessen. Som en röd tråd genom programmet skall löpa fyra så kallade "horisontella" teman – lika möjligheter för kvinnor och män, informationssamhällets sociala och sysselsättningsmässiga konsekvenser, hållbar utveckling och ny sysselsättning samt regional/lokal utveckling. Programmet genomförs på regional nivå i samverkan med olika intresseorganisationer i s.k. partnerskap.

Mål 3-programmet stödjer flera riktlinjer, men har sin tyngdpunkt under riktlinje 4. Bidraget från Europeiska socialfonden uppgår till cirka 6 630 miljoner kronor (780 miljoner euro, inklusive resultatreserven) under programperioden 2000-2006. Nationell offentlig medfinansiering, som till del sker inom ramen för ordinarie arbetsmarknadspolitiska anslag, om cirka 6 500 miljoner kronor (765 miljoner euro) tillkommer. Motsvarande insatser inom mål 1-programmet omfattar cirka 925 miljoner kronor (109 miljoner euro) i bidrag från Europeiska socialfonden och cirka 825 miljoner kronor (97 miljoner euro) i nationell offentlig medfinansiering.

Halvtidutvärderingen av satsningar inom insatsområde 1, kompetensutveckling för sysselsatta, inom ramen för mål 3-programmet visar på positiva effekter för såväl de individer som deltagit som de organisationer som medverkat. Av utvärderingen framgår även kopplingen mellan de anställdas delaktighet och mobiliteten på arbetsmarknaden samt mellan ökad yrkeskompetens och anställdas konkurrenskraft.⁹⁸

Även gemenskapsinitiativet Equal stöder flera riktlinjer, inte minst riktlinje 7. Equal, som är ett transnationellt program, syftar till att genom samarbete mellan länder, främja nya metoder för att motverka diskriminering och all slags ojämlikhet i anslutning till arbetslivet. Grunden för allt arbete inom Equal är det så kallade utvecklingspartnerskapet. Tanken är att flera

⁹⁸ Bidrag från Svenska ESF-rådet.

samverkanspartner, från t.ex. offentlig förvaltning, näringsliv eller enskilda organisationer skall utveckla idéer, arbetssätt och metoder inom ramen för ett gemensamt tema.

För Equal bidrar Europeiska socialfonden med cirka 745 miljoner kronor (87,7 miljoner euro). Nationell medfinansiering med motsvarande belopp tillkommer.

Socialfondens bidrag i Sverige motsvarar under 2004 cirka 3 procent av budgeten för den aktiva arbetsmarknadspolitiken.

Bilaga X. Indikatorer

De indikatorer som redovisas här är gemensamma för EU-länderna och används som en del i uppföljningen av sysselsättningsstrategin. Om inget annat anges gäller alla uppgifter nedan årsgenomsnittet för 2003 för den arbetsföra befolkningen (16-64 år)¹. Källan är, så länge inget annat anges, Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning (AKU).

Del A. Full sysselsättning och bättre arbetstillfällen för alla			
	Kvinnor	Män	Totalt
Sysselsättningsgrad ² , i procent			
– 16–64 år	72,8	75,6	74,3
– 16–24 år	46,0	44,2	45,1
– 25–54 år	81,7	85,3	83,5
– 55–64 år	66,8	71,2	69,0
Sysselsättningsgrad i heltidsekvivalenter ³ , i procent			
– 16–64 år	47,6	61,1	54,4
Relativ arbetslöshet ⁴ , i procent			
– 16–64 år	4,4	5,3	4,9
– 16–24 år	9,0	11,3	10,2
– 25–54 år	3,9	4,6	4,3
– 55–64 år	3,4	4,8	4,1
Enhetsarbetskostnad (real) ⁵ , i procent			-1,7
Arbetskraftens produktivitet ⁶ , i procent			
– per sysselsatt			96,4
– per arbetad timme			97,4
Förändring av arbetskraftens produktivitet ⁷ , i procent			
– per sysselsatt			1,6
– per arbetad timme (2002)			3,1
Förändring i BNP ⁸ , i procent			1,6

Övergångar mellan icke förvärvsarbete och förvärvsarbete samt mellan förvärvsarbete i olika lönenivåer⁹, i procent

Kvinnor	Status 2002					
Status 2001	Decil 1	Decil 2	Decil 3	Decil 4-10	Ej arbetande	Totalt
Decil 1	34,4	15,8	8,2	12,6	29,0	100
Decil 2	13,2	34,7	15,1	22,4	14,6	100
Decil 3	5,0	15,2	37,2	33,8	8,7	100
Decil 4-10	1,0	2,4	4,4	89,4	2,8	100
Ej arbetande	9,9	4,5	2,3	3,5	79,8	100

Män	Status 2002					
Status 2001	Decil 1	Decil 2	Decil 3	Decil 4-10	Ej arbetande	Totalt
Decil 1	39,9	19,8	7,2	8,1	25,0	100
Decil 2	12,8	38,8	18,1	18,4	11,9	100
Decil 3	3,4	12,6	45,5	32,8	5,7	100
Decil 4-10	0,8	1,8	3,6	92,1	1,8	100
Ej arbetande	11,1	4,8	1,6	2,0	80,5	100

Totalt	Status 2002					
Status 2001	Decil 1	Decil 2	Decil 3	Decil 4-10	Ej arbetande	Totalt
Decil 1	37,2	17,2	8,2	10,3	27,1	100
Decil 2	13,4	37,5	17,0	19,1	12,9	100
Decil 3	4,6	15,0	42,3	30,9	7,2	100
Decil 4-10	0,8	2,0	3,7	91,2	2,3	100
Ej arbetande	10,4	4,6	2,0	2,8	80,1	100

Genomsnittlig andel övergångar mellan sysselsättning, arbetslöshet och ej i arbetskraften under årets fyra kvartal, i procent

Kvinnor	Status vid t			
Status vid t-1	Sysselsatt	Arbetslös	Ej i arbetskraften	Totalt
Sysselsatt	95,9	1,1	3,0	100
Arbetslös	28,9	51,8	19,3	100
Ej i arbetskraften	9,2	3,7	87,1	100

Män	Status vid t			
Status vid t-1	Sysselsatt	Arbetslös	Ej i arbetskraften	Totalt
Sysselsatt	96,3	1,4	2,3	100
Arbetslös	25,0	56,7	18,4	100
Ej i arbetskraften	9,0	4,7	86,3	100

Totalt	Status vid t			
Status vid t-1	Sysselsatt	Arbetslös	Ej i arbetskraften	Totalt
Sysselsatt	96,1	1,3	2,6	100
Arbetslös	26,7	54,5	18,8	100
Ej i arbetskraften	9,1	4,2	86,7	100

Riktlinje 1. Aktiva och förebyggande åtgärder för arbetslösa och personer utanför arbetskraften¹⁰				
<i>Förebyggande åtgärder¹¹</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Andel av de ungdomar som blev arbetslösa i månad X, som fortfarande är arbetslösa i månad X+6, och inte har blivit erbjudna en handlingsplan ¹² , i procent	2002	1,4	1,9	1,7
	2003	1,3	1,8	1,5
Andel av de vuxna som blev arbetslösa i månad X, som fortfarande är arbetslösa i månad X+12, och inte har blivit erbjudna en handlingsplan ¹³ , i procent	2002	0,5	0,7	0,6
	2003	0,6	0,8	0,7
<i>Andel som ej blivit erbjudna en ny start¹⁴</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Andel av de ungdomar som blev arbetslösa i månad X, som fortfarande är arbetslösa i månad X+6, och inte har blivit erbjudna en ny start ¹⁵ , i procent	2002	3,1	4,5	3,9
	2003	6,6	9,5	8,1
Andel av de vuxna som blev arbetslösa i månad X, som fortfarande är arbetslösa i månad X+12, och inte har blivit erbjudna en ny start ¹⁶ , i procent	2002	5,0	7,4	6,3
	2003	9,2	12,7	11,1
<i>Andel som ej blivit erbjudna en ny start eller en förebyggande åtgärd¹⁷</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Andel av de arbetslösa ungdomar som blev arbetslösa i månad X, som fortfarande är arbetslösa i månad X+6, och varken blivit erbjudna en ny start eller en handlingsplan ¹⁸ , i procent	2002	0,3	0,5	0,4
	2003	0,6	0,8	0,7
Andel av de arbetslösa vuxna som blev arbetslösa i månad X, som fortfarande är arbetslösa i månad X+12, och varken blivit erbjudna en ny start eller en handlingsplan ¹⁹ , i procent	2002	0,2	0,3	0,2
	2003	0,2	0,3	0,2
<i>Långtidsarbetslösa</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Långtidsarbetslösa enligt gemensam definition inom EU som andel av arbetskraften enligt AKU ²⁰	2002	0,8	1,2	1,0
	2003	0,8	1,2	1,0
<i>Långtidsarbetslösa i åtgärder</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Antal registrerade långtidsarbetslösa deltagare i aktiva åtgärder ²¹ i relation till antalet registrerade långtidsarbetslösa (årliga genomsnitt), i procent	2002	68,9	69,5	69,3
	2003	65,3	65,6	65,5
Nedbrutet på olika grupper av åtgärder:				

	2002	24,8	19,7	21,8
- Utbildning	2003	23,3	18,3	20,3
	2002	17,3	18,9	18,3
- Sysselsättningsfrämjande åtgärder	2003	13,5	14,6	14,1
	2002	25,1	29,3	27,6
- Integration av arbetshandikappade	2003	27,2	31,4	29,7
	2002	1,7	1,7	1,7
- Start av näringsverksamhet	2003	1,3	1,3	1,3
<i>Uppföljning av programdeltagare till sysselsättning</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Inflöde till sysselsättning efter deltagande i arbetsmarknadspolitisk åtgärd (3 månader, respektive 6 månader i parantes, efter avslutad åtgärd), i procent Nedbrutet på olika typer av åtgärder ²³ :	2002 subv. arbete ²²	38,7(41,4) 7,8(8,9)	39,7(42,7) 10,5(11,9)	39,2(42,1) 9,3(10,5)
	2003 subv. arbete	38,1(40,3) 8,1(9,3)	39,0(41,4) 10,7(12,0)	38,6(40,8) 9,6(10,9)
- Utbildning ²⁴	2002 subv. arbete	34,9(38,7) 8,8(10,3)	36,9(40,6) 12,0(13,8)	36,0(39,7) 10,6(12,2)
	2003 subv. arbete	34,4(37,1) 9,3(10,8)	36,3(39,1) 12,3(14,0)	35,4(38,1) 10,9(12,7)
-varav arbetsmarknadsutbildning	2002 subv. arbete	62,6(62,4) 5,6(6,2)	60,2(60,6) 7,9(9,1)	61,1(61,3) 7,0(8,0)
	2003 subv. arbete	70,3(65,7) 6,9(7,7)	69,3(64,4) 10,2(11,2)	69,7(64,9) 9,0(9,9)
- Sysselsättningsfrämjande åtgärder ²⁵	2002 subv. arbete	43,0(44,4) 7,3(8,1)	42,1(44,3) 10,2(11,3)	42,5(44,4) 8,9(9,9)
	2003 subv. arbete	42,3(43,6) 7,5(8,3)	40,7(42,4) 10,8(11,7)	41,4(42,9) 9,4(10,3)
- Integration av arbetshandikappade ²⁶	2002 subv. arbete	18,0(19,1) 4,6(4,7)	20,2(22,3) 6,0(6,8)	19,4(21,2) 5,5(6,1)
	2003 subv. arbete	19,1(20,6) 4,5(4,7)	19,9(21,8) 5,6(6,3)	19,6(21,4) 5,2(5,7)
- Start av näringsverksamhet	2002 subv. arbete	77,9(77,8) 0,2(0,4)	78,6(78,5) 0,4(0,6)	78,3(78,2) 0,3(0,5)
	2003 subv. arbete	80,9(80,7) 0,3(0,5)	79,3(79,1) 0,4(0,6)	79,9(79,7) 0,4(0,5)
<i>Uppföljning av programdeltagare till arbetslöshet</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt

Återgång till arbetslöshet efter deltagande i arbetsmarknadspolitisk åtgärd (3 månader, respektive 6 månader i parantes, efter avslutad åtgärd), i procent Nedbrutet på olika typer av åtgärder ²⁷ : - Utbildning ²⁸ - varav arbetsmarknadsutbildning - Sysselsättningsfrämjande åtgärder ²⁹ - Integration av arbetshandikappade ³⁰ - Start av näringsverksamhet	2002	19,8(16,3)	22,9(19,6)	21,5(18,1)
	2003	24,0(21,1)	27,4(24,8)	25,9(23,3)
	2002	18,9(15,9)	21,1(18,5)	20,1(17,3)
	2003	23,0(20,7)	24,8(23,1)	24,0(22,1)
	2002	15,9(13,3)	21,3(18,7)	19,3(16,7)
	2003	13,8(15,9)	18,8(22,1)	16,9(19,8)
	2002	20,9(16,6)	25,0(21,1)	23,2(19,1)
	2003	25,8(21,9)	31,3(27,8)	28,9(25,3)
	2002	30,3(25,1)	33,5(27,4)	32,3(26,6)
	2003	37,3(32,8)	41,2(36,0)	39,8(34,9)
	2002	8,9(7,5)	9,5(8,5)	9,3(8,1)
	2003	10,1(8,7)	11,9(11,1)	11,3(10,2)
<i>Inflöde till långtidsarbetslöshet</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Inflöde till långtidsarbetslöshet (ungdomar) ³¹ , i procent	2002	4,2	6,2	5,3
	2003	8,1	11,6	10,0
Inflöde till långtidsarbetslöshet (vuxna) ³² , i procent	2002	6,1	9,1	7,7
	2003	10,1	13,7	12,0
<i>Arbetsmarknadspolitikens utgifter</i>	År	Aktiva	Passiva	Totalt
Utgifter för aktiva och passiva åtgärder	2002	1,5	1,0	2,4
som andel av BNP, i procent	2003	1,1	1,2	2,3

Riktlinje 2. Skapande av nya arbetstillfällen och företaggaranda

Sysselsättning i nya företag ³³ (2000), i procent				
– totalt				1,8
– inom industrin				0,5
– inom service				2,4
Sysselsättningsstillväxt ³⁴ , i procent				
– totalt				-0,2
– inom industrin				-2,1
– inom service				0,4
		Kvinnor	Män	Totalt
Andel av de sysselsatta som arbetar i servicesektorn, i procent		64,9	28,0	55,8
	Kvinnlig ledning	Manlig ledning	Gem. ledning	Totalt
Nystartade företag som andel av antalet aktiva företag ³⁵ (2002), i procent				
– totalt	2,1	4,6	0,5	7,5
– i tjänstesektorn	2,3	4,4	0,6	8,0
Överlevnadsgrad för nystartade företag efter 3 år ³⁶ (1998-2001), i procent	50	57	64	55

Riktlinje 3. Hantera förändringar samt främja anpassbarhet och rörlighet på arbetsmarknaden

		Kvinnor	Män	Totalt
Andel med atypisk sysselsättning ³⁷ , i procent		48,4	20,3	34,5
Andel deltidsarbetande ³⁸ , i procent		40,0	10,6	25,5
– ofrivillig deltid ³⁹		22,3	28,0	23,4
Andel med tidsbegränsad anställning ⁴⁰ , i procent		17,0	12,3	14,7
– ofrivillig tidsbegränsad anställning ⁴¹		31,4	35,4	33,0
Vanligen arbetade timmar bland heltidsanställda		40,3	40,8	40,6
Andelen övertidsarbetande		5,5	11,2	8,3
	År	Kvinnor	Män	Totalt
Anmälda arbetsolyckor per 1 000 förvärvsarbetande ⁴²	1999	6,7	9,6	8,2
	2000	6,9	9,8	8,4
	2001	6,2	9,5	7,9
	2002	6,8	10,0	8,4
	2003	6,0	8,7	7,4
Anmälda arbetssjukdomsfall per 1 000 förvärvsarbetande ⁴³	1999	5,9	3,8	4,9
	2000	6,8	4,6	5,7
	2001	7,4	5,1	6,3
	2002	6,1	4,4	5,3
	2003	7,0	5,0	6,0
v/u kvot (antalet vakanser i förhållande till antalet arbetslösa) ⁴⁴	2001			0,31
	2002			0,24
	2003			0,17

Riktlinje 4. Främja utveckling av humankapitalet och det livslånga lärandet			
	Kvinnor	Män	Totalt
Andel 22-åringar som har uppnått minst gymnasieutbildning ⁴⁵ , i procent	85,9	86,6	86,2
Andel 18-24-åringar som har avbrutit skolgången ⁴⁶ , i procent	8,2	9,8	9,0
Andel av befolkningen 25-64 år som deltar i utbildning ⁴⁷ , i procent			
– totalt	37,3	31,3	34,2
– sysselsatta	36,8	30,0	33,3
– arbetslösa	31,1	30,9	31,0
– inaktiva	43,0	46,9	44,6
Andel sysselsatta som deltagit i personalutbildning ⁴⁸ , per åldersgrupp, i procent			
– 16–64 år	60	55	57
– 16–24 år	35	37	36
– 25–34 år	60	59	60
– 35–44 år	60	57	59
– 45–54 år	71	59	65
– 55–64 år	63	54	58
Andel sysselsatta som deltagit i personalutbildning ⁴⁹ , per veckoarbetstid, i procent			
– totalt	60	55	57
– deltid, 1–19 timmar	25	26	25
– deltid, 20–34 timmar	54	42	51
– heltid	67	57	61
Andel sysselsatta som deltagit i personalutbildning ⁵⁰ , per utbildningsnivå, i procent			
– totalt	60	55	57
– lägre än grundskolenivå	35	37	36
– grundskola	38	36	37
– gymnasienivå	57	53	55
– eftergymnasial utbildning	73	70	72
– forskarutbildning	73	64	67
Genomsnittlig tid i personalutbildning i förhållande till den totala arbetstiden ⁵¹ , i procent	2,8	2,1	2,4
Andel av arbetskraften som använder dator i arbetet ⁵² (2002), i procent			73
Totala offentliga utgifter för utbildning som andel av BNP ⁵³ (2001), i procent			7,3
Företagens investeringar i kompetensutveckling som andel av totala arbetskraftskostnaden ⁵⁴ (1999), i procent			1,3

Riktlinje 5. Öka utbudet av arbetskraft och främja ett aktivt åldrande			
	Kvinnor	Män	Totalt
Arbetskraftsdeltagande ⁵⁵ , i procent			
– 16–64 år	76,2	79,9	78,1
– 16–24 år	50,6	49,8	50,2
– 25–54 år	85,0	89,4	87,3
– 55–64 år	69,2	74,8	72,0
Förändring i antalet personer i arbetskraften, i procent	0,7	0,7	0,7

Faktisk genomsnittlig pensionsålder ⁵⁶		62,8	63,5	63,1
Arbetskraftsreserven ⁵⁷ som andel av befolkningen i arbetsför ålder, i procent		2,5	2,5	2,5
	År	Kvinnor	Män	Totalt
Förändring i totala antalet arbetade timmar, i procent	1999	4,3	3,7	3,9
	2000	1,3	0,9	1,0
	2001	0,6	0,6	0,6
	2002	-0,3	-2,3	-1,4
	2003	-1,6	-1,4	-1,5

Riktlinje 6. Jämställdhet⁵⁸

	Kvinnor	Män	Totalt
Sysselsättningsgrad för personer i åldern 20-50 år med respektive utan barn 0-6 år, i procent			
– med barn	76,5	89,2	82,5
– utan barn	80,5	81,7	81,1
– skillnad i procentenheter	-4,0	7,5	1,4
Kvinnors sysselsättningsgrad jämfört med mäns, skillnad i procentenheter			
– 16-64 år			-2,8
– 16-24 år			1,8
– 25-54 år			-3,6
– 55-64 år			-4,4
Kvinnors sysselsättningsgrad jämfört med mäns (heltidsekvivalenter ⁵⁹), skillnad i procentenheter			
– 16-64 år			-13,5
Kvinnors relativa arbetslöshet jämfört med mäns, skillnad i procentenheter			
– 16-64 år			-0,9
– 16-24 år			-2,3
– 25-54 år			-0,7
– 55-64 år			-1,4
Kvinnors sysselsättningsgrad jämfört med mäns (efter utbildningsnivå), skillnad i procentenheter			
– grundskola			-8,3
– gymnasium			-3,9
– högskola			-0,2
Kvinnors månadslön i procent av mäns månadslön ⁶⁰ (2002)			
– totalt			83
– i privat sektor			85
– i offentlig sektor			82
Kvinnors månadslön i procent av mäns månadslön, standardvägd ⁶¹ (2002)			
– totalt			92
– i privat sektor			90
– i offentlig sektor			95
Mått på könssegregering ⁶²			
– i yrken			27,7
– i näringsgrenar			21,6
	Offentlig	Enskild	

Barn i barnomsorg (offentlig eller enskild verksamhet) i förhållande till alla barn i samma åldersgrupp ⁶³ , i procent		
– 1-3-åringar i förskoleverksamhet	61,9	11,8
– 4-5-åringar i förskoleverksamhet	80,4	15,4
– 6-9-åringar i skolbarnomsorg	69,2	6,2
– 10-12-åringar i skolbarnomsorg	9,2	1,0
	Kvinnor	Män
Andel av befolkningen i åldersgruppen 65-84 boende i ordinärt boende som behöver och får hjälp varje vecka ⁶⁴ (2002), i procent		
– kommunal hjälp	6	3
– hjälp från hushållsmedlem	7	7
– hjälp från övrig anhörig/bekant	8	2

Riktlinje 7. Främja integrering av mindre gynnade personer på arbetsmarknaden och motverka diskriminering av dem⁶⁵

	Kvinnor	Män	Totalt
Gruppens storlek i förhållande till befolkningen, i procent			
Utlandsfödda personer			
– totalt	13,6	12,8	13,2
– födda inom EU/EES	4,4	4,2	4,3
– födda utanför EU/EES	9,2	8,6	8,9
Personer med funktionshinder (2002)			
– totalt	20,9	20,7	20,8
– med nedsatt arbetsförmåga	10,8	9,1	10,0
Skillnad i arbetskraftsdeltagande jämfört med det totala arbetskraftsdeltagandet, i procentenheter			
Utlandsfödda personer			
– totalt	-12,6	-8,5	-10,6
– födda inom EU/EES	-2,8	-4,4	-3,6
– födda utanför EU/EES	-17,4	-10,5	-14,0
Personer med funktionshinder (2002)			
– totalt	-8,8	-9,4	-9,2
– med nedsatt arbetsförmåga	-19,3	-22,1	-20,8
Skillnad i sysselsättningsgrad jämfört med den totala sysselsättningsgraden, i procentenheter			
Utlandsfödda personer			
– totalt	-14,9	-12,0	-13,5
– födda inom EU/EES	-2,8	-4,2	-3,5
– födda utanför EU/EES	-20,7	-15,8	-18,3
Personer med funktionshinder (2002)			
– totalt	-10,0	-9,6	-9,8
– med nedsatt arbetsförmåga	-20,9	-22,2	-21,0
Skillnad i relativ arbetslöshet jämfört med den totala relativa arbetslösheten, i procentenheter			
Utlandsfödda personer			
– totalt	4,4	5,5	5,0
– födda inom EU/EES	0,2	0,1	0,1

– födda utanför EU/EES	7,0	8,4	7,7
Personer med funktionshinder (2002)			
– totalt	1,2	0,1	0,7
– med nedsatt arbetsförmåga	2,7	0,8	1,9
Skillnad i relativ arbetslöshet mellan EU-medborgare och icke EU-medborgare	6,7	11,4	9,3

Riktlinje 8. Incitament som gör arbete till ett attraktivt alternativ⁶⁶

År 2004

Fattigdomsfälla⁶⁷

Sammanboende med två barn, där den ena inte har någon inkomst och den andra ökar sin inkomst från 34 procent till 66 procent av en genomsnittlig industriarbetarlön⁶⁸, i procent

100

- Andelen av alla löntagare (oberoende av inkomst) som tillhör denna hushållstyp, i procent

1

Ensamstående med två barn som ökar sin inkomst från 34 procent till 66 procent av en genomsnittlig industriarbetarlön, i procent

74

- Andelen av alla löntagare (oberoende av inkomst) som tillhör denna hushållstyp, i procent

2

Arbetslöshetsfälla⁶⁹

Ensamstående utan barn som går från arbetslöshet till en inkomst motsvarande 67 procent av en genomsnittlig industriarbetarlön, i procent

89

Skatt på arbete för låginkomsttagare

Skattekil för arbete: inkomstskatt samt arbetstagarens och arbetsgivarens sociala avgifter inklusive särskild löneskatt minus kontantstöd dividerat med arbetskostnaden för en ensamstående löntagare med lön motsvarande 67 i procent av en genomsnittlig industriarbetarlön, i procent

46

Implicit skatt på arbete⁷⁰

Total skatt på arbete (personlig inkomstskatt samt arbetstagarens och arbetsgivarens sociala avgifter inklusive särskild löneskatt) dividerat med arbetstagarnas totala compensation samt särskild löneskatt, i procent

46

Riktlinje 9. Omvandla odeklarerat arbete till reguljär sysselsättning⁷¹

	Kvinnor	Män	Totalt
Andel personer som uppgivit att de utfört odeklarerat arbete under året (2001), i procent	3	8	6
Svarta sektorns andel av BNP (2002), i procent			4,5

Riktlinje 10. Ta itu med regionala skillnader i sysselsättningsnivå⁷²			
	Kvinnor	Män	Totalt
Regionala skillnader, variationskoefficient ⁷³			
– sysselsättning	4,9	5,4	5,0
– arbetslöshet	24,8	25,0	22,4
Antal missgynnade regioner i förhållande till totala antalet regioner ⁷⁴			
– sysselsättning	0/21	1/21	0/21
– arbetslöshet	1/21	2/21	1/21
Andel av arbetskraften som bor i missgynnade regioner, i procent			
– sysselsättning	0	2,7	0
– arbetslöshet	2,9	5,7	3,0

¹ Internationellt används normalt åldersindelningen 15-64 år. I många sammanhang är det även relevant att se på åldersgruppen 20-64 år. Den svenska arbetskraftsundersökningen riktar sig dock till 16-64-åringar.

² Med sysselsättningsgrad avses här det som i Arbetskraftsundersökningen benämns sysselsättningsintensitet, dvs. antalet sysselsatta i förhållande till befolkningen i samma åldersgrupp.

³ Heltidsekvivalenter innebär att allt arbete har räknats om till heltidsarbete.

⁴ Antalet öppet arbetslösa i förhållande till arbetskraften i samma åldersgrupp.

⁵ Källa: Eurostat.

⁶ Sverige i förhållande till genomsnittet för EU15 (=100). Prognos. Källa: Eurostat.

⁷ Källa: Eurostat.

⁸ Källa: Eurostat.

⁹ Källa: RAMS (Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik), SCB. Inkomsten som avses är summan av löneinkomst, företagarinkomst och arbetsersättning.

¹⁰ Arbetsmarknadsstyrelsen, AMS, är källa till all data under denna riktlinje, med undantag för långtidsarbetslösa med källa AKU. Många indikatorer bygger på förändrat räknesätt jämfört med förra året och data för både 2002 och 2003 redovisas därför så att jämförelser blir möjliga. Med ungdomar avses kvinnor och män t.o.m. 24 års ålder, med vuxna avses kvinnor och män över 25 år.

¹¹ Beräkning med hjälp av den alternativa metoden finns längst bak i appendix.

¹² Handlingsplaner är det som ingår i fördjupad vägledning och platsförmedlingshjälp, LMP kategori 1, för Sverige.

¹³ Ibid.

¹⁴ Beräkning med hjälp av den alternativa metoden finns längst bak i appendix.

¹⁵ Med ny start avses utbildning, omskolning, arbetspraktik, anställning eller andra åtgärder som främjar anställbarheten.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Beräkning med hjälp av den alternativa metoden finns längst bak i appendix.

¹⁸ Handlingsplan, utbildning, omskolning, arbetspraktik, anställning eller andra åtgärder som främjar anställbarheten.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Med långtidsarbetslösa avses här personer som varit arbetslösa i mer än 12 månader.

-
- ²¹ Utbildning, omskolning, arbetspraktik eller andra åtgärder som främjar anställbarheten.
- ²² Därav subventionerat arbete i form av de olika anställningsstöden, lönebidrag samt offentligt skyddat arbete.
- ²³ Indelning efter de olika kategorierna i LMP-databasen (Eurostat).
- ²⁴ Datortek, arbetslivsinriktad rehabilitering, aktiviteter inom vägledning och platsförmedling, projekt med arbetsmarknadspolitisk inriktning, arbetsmarknadsutbildning, förberedande eller orienterande utbildning.
- ²⁵ Allmänt anställningsstöd, förstärkt anställningsstöd, särskilt anställningsstöd, arbetspraktik, kommunala ungdomsprogrammet, ungdomsgarantin.
- ²⁶ Lönebidrag, offentligt skyddat arbete. Här har kvarstående i dessa åtgärder använts som nämnare istället för lämnade.
- ²⁷ Indelning efter de olika kategorierna i LMP-databasen (Eurostat).
- ²⁸ Datortek, arbetslivsinriktad rehabilitering, aktiviteter inom vägledning och platsförmedling, projekt med arbetsmarknadspolitisk inriktning, arbetsmarknadsutbildning, förberedande eller orienterande utbildning.
- ²⁹ Allmänt anställningsstöd, förstärkt anställningsstöd, särskilt anställningsstöd, arbetspraktik, kommunala ungdomsprogrammet, ungdomsgarantin.
- ³⁰ Lönebidrag, offentligt skyddat arbete. Här har kvarstående i dessa åtgärder använts som nämnare istället för lämnade.
- ³¹ Andel ungdomar som fortfarande är arbetslösa efter X + 6 månader utan avbrott på mer än en månad.
- ³² Andel vuxna som fortfarande är arbetslösa efter X + 12 månader utan avbrott på mer än en månad.
- ³³ Källa: Structural Business Statistics, Eurostat.
- ³⁴ Källa: Eurostat.
- ³⁵ Genuina nystarter delat med antalet aktiva företag. Källa: Nyföretagandestatistik, Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) och SCB.
- ³⁶ Källa: Nyföretagandestatistik, Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) och SCB.
- ³⁷ Antal anställda i atypiska anställningsformer i procent av det totala antalet anställda. Med atypiska anställningsformer avses här deltidsanställning och tidsbegränsad anställning.
- ³⁸ Antal anställda som arbetar deltid i procent av samtliga anställda.
- ³⁹ Antal anställda som ofrivilligt arbetar deltid i procent av samtliga deltidsarbetande.
- ⁴⁰ Antal anställda som har tidsbegränsad anställning i procent av samtliga anställda.
- ⁴¹ Antal anställda som ofrivilligt har tidsbegränsad anställning i procent av samtliga tidsbegränsat anställda.
- ⁴² Källa: Arbetsmiljöverket/ISA och SCB.
- ⁴³ Källa: Arbetsmiljöverket/ISA och SCB.
- ⁴⁴ Källa: Job Vacancy Survey, Eurostat.
- ⁴⁵ Källa: SCB:s utbildningsregister 2003.
- ⁴⁶ Andel 18–24-åringar som har genomgått grundskola (ISCED-nivå 2) eller mindre och inte deltar i utbildning. Källa: Eurostat.
- ⁴⁷ Källa: Eurostat.
- ⁴⁸ Till skillnad från i Handlingsplanen för sysselsättning 2003, där siffrorna avsåg andra halvåret 2002, avses här genomsnittet för hela 2003. Källa: Personalutbildningsstatistiken 2003, SCB.
- ⁴⁹ Ibid.
- ⁵⁰ Ibid.
- ⁵¹ Ibid.

⁵² Källa: Eurobarometer on ICT and Employment 2002. För mer information om datoranvändningen i Sverige och för könsuppdelad statistik, se publikationen Privatpersoners användning av datorer och Internet 2003, SCB.

⁵³ Källa: Eurostat.

⁵⁴ Källa: Eurostat.

⁵⁵ Antalet personer i arbetskraften som andel av antalet personer i befolkningen i samma åldersgrupp.

⁵⁶ Den faktiska genomsnittliga pensionsåldern viktad med sannolikheten att lämna arbetskraften vid en viss ålder. Källa: Eurostat.

⁵⁷ Med arbetskraftsreserven avses här personer som skulle vilja arbeta men som trots detta står utanför arbetskraften, till exempel på grund av studier, förtidspension, hemarbete, värnplikt eller andra orsaker.

⁵⁸ Se indikatorerna under del A för sysselsättnings- och arbetslöshetsnivåer för kvinnor respektive män i olika åldrar.

⁵⁹ Heltidsekvivalenter innebär att allt arbete har räknats om till heltidsarbete.

⁶⁰ Källa: Lönestatistisk årsbok 2002, SCB.

⁶¹ Hänsyn har tagits till skillnader mellan kvinnor och män i ålder, utbildningsnivå, arbetstid, sektor och yrkeskategori. Källa: Lönestatistisk årsbok 2002, SCB.

⁶² Beräknas genom att skillnaden mellan andelen män och andelen kvinnor i varje yrke respektive näringsgren summeras till ett totalt mått på könsmässig obalans. Yrkena är indelade i enlighet med ISCO. För näringsgrenarna gäller NACE-indelningen. Genomsnittet för EU15 var 25,2 när det gäller yrken och 17,8 när det gäller näringsgrenar.

⁶³ Deltagande i öppen fritidsverksamhet är inte inkluderat i uppgifterna. Källa: Nationell statistik från Skolverket 2003.

⁶⁴ Källa: SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden (ULF) 2002.

⁶⁵ Med missgynnade grupper avses här personer födda utanför Sverige och personer med funktionshinder. Källa för personer med funktionshinder är publikationen Funktionshindrades situation på arbetsmarknaden 4:e kvartalet 2002, SCB och AMS, och källa för utrikes födda är SCB:s specialundersökning av personer med utländsk bakgrund baserad på Arbetskraftsundersökningen, AKU. När det gäller skillnaderna mellan utrikes födda och hela befolkningen har dessa skattats med andra vikter än när nivåerna för utrikes födda respektive befolkningen skattas. Det innebär att de skillnader som redovisas här skiljer sig något åt jämfört med om nivån för utrikes födda subtraheras från nivån för befolkningen som helhet.

⁶⁶ Indikatorerna under denna riktlinje baseras på beräkningar gjorda av Finansdepartementet. Året är 2004 då dessa typfallsberäkningar är möjliga att göra redan nu.

⁶⁷ Marginaleffekt, dvs. den andel av löneinkomsten som försvinner i ökade skatter och förlorade bidrag och andra transfereringar vid en löneökning. Inkluderar ökade barnomsorgsavgifter. Typfallsberäkning.

⁶⁸ Genomsnittlig industriarbetarlön för 2003 var 244 454 SEK. Beräkningarna här har baserats på en framräkning med den antagna löneökningstakten för industrin 2004 på 3,1 procent, vilket ger en prognos på 252 032 SEK per år eller 21 003 SEK per månad för 2004.

⁶⁹ Den andel av löneinkomsten som försvinner i ökade skatter och förlorade bidrag och andra transfereringar vid övergång från arbetslöshet till arbete. Typfallsberäkning.

⁷⁰ Bygger på taxeringsdata och tar hänsyn till den skattehöjning som uppkom till följd av att det särskilda grundavdraget slopades och garantipension infördes.

⁷¹ Inom denna riktlinje finns i dagsläget inga inom EU överenskomna indikatorer. Inledande diskussioner har lett fram till slutsatsen att det odeklarerade arbetets storlek i förhållande till BNP och andelen personer som utfört odeklarerat arbete torde vara två relevanta mått inom sysselsättningsstrategin. Därför redovisas dessa två mått här. Källan är Skattestatistisk årsbok 2003.

⁷² Beräkningarna här baseras på AKU-statistik och är därmed gjorda på länsnivå (NUTS3). Ofta kan det dock vara lämpligare att studera s.k. lokala arbetsmarknadsregioner, som inte är en administrativ utan funktionell indelning av landets regioner. Enligt denna indelning finns det 81 regioner i Sverige, jämfört med de 21 länen. För mer information om detta, se till exempel publikationen Regionernas tillstånd 2004, Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS).

⁷³ Variationskoefficienten har beräknats på länsnivå och är ett mått på hur mycket situationen i de olika länen i genomsnitt skiljer sig från genomsnittet för hela riket. Koefficienten beräknas genom att standardavvikelsen divideras med ett viktat genomsnitt av sysselsättningsgraden respektive den relativa arbetslösheten i riket.

⁷⁴ Andelen regioner av det totala antalet regioner med en sysselsättningsgrad som är mindre än 90 procent av riksgenomsnittet respektive en relativ arbetslöshet som är mer än 150 procent större än riksgenomsnittet. Beräkningarna har gjorts på länsnivå och totalt finns det 21 län.

Bilaga till bilaga. Alternativa beräkningsmetoder för några av indikatorerna till riktlinje 1

<i>Förebyggande åtgärder, alternativ metod</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Andel arbetslösa ungdomar som även var arbetslösa för 6 månader sedan (oavsett verksamhet däremellan), som inte har blivit erbjudna en handlingsplan, i procent	2002	18,9	17,7	18,2
	2003	11,4	10,9	11,1
Andel arbetslösa vuxna som även var arbetslösa för 12 månader sedan (oavsett verksamhet däremellan), som inte har blivit erbjudna en handlingsplan, i procent	2002	9,3	9,3	9,3
	2003	6,1	6,7	6,5
<i>Andel som ej blivit erbjudna en ny start, alternativ metod</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Andel arbetslösa ungdomar som även var arbetslösa för 6 månader sedan (oavsett verksamhet däremellan), som inte har blivit erbjudna en ny start, i procent	2002	38,2	38,2	38,2
	2003	52,2	53,7	53,1
Andel arbetslösa vuxna som även var arbetslösa för 12 månader sedan (oavsett verksamhet däremellan), som inte har blivit erbjudna en ny start, i procent	2002	25,7	28,0	27,1
	2003	39,3	41,0	40,3
<i>Andel som ej blivit erbjudna en ny start eller en förebyggande åtgärd, alternativ metod</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Andel arbetslösa ungdomar som även var arbetslösa för 6 månader sedan (oavsett verksamhet däremellan), som varken blivit erbjudna en ny start eller en handlingsplan, i procent	2002	4,6	4,4	4,5
	2003	4,8	4,8	4,8
Andel arbetslösa vuxna som även var arbetslösa för 12 månader sedan (oavsett verksamhet däremellan), som varken blivit erbjudna en ny start eller en handlingsplan, i procent	2002	0,9	1,1	1,0
	2003	0,8	1,0	0,9
<i>Registrerade arbetslösa och arbetslösa enligt AKU</i>	År	Kvinnor	Män	Totalt
Kvot mellan registrerade arbetslösa på arbetsförmedlingen och arbetslösa enligt AKU ¹	2002	1,06	1,05	1,06
	2003	1,02	1,03	1,03

¹ Antalet registrerade på arbetsförmedlingen dividerat med antalet som uppgav att de var arbetslösa i SCB:s arbetskraftsundersökning, AKU. En kvot över 1 innebär att antalet registrerade på arbetsförmedlingen är större än antalet arbetslösa enligt AKU.